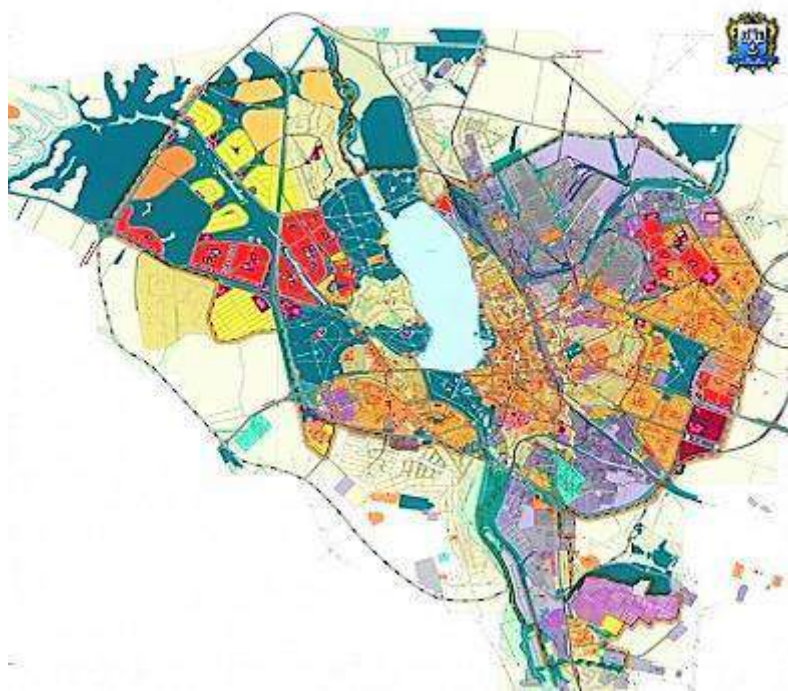

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

С.Ю. Бортник, Т.М. Лаврук,
А.В. Олещенко, Л.М.Тимуляк

**ПРОСТОРОВЕ
ТА ЛАНДШАФТНЕ ПЛАНУВАННЯ**

навчальний посібник

Київ-2022

Рецензенти:

**Шищенко П.Г., професор, доктор географічних наук,
Ковальчук І.П., професор, доктор географічних наук.**

*Рекомендовано до друку Вченою радою географічного факультету
(протокол №4 від 12 серпня 2022 р.)*

**Бортник С. Ю., Лаврук Т. М., Олещенко А. В., Тимуляк Л. М.
Просторове та ландшафтне планування: навчальний посібник. Електронне
видання третє, оновлене та доповнене. К., 2022, 155 с.**

Третє видання навчального посібника «Просторове та ландшафтне планування» доповнене та оновлене. Рекомендовано для здобувачів освіти першого бакалаврського рівня, що навчаються за освітньо-професійною програмою «Ґрунтознавство, управління земельними ресурсами та територіальне планування» спеціальності 103 – Науки про Землю, галузі знань 10 – Природничі науки.

У першому змістовому модулі розглянуто основні теоретичні, методологічні та нормативні засади просторового планування, історію та досвід територіального та ландшафтного планування в Україні та у Європейському Союзі. Другий модуль висвітлює особливості просторового планування на регіональному та місцевому рівнях. Третій модуль присвячено практиці просторового та ландшафтного планування. Кожна тема включає основні теоретичні положення, завдання для самостійної роботи студентів та рекомендації тем для проведення семінарів-практикумів. В додатках наведено приклади містобудівної документації.

ISBN 978-617-7069-55-2

© Бортник С. Ю., Лаврук Т. М., Олещенко А. В., Тимуляк Л. М., 2022

ЗМІСТ

ЗМІСТ	3
Передмова	6
Змістовий модуль 1. Теоретичні та нормативні засади просторового і ландшафтного планування	9
Тема 1. Просторове та ландшафтне планування як вид діяльності. Основні поняття, закони, історія, міжнародний досвід.	9
Завдання для самостійної роботи:	13
Семінар-практикум 1. Шляхи інтеграції природничих, технічних та гуманітарних наук для цілей просторового планування.	13
Тема 2. Історія розвитку просторового і ландшафтного планування.....	14
Завдання для самостійної роботи:	23
Семінар-практикум 2. Міжнародний досвід просторового планування. Проблеми інтеграції України в загальноєвропейську стратегію просторового розвитку.	23
Тема 3. Нормативно-правові засади просторового планування в Україні. Ієрархічна модель розробки містобудівної документації.	24
Завдання для самостійної роботи:	28
Семінар-практикум 3. Генеральна схема планування території України як планувальна основа для просторового розвитку держави.....	28
Тема 4. Просторове планування окремих частин території України. Транскордонне співробітництво України та країн Європейського Союзу.....	29
Завдання для самостійної роботи:	36
Семінар-практикум 4. Міжнародне співробітництво у сфері просторового планування транскордонних регіонів.	36
Змістовий модуль 2. Особливості просторового планування на регіональному та місцевому рівнях.....	38
Тема 5. Просторове планування на регіональному рівні. Схеми планування території областей, районів.	38
Завдання для самостійної роботи:	52
Семінар-практикум 5. Проблеми просторового планування та моніторингу просторового розвитку областей (на прикладах своїх областей).	52
Тема 6. Просторове та ландшафтне планування на місцевому рівні. Нормативні документи, що регламентують виконання робіт планування територій на місцевому рівні. Державні будівельні норми і стандарти.....	53

Завдання для самостійної роботи:	58
Семінар 6: Аналіз змісту ДБН Б.2.2-XX:20XX «Планування та забудова територій».	58
Тема 7. Просторове планування урбанізованих територій.....	60
Завдання для самостійної роботи:	65
Семінар-практикум 7. Програма «Розумне місто» та можливості її реалізації в Україні.....	65
Тема 8. Просторове планування сільських територій.	67
Завдання для самостійної роботи:	69
Семінар-практикум 8. Проблеми узгодження містобудівної документації для просторового планування сільських територій;	69
Тема 9. Планування просторового розвитку територіальних громад.	70
Завдання для самостійної роботи:	77
Семінар-практикум 9. Проблеми просторового планування в умовах децентралізації в Україні.....	77
Змістовий модуль 3. Методика і практика просторового та ландшафтного планування.	79
Тема 10. Система методів просторового планування. Комплексна оцінка території, ландшафтно-морфологічний метод, SWOT- аналіз, та можливості його застосування для стратегічного планування просторового розвитку.....	79
Завдання для самостійної роботи.	83
Семінар-практикум 10. Визначення перспектив просторового розвитку та просторове моделювання	83
Тема 11. Застосування географічних інформаційних систем для цілей просторового та ландшафтного планування.	84
Завдання для самостійної роботи	91
Семінар-практикум 11	92
Тема 12. Методика ландшафтознавчого вивчення урбанізованих територій для цілей просторового планування.....	93
Завдання для самостійної роботи:	99
Семінар-практикум. Сучасні напрями у вивченні міських (урбанізованих) ландшафтів:.....	99
Тема 13. Просторове планування екологічної мережі та об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ).	100
Завдання для самостійної роботи:	104
Семінар-практикум 13. Просторова організація національної екологічної мережі та планування її розвитку (в межах своєї області, регіону)..	104
Тема 14. Забезпечення охорони навколишнього природного середовища при	

просторовому плануванні.....	105
Завдання для самостійної роботи:.....	107
Семінар-практикум 14 Оцінка впливу на довкілля (ОВД) території своєї області, району, населеного пункту.	107
ПИТАННЯ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ІСПИТ	109
ЛІТЕРАТУРА	111
ДОДАТКИ.....	116

Передмова

Просторове планування – це галузь знань та вид діяльності, що проводиться з метою оптимальної організації природокористування, дбайливого ставлення до природи, збереження багатой природної та культурно-історичної спадщини. Просторове планування є інструментом реалізації екологічної політики, мета якої – охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів та забезпечення екобезпеки. Саме такі завдання покладено і на екологічне право. Однак існуюча практика природокористування в нашій країні ще далека від нормативних вимог. Сумними свідками цьому є тисячі гектарів земель, спустошених ерозією та отрутохімікатами, землі зайняті сміттєзвалищами, залишками колишніх промислових та колгоспних підприємств та їх відходами, відпрацьовані кар'єри та хвостосховища, забруднені водойми... Все частіше сприятливі природні умови стають просто ресурсами, що інтенсивно виснажуються і переходять у клас невідновних.

На практиці просторове планування ускладнене численними негативними чинниками. Далеко не всі населені пункти охоплені актуальною містобудівною та землевпорядною документацією, для її розробки відсутні сучасні топографо-геодезичні матеріали, існує розбіжність між містобудівними нормами та документами землеустрою, генеральні плани часто не враховують реальних екологічних конфліктів та природоохоронних вимог до містобудівної документації.

Розпочинати практичні реформи у просторовому плануванні потрібно з відповідної підготовки фахівців. З цією метою на кафедрі землезнавства та геоморфології Київського національного університету імені Тараса Шевченка розроблена програма навчальної дисципліни для бакалаврів «Основи просторового та ландшафтного планування». Основною перевагою цієї програми є ландшафтний підхід до просторового планування, що відповідає вимогам *Європейської ландшафтною конвенції*, згідно яких кожна країна зобов'язується сприяти підготовці спеціалістів у галузі оцінки ландшафтів та їхнього використання; розробці навчальних програм з багатьох дисциплін у галузі ландшафтною політики, спрямованої на охорону, регулювання та планування ландшафтів.

Навчальний посібник включає основні теоретичні положення дисципліни, посилання на відповідні нормативно-правові документи, завдання для семінарів, практичних робіт та рекомендації щодо самостійної роботи студентів. Поданий

теоретичний матеріал з кожної теми послужить основою для спрямування поетапної самостійної та практичної роботи.

Семінари-практикуми дозволяють краще засвоїти матеріали теоретичного і нормативного змісту, використати зібрану самостійно інформацію для реалізації власних проектів – від збору вихідних даних, їх аналізу, синтезу до поступового застосування вивченого арсеналу методів для розроблення планувальних проектів та конкретних пропозицій. Оцінка ландшафтів та їхнього використання проводиться студентами на прикладі рідного краю на різних рівнях – від локального до регіонального. Аналізуються типи природокористування, їх вплив на розвиток (чи деградацію) ландшафтів, екологічна та земельна політика в межах власного населеного пункту, територіальної громади, району, області, регіону, держави.

Студенти самостійно опрацьовують досвід ландшафтного планування в Україні та країнах ЄС, обмінюються ним шляхом дискусійного обговорення на семінарах-практикумах та застосовують при проведенні власних досліджень. Особлива увага приділяється охороні природних і культурних ландшафтів, а також регулюванню та плануванню різних видів діяльності з цією метою. Основні методи просторового планування – системний аналіз, нормативний (врахування правових норм), економіко-математичний, балансовий, статистичний, картографічний, використання ГІС-технологій, просторового моделювання тощо.

Протягом семестру студенти працюють над навчальними проектами, що можуть бути використані як для курсових робіт, так і для конкретних прикладних цілей. Під час виконання таких практичних проектів студенти працюють в одній команді, обмінюються інформацією та практичними навичками, вчать виявляти просторові конфлікти і проблеми окремих територіальних громад, а також шукають шляхи їх вирішення, використовуючи вітчизняний та міжнародний природоохоронний досвід.

Мета дисципліни – розкрити науково-географічні засади просторового планування, розглянути основи землеустрою, потреби наукового обґрунтування стійкого розвитку території, узгодження різних видів господарської діяльності з метою забезпечення сприятливого середовища існування людини, збереження природної та культурної спадщини, сформувані здатність розв’язувати наукові задачі та практичні проблеми у фаховій галузі.

Попередні вимоги до опанування навчальної дисципліни:

Вміти спостерігати та аналізувати життєвий простір на різних інформаційних зрізах, визначати основні проблеми та конфлікти природокористування.

Анотація навчальної дисципліни.

Зміст дисципліни розкриває теоретичні та прикладні питання землеустрою та містобудівної діяльності. Структура дисципліни передбачає вивчення теоретичних основ просторового планування та нормативних документів у фаховій галузі, а також огляд методик і практик розробки проектів землеустрою та містобудівної документації. Дана навчальна дисципліна є однією з складових комплексної підготовки здобувачів освітнього рівня «бакалавр» освітньої програми «Ґрунтознавство, управління земельними ресурсами та територіальне планування» спеціальності 103 Науки про Землю.

Завдання (навчальні цілі). Основними завданнями вивчення дисципліни «Просторове та ландшафтне планування» є набуття студентами знань, умінь і навичок, необхідних для наукового обґрунтування просторової організації розвитку держави та її окремих регіонів, використання містобудівної документації при вирішенні галузевих питань державного розвитку.

Вивчення дисципліни спрямовано на формування наступних компетентностей:

- здатність використання інформаційних технологій (K07); - здатність здійснювати збір, реєстрацію і аналіз даних за допомогою відповідних методів і технологічних засобів у польових і лабораторних умовах (K15); - здатність інтегрувати польові та лабораторні спостережень з теорією у послідовності: від спостереження до розпізнавання, синтезу і моделювання (K18); - здатність до планування, організації та проведення досліджень і підготовки звітності (K21).

Результати навчання за дисципліною:

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні **знати:**

- теоретичні засади просторового і ландшафтного планування;
- правове поле та нормативно-законодавчу базу у фаховій галузі;
- методику дослідження території для підготовки місцевих проектів охорони ґрунтів та землеустрою;
- вітчизняний та міжнародний досвід просторового і ландшафтного планування;
- географічні підходи та вимоги до проектів просторового планування;
- ієрархію містобудівних документів;
- координацію програм та проектів у сфері землеустрою та просторового планування.

Вміти:

- оцінювати природні умови та ресурси для потреб просторового та ландшафтного планування;
- прогнозувати сценарії просторового розвитку на місцевому та регіональному рівнях;

- аналізувати проекти, направлені на збереження, відновлення та розвиток природних та культурних ландшафтів;
- ініціювати проекти місцевого просторового розвитку;
- оформляти результати досліджень у вигляді окремих проектів;
- порівнювати ефективність проектів просторового розвитку;
- моделювати зміни ландшафтів під впливом антропогенного навантаження

Змістовий модуль 1. Теоретичні та нормативні засади просторового і ландшафтного планування

Тема 1. Просторове та ландшафтне планування як вид діяльності. Основні поняття, закони, історія, міжнародний досвід

Значення та співвідношення понять «геопланування», «планування територій», «просторове планування», «регіональне планування», «ландшафтне планування», «містобудівна діяльність». Природничі засади просторового планування. Суспільне значення просторової організації природокористування.

Просторове планування – це організація та впорядкування *життєвого простору* людини, громади, суспільства.

Поняття простір (лат.: spatium) визначається як протяжність (в усіх вимірах, напрямках): *З космічного простору далекі світила посилали мерехтливі пучки холодного світла (Степан Чорнобривець, Красиві люди, 1961).*

В перекладі з німецької «простір» – це своєрідний «контейнер» для матерії та полів, в якому відбуваються всі фізичні процеси.

В польському перекладі фізичний простір – це все, що нас оточує, і де відбуваються всі природні явища.

Простір і час як нероздільні фундаментальні поняття людської культури, що визначають локалізацію і взаємодію об'єктів та послідовність певних процесів, явищ і подій, є спільним об'єктом дослідження географії.

Природний (географічний) простір великою мірою визначає діяльність кожної людини, суспільства, забезпечуючи можливості духовного, культурного, матеріального розвитку. Приклади можна привести з будь-яких куточків світу. Наприклад, країна Кувейт, де завдяки нафтовому промислу (бо є ресурси) реалізовані фантастичні соціальні програми і майже поруч – Ефіопія – де гостро відчуваються проблеми води і їжі. «Несправедливість простору» – саме так назвав книгу спогадів про свою творчу діяльність Володимир Ілліч Нудельман – один із знаних українських планувальників.

Однак, з іншого боку, при правильному підході до планування життєвого простору, можна багато чого досягти. Наприклад, японці, які в складних природних умовах (приблизно 1000 відчутних землетрусів на рік, тобто в

середньому три на день), дефіциту території та природних ресурсів, демонструють загальний прогрес, матеріальний добробут і найбільшу середню тривалість життя у світі. Цей приклад може служити певною мотивацією, що не потрібно існувати за рахунок природних умов та вичерпних ресурсів, а варто розвиватися планово, враховуючи природні, історичні, етнографічні особливості кожного краю.

Основні потреби суспільства до освоєння життєвого простору – створення умов для проживання, праці та відпочинку, навчання і саморозвитку, комунікації і мобільності, а також утилізації відходів життєдіяльності – часто вирішуються не без конфліктів і великою мірою залежать від просторового планування.

Термін «планування» в географії вживається з різними прикметниками – «просторове», «регіональне» «територіальне», «ландшафтне», «галузеве», «екологічне», «геопланування» тощо. Як в Україні, так і в інших європейських країнах, в різних документах ці поняття не завжди є чітко окресленими, часто вживаються як синоніми, наприклад, у Європі – це «регіональне/ просторове планування».

Термін «просторове планування» на нашу думку, найкраще відображає мету і завдання цієї галузі, оскільки враховує не тільки певні територіальні особливості і відмінності, але і їх просторовий взаємовплив. Простий приклад – організовуючи будь яку діяльність на своїй території, необхідно врахувати, як впливатиме вона на навколишній простір (простір наших найближчих сусідів).

Ландшафтний підхід до організації та впорядкування простору є необхідною умовою досягнення гармонії у екосистемі людина-довкілля, оскільки він враховує природні особливості території, її природні умови та ресурси, морфологію земної поверхні, необхідність інженерного захисту від небезпечних процесів тощо. Тому ландшафтне планування є найбільш оптимальною формою просторового планування.

Просторове планування по своїй суті є географічним відображенням економічної, соціальної, культурної та екологічної політики суспільства [1]. Водночас, це наукова дисципліна, управлінський механізм та програма, розроблені як міждисциплінарний та всебічний підхід, спрямований на збалансований регіональний розвиток та організацію простору відповідно до загальної стратегії.

Метою просторового планування є пошук раціональних шляхів природокористування, створення оптимальної просторової організації життєдіяльності суспільства, що забезпечить його комфорт і розвиток та дбайливе ставлення до навколишнього середовища.

Просторове планування як вид діяльності, ставить нові теоретичні та практичні завдання як перед гуманітарними, так і природничими та технічними науками, в тому числі й перед географією.

Досвід просторового планування в Україні.

В Україні ще у 1915 р. була створена Комісія з вивчення природних продуктивних сил, очолена В. І. Вернадським.

Проте з 30-х років минулого століття відбулося багато негативних змін, серед яких зміцнення Держплану та прискорені темпи розпаду єдиної системи просторового планування, перенесення на макроекономічний рівень методів планування, поступова підміна народногосподарського підходу галузевим.

Основними рисами територіального планування під час Другої світової війни та повоєнного періоду були обмеженість територіального планування, а також формування системи «закритих» міст («відомча урбанізація»), директивний характер управління, що не сприяло просторовому розвитку.

Для 60-70-тих рр. характерними стали схеми районного планування, що приблизно відповідали сучасним схемам територіального планування, передбачаючи комплексний розвиток території з урахуванням природних і соціально-економічних умов. У цей період і до 80-х рр. відбувся перехід до складання довгострокових комплексних схем розвитку та розміщення продуктивних сил і на їх основі – Генеральної схеми розміщення продуктивних сил. Територіальне планування на місцевому та регіональному рівня фактично не проводилось.

Суттєві відмінності ідеології, соціальних, економічних, екологічних стандартів капіталістичної та соціалістичної систем відображались і в планувальній документації періоду радянського планування.

За часи незалежності в Україні було розроблено *Генеральну схему планування території України*, схеми планування областей та районів, відбулась децентралізація з відповідними змінами адміністративно-територіального устрою, утворенням територіальних громад, розроблено програми розбудови національної і регіональних екологічних мереж, підготовлено Рекомендації з планування території прибережної смуги морів.

В Законі України *«Про регулювання містобудівної діяльності»*, який встановлює правові та організаційні основи містобудівної діяльності, стверджується пріоритетність саме містобудівної документації у складі стратегій регіонального розвитку: «Програми розвитку регіонів та населених пунктів, програми господарського, соціального та культурного розвитку повинні узгоджуватися з містобудівною документацією відповідного рівня».

Актуальним сьогодні є розроблення загальновизнаних теоретико-методологічних засад планувальної діяльності для різних масштабів та рівнів, а також узгодження понятійно-термінологічного апарату, позаяк складові планування територій були розроблені в різних галузях, що привело до термінологічних розбіжностей в галузі просторового планування.

Нині актуальною проблемою в Україні є впровадження європейських стандартів, де в центрі уваги регіонального/просторового планування знаходяться людина та її добробут, а також взаємовідносини людини з навколишнім середовищем. Це прописано в «Керівних принципах сталого розвитку» [2], та окремих рішеннях СЕМАТ (додаток).

Згідно «Керівних принципів сталого розвитку» [2], регіональне/просторове планування у Європі одночасно переслідує чотири фундаментальні цілі:

1. Збалансований соціально-економічний розвиток регіонів. Беручи до уваги економічні процеси, що впливають на Європу в цілому, специфічні регіональні ознаки та важливу роль моделей розвитку і мереж зв'язку, необхідно контролювати зростання тих регіонів, які є перевантаженими, або розвиваються занадто швидко, стимулювати розвиток відсталих регіонів та підтримувати чи створювати інфраструктуру, необхідну для пришвидшення економічного зростання відсталих регіонів, які мають проблеми з безробіттям, зокрема шляхом впорядкування трудової міграції на загальноєвропейському рівні. Периферійні райони, що мають особливі потреби і структурний потенціал для соціально-економічного розвитку, повинні мати тісніший зв'язок з промисловими та економічними центрами Європи.

2. Покращення якості життя, зокрема, у сферах побуту, праці, культури, дозвілля. Регіональне/просторове планування сприяє добробуту кожної людини шляхом створення робочих місць і надання економічних, соціальних та культурних послуг для забезпечення потреб різних верств населення у різних регіонах.

3. Відповідальний менеджмент природних ресурсів та захист навколишнього середовища. попередження конфлікту між зростаючим попитом на природні ресурси та потребою їх збереження, запровадження менеджменту земельних, ґрунтових, повітряних, водних, енергетичних ресурсів, фауни і флори, збереження природної, культурної та архітектурної спадщини.

4. Раціональне землекористування відповідно до місцезнаходження, організації та розвитку великих міських та промислових комплексів, їх інфраструктурі, а також вимогам захисту сільськогосподарських та лісових угідь. Кожна програма регіонального/просторового планування має обов'язково доповнюватися програмою землекористування.

Завданням регіонального/просторового планування є забезпечення людей високою якістю життя й середовища, які сприяли б їх розвитку.

Просторове планування є основою містобудівної діяльності на всіх рівнях: проекти і планувальні рішення щодо економічного, соціального, демографічного, екологічного розвитку загальнодержавних територій містять матеріали землеустрою, функціонального зонування території, придатності території до тих чи інших видів землекористування тощо. Досвід розвинутих

держав світу свідчить про обов'язкову наявність містобудівної документації на всіх рівнях територіального управління, дотримання послідовності розроблення, проектних рішень.

Завдання для самостійної роботи:

Дослідити природні та культурно-історичні особливості регіону свого проживання. Обміркувати значення природничо-екологічних знань для просторового планування (на прикладі презентації природних особливостей рідного краю).

Семінар-практикум 1. Шляхи інтеграції природничих, технічних та гуманітарних наук для цілей просторового планування.

- 1. Просторове планування і географія, (ландшафтознавство, фіз. і соц.-економ. географія, регіоналістика, картографія...*
- 2. Просторове планування і екологія;*
- 3. Просторове планування і економіка;*
- 4. Просторове планування, містобудування та архітектура*
- 5. Просторове планування і кібернетика...*

Рекомендована література

1. Білоконь Ю. М. Регіональне планування (теорія і практика): Монографія. – К.: Логос, 2003. – 246 с.
2. Топчієв О. Г., Нудельман В. І., Руденко Л. Г. Географія перед новітніми викликами і запитами (український аспект).–Український географічний журнал.– 2012, № 2, С. 3-10.

Нормативно-правові акти:

1. Європейська хартія регіонального / просторового планування (Торремоліноська Хартія, 1983.).
2. Керівні принципи сталого простого розвитку Європейського континенту [Електронний ресурс] / Рада Європи. – Режим доступу до документу:<http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/cemat/VersionPrincipes/Ukrainian.pdf>.
3. Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» Ел . ресурс.- режим доступу: <https://zakon.help/law/3038-VI>

Тема 2. Історія розвитку просторового і ландшафтного планування

Соціально-економічна та просторова інтеграція у Європі. Європейська хартія регіонального / просторового планування (Торремоліноська Хартія): характеристика, фундаментальні цілі, конкретні цілі. Європейські конференції міністрів, відповідальних за регіональне / просторове планування (СЕМАТ) Ради Європи, їх основні резолюції. Керівні принципи сталого просторового розвитку Європи.

Перші принципи та правила будівництва поселень відомі ще з історії стародавнього світу, як наприклад, Месопотамії та Стародавнього Єгипту. За своїм призначенням міста (окрім столиць імперських держав), зазвичай будувались для обслуговування новостворюваних центрів промисловості. Згодом, коли протиріччя міського розвитку ставали помітними, а соціальні і екологічні проблеми почали загострюватись та суттєво впливати на економіку і політику, стало зрозуміло, що питання впливу міського середовища на безпеку людини, її життєдіяльність, культуру потребують особливої уваги. Стратегічний підхід до проблематики розвитку міст та його комплексного просторового планування у сучасному розумінні був започаткований лише близько ста років тому. Тоді й почала формуватись *урбаністика – наука про принципи просторового планування міст і селищ*. Цей термін також вживається як синонім поняття «просторове планування міст».

Першим важливим документом, що започаткував сучасне розуміння просторового планування міста, стала *Афінська хартія* (франц. *Charte d'Athènes*). Це прийнятий IV Конгресом CIAM, що відбувся в Афінах у 1933 році, *містобудівний маніфест*, який складався з 111 правил і принципів планування сучасного міста, згідно з якими впродовж наступних років у 20 ст. розвивались практично усі міста Європи та розвинутих країн світу. Автором цих принципів був Ле Корбюзьє.

Текст маніфесту базувався на результатах вивчення досвіду планування і забудови 33 найбільших тогочасних міст світу. У результаті було переглянуто існуючі принципи містобудування і просторового планування розвитку, що на той час ввійшли у протиріччя з реаліями економіки, екології та соціального життя великих міст. *Афінська Хартія стала історичним документом, що заклав основи планування і просторового розвитку сучасного міста, мегаполісу*.

Серед найважливіших положень:

- необхідний розподіл міста на зони: виробничу, житлову, рекреаційно-відпочинкову, транспортної інфраструктури;
- сучасне житло в місті має будуватись у вигляді вільно розташованого у просторі окремого блоку багатоквартирного будинку з прилеглою «прибудинковою» територією замість будинків-дворів типу «колодязь»;

- висунуто ідею «промислового міста» — міста, сприятливого для життя людини, а не території з простим нагромадженням будівель, в яких існує (а не живе) обслуговуючий персонал і робітники промислових підприємств. Цей документ фактично став своєрідним базисом для містобудування і урбаністики 20 ст., адже Друга світова війна, тривалий час повоєнної відбудови Європи та період «холодної війни» залишили на порядку денному проблеми забезпечення житлом мільйонів людей та відбудови зруйнованих міст та селищ.

Важливий внесок у теорію та практику просторового планування зробили також Конгреси CIAM, зокрема VIII, який відбувся у 1951 році під назвою The Urban Core (Міське ядро), в Ходдесдоні, Велика Британія; IX – у 1953 році в Ексан-Прованс, Франція; X – у 1956 році в Дубровнику (Югославія). IX та X Конгреси CIAM поклали основу діяльності Habitat, яку було згодом продовжено вже на рівні ООН у 80-х роках як Програму по населених пунктах ООН-Habitat.

У Європі питаннями просторового розвитку міст активно займаються інституції Європейського Союзу та Рада Європи. Зусилля ЄС об'єднуються навколо Європейської перспективи просторового розвитку (*European Spatial Development Perspective (ESDP)*). Рада Європи спрямовує свою діяльність через *Європейську конференцію міністрів, відповідальних за регіональне планування (CEMAT)* та *Конгрес місцевих і регіональних влад Ради Європи (КМВРС)*.

Серед європейських документів, які стосуються просторового планування та просторового розвитку міст, найважливішими є:

- *Європейська хартія регіонального / просторового планування (Торремоліноська Хартія, 1983), згідно якої просторове планування є географічним відображенням економічної, соціальної, культурної та екологічної політики суспільства. Водночас, це наукова дисципліна, управлінський механізм та програма, спрямована на фізичну організацію простору та збалансований стратегічно обгрунтований регіональний розвиток.*
- *Перша Європейська хартія міст (схвалена Конгресом місцевої і регіональної влади Ради Європи у 1992 році).*
- *Ольборзька Хартія (схвалена учасниками Європейської конвенції зі сталого розвитку великих і малих міст Європи в м. Ольборг, Данія, в 1994 році.)*
- *Лейпцігська хартія «Міста Європи на шляху до сталого розвитку» (прийнята у 2007 році, м. Лейпціг, Німеччина)*
- *Друга Європейська хартія міст (Маніфест нової урбаністики, прийнятий Конгресом місцевих і регіональних влад Ради Європи в ході його 15-ої Пленарної сесії 29 травня 2008 р. в Страсбурзі).*

Величезний внесок у формування розуміння підходів до сучасного просторового планування було зроблено Європейськими конференціями міністрів, відповідальних за регіональне/просторове планування (CEMAT). (Додаток 1).

Документи Організації Об'єднаних Націй (ООН), що стосуються просторового планування:

• *Декларація про довкілля та розвиток «Порядок денний на 21 століття», прийнята Першою Конференцією ООН з навколишнього середовища і розвитку – Саміт Землі – Ріо-де-Жанейро, 3-14 червня 1992.*

• *Декларація сталого розвитку, прийнята Всесвітнім самітом ООН зі сталого розвитку - Йоганнесбург, 4 вересня 2002.*

• *Стамбульська декларація населених пунктів, прийнята на спеціальній Конференції ООН по населених пунктах (Хабітат II) у Стамбулі 3-14 червня 1996 р.*

• *Декларація про міста та інші населені пункти у новому тисячолітті, прийнята Резолюцією S-25/2 25-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН 09.06.2021 р.*

• *Резолюція 56-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/56/206) від 12 грудня 2001 року про підвищення статусу Центру ООН з населених пунктів (Хабітат) до рівня повноправної Програми Організації Об'єднаних Націй з населених пунктів. Керівний орган Програми – Комісія з населених пунктів була перетворена в Раду керівників Програми ООН з населених пунктів і стала допоміжним органом Генасамблеї.*

• *Декларація Конференції ООН з питань сталого розвитку «Ріо-2012» або «Ріо +20», Ріо-де-Жанейро, 20-22 червня 2012.*

Просторовий розвиток у документах країн Європейського Союзу. На рівні Європейських інституцій це поняття вперше у його сучасному розумінні з'явилося у заяві федерального міністра Німеччини про підтримку його Урядом європейської політики просторового планування у *Доповіді «Регіональне планування – європейська проблема»,* проголошеній з трибуни Парламентської Асамблеї РЄ у травні 1968 року в Брюсселі.

За означенням, *просторовий розвиток – це система політик, комплекс усвідомлених дій з управління елементами і взаємозв'язками певної території, спрямованих на оптимізацію змін, що відбуваються. Це поняття є більш загальним, ніж просторове чи регіональне планування.*

У Європейському Союзі основні акти, що унормовують підходи до просторового або територіального розвитку, так і називаються: *«Засади європейської політики територіального розвитку» та «Перспективи європейського територіального розвитку».*

Дуже важливо, що ця система політик щодо просторового (територіального) розвитку країни суттєво впливає на якість життя громадян та економічну, екологічну безпеку країн. Успіхи країн ЄС у цих сферах є найкращим цьому доказом.

Просторовий розвиток – це процес, що має глобальний контекст, але реалізується локально. Він покликаний забезпечити гармонійні суспільні зміни території разом із зростаючими матеріальними і духовними потребами мешканців за рахунок максимально ефективного і раціонального господарювання і ощадливого використання природних ресурсів, не просто зупиняючи деградацію довкілля, а створюючи умови для примноження природно-ресурсного потенціалу суспільного виробництва. Просторовий розвиток країн та регіонів визначається рівнем розвитку міст та міських агломерацій, тому питання просторового розвитку безпосередньо стосується розвитку відповідних громад. Звідси випливає необхідність забезпечення органічної єдності стратегій розвитку та підходів до сучасного просторового (територіального) планування. При цьому важливим є максимальне врахування найкращого світового досвіду та стандартів, зокрема, європейських «принципів доброго врядування» рекомендованих до впровадження 15-ю сесією Конференції європейських міністрів, відповідальних за місцеве і регіональне управління у 2007 році та положень II Європейської Хартії міст, прийнятої Радою Європи у 2008 році в Страсбурзі.

Незважаючи на різну історію становлення та національні особливості, можна виділити кілька етапів та чинників розвитку просторового планування європейських країн.

Перший етап – після завершення Другої світової війни (економічне зростання, соціальний консенсус у формі «держав загального добробуту»).

Другий етап – 1970 р. створення СЕМАТ (Ради міністрів, відповідальних за просторове регіональне планування). Нині у складі Ради – 47 держав, в тому числі Україна (з 1995 р.).

Третій етап – 90-ті рр. – пов'язаний зі зміною геополітичних векторів внаслідок розпаду СРСР та формуванням постіндустріального суспільства.

У 2000 р. прийнято «Керівні принципи сталого просторового розвитку Європейського континенту»

Основним стратегічним документом для країн ЄС, прийнятим у 2011 р., був «Територіальний порядок денний 2020», що визначив основні виклики, пріоритети та механізми просторового розвитку. Врахування національної специфіки здійснюється через розроблення *національних концепцій просторового розвитку*, що часто виходять за загальноєвропейські часові рамки (наприклад, Польща – до 2030 р., Нідерланди – до 2040 р.).

На рівні ЄС спільна мета – територіальна єдність – має бути досягнута з урахуванням таких пріоритетів: поліцентричний та збалансований територіальний розвиток; інтегрований розвиток міст, сільських та особливих у природному відношенні територій (узбережжя, острови, гірські території); територіальна інтеграція у транскордонних і транснаціональних функціональних

регіонах; забезпечення глобальної конкурентоспроможності регіонів, що базується на сильних локальних економіках; поліпшення територіальних зв'язків для індивідів, комун, підприємств; управління та об'єднання екологічних, ландшафтних і культурних цінностей регіонів.

Європейська просторова політика використовує підхід, що базується на понятті місця ("place-based approach"). Вперше репрезентований у звіті Ф. Барка «Порядок денний для реформованої політики єдності» у 2009 р. підхід набув популярності і був застосований при плануванні «Територіального порядку денного 2020» ЄС, національних політик окремих держав та був апробований на прикладі проєктів регіонального і локального рівнів, зокрема функціональних регіонів Польщі, ФРН, Латвії, Норвегії, Швеції, Бельгії, Фінляндії. Головні акценти нової політики спрямовані на врахування специфіки території (місцевості), її природних та інституційних ресурсів, а також індивідуальних вподобань та знань; дослідження ролі, яку відіграють матеріальні та нематеріальні територіальні зв'язки; зумовлена цим необхідність заходів, необхідних для їх розвитку.

Сталий розвиток

Гармонійний розвиток трьох сфер – економічної, суспільної і природної, без домінування жодної з них можна назвати, власне, сталим розвитком (англ. «sustainable development»). Українською мовою цей термін перекладають по різному – «стійкий», «постійний», «усталений», «збалансований», «зрівноважений» розвиток, але найчастіше використовують слово «сталий». Сталий розвиток – це сучасна найбільш поширена концепція взаємодії суспільства і природи, якою зараз керуються передові країни світу. Основою сталого розвитку є паритетність відносин у тріаді: людина – господарство – природа. Сталий розвиток – це економічно, соціально і екологічно збалансований розвиток певних територій і розташованих на них міських і сільських поселень (населених пунктів), спрямований на узгоджене формування та функціонування їхньої економічної, соціальної і екологічної складових на основі раціонального використання всіх видів ресурсів (природних, трудових, виробничих, науково-технічних, інформаційних тощо). Термін «сталий розвиток» офіційно був прийнятий на Всесвітній конференції ООН навколишнього середовища і розвитку, що проходила у Ріо-де-Жанейро як результат багаторічної наукової, аналітичної та політичної роботи.

«... сталий розвиток, це такий розвиток, за якого задоволення потреб теперішніх поколінь не має ставити під загрозу можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби, ... це економічна стабільність у гармонії із соціальним благополуччям та екологічною безпекою». Саміт в Ріо-де-Жанейро, 1992.

Триєдність складових сталого розвитку міст та регіонів зафіксовано у *Ольборзькій Хартії міст Європи (1994)*. Оскільки міста та регіони відрізняються один від одного, вони повинні знайти «...свій власний шлях до сталого розвитку, використовуючи переваги та потенціал як основу для місцевих планів».

Сталість – «... це не тільки бачення і не застиглий стан, а творчий локальний процес, спрямований на пошук рівноваги, що поширюється на всі сфери прийняття рішень на місцевому рівні...».

Про сталість розвитку йдеться також у дев'ятому принципі Доброго врядування Стратегії інновацій та доброго врядування на місцевому рівні, рекомендованою до впровадження 15-ю сесією Конференції європейських міністрів, відповідальних за місцеве та регіональне управління, (м. Валенсія, 15-16 жовтня 2007 року).

Можливості природи не є безмежними, антропогенний тиск на неї досяг критичної межі здатності природи до самовідновлення. Усе менше часу залишається для прийняття стратегічних рішень щодо шляхів подальшого розвитку – як зберегти біосферу, біологічну та особистісну природу людини і розвивати економіку, як управляти (утримувати баланс) цією триєдиною системою, яка перебуває у стані постійної динаміки, а її складові – економічне зростання та обмеженість природних ресурсів – у суперечності. Ці питання є важливими для всіх країн, а особливо тих, які мають низький рівень економічного розвитку та залишаються на рівні індустріального чи доіндустріального стану. Такі країни, як правило, не мають ресурсів (фінансових, організаційних, інтелектуальних, правових, ментальних, тощо) підтримувати економіку з урахуванням екологічної безпеки та соціального благополуччя. У міжнародному територіальному поділі праці одні країни (економічно розвинуті) спеціалізуються на виробництві готової продукції, а інші (країни, що

розвиваються) – на видобутку та постачанні сировини. Зростає економічна та соціальна нерівність країн світу, виснажуються надра, загострюються екологічні проблеми. Економічний розвиток є пріоритетом, двигуном і ресурсом процесу змін, але більшою чи меншою мірою він повинен враховувати необхідні компроміси в громадах, забезпечувати баланс між баченням інтересів бізнесу, суспільного та природоохоронного розвитку в перспективі. Якщо економічне зростання є бурхливим і швидким, необхідно першочергово формувати пріоритети з забезпечення соціального добробуту із гарантіями екологічної безпеки.

Ландшафтне планування і сталий розвиток

Важливим інструментом сталого розвитку у Європі визнано ландшафтне планування.

У Німеччині розроблено теорію і практику ландшафтного планування, яка використовується при підготовці просторових планів і планів землекористування. Ландшафтне планування розглядається як «просторове планування навколишнього середовища, спрямоване на вивчення мультифункціональності ландшафтів (як природних, так і антропогенно змінених)». По суті, це еколого-орієнтоване планування, мета якого – визначення та наукове обґрунтування рекомендацій з охорони, догляду або поліпшення стану ландшафтів, що має сприяти здійсненню природоохоронних заходів у цілому.

Загальними цілями ландшафтного планування є тривале збереження:

1) біологічного різноманіття; 2) здатності природних екосистем до функціонування і саморегуляції; 3) різноманітності, своєрідності та краси природи і ландшафту; 4) повітря і клімату, 5) ґрунтів; 6) водного середовища. Ландшафтне планування покликане узгодити інтереси зацікавлених сторін суспільства для досягнення збалансованого природокористування згідно законодавчих вимог у галузі охорони природи. Ландшафтне планування в Німеччині реалізується як ієрархічна система ландшафтних планів (ландшафтної програми / ландшафтного рамкового плану) на відповідних рівнях адміністративно-територіального поділу і проводиться за послідовним алгоритмом: визначення рамкових цілей планування; збір та аналіз даних про природні та соціально-економічні умови; оцінка ризиків і конфліктів, які виникають під час природокористування; розроблення концепції природоохоронних цілей та заходів, що ґрунтується на результатах оцінки цінності ландшафтів і чутливості до існуючих та запланованих видів господарської діяльності; затвердження, впровадження та моніторинг.

Важливим у проведенні ландшафтного планування є те, що на всіх його етапах передбачаються консультації між усіма зацікавленими сторонами, а прийняття планувальних рішень здійснюється виключно при узгодженні інтересів. Результати ландшафтного планування застосовуються при стратегічному екологічному оцінюванні, оцінці впливу на навколишнє середовище, інтегруються у загальне територіальне планування та галузеве.

Дещо відмінні підходи до вирішення проблем просторового планування склалися у Франції. Як відомо, у французькій науковій географічній традиції ландшафт розуміється, перш за все, як естетична категорія, пейзаж. Тому на передній план в якості завдань ландшафтного планування висувається поліпшення пейзажного оточення людей і формування візуального образу ландшафту. Французька система територіального планування традиційно централізована: національний уряд, який формулює провідні принципи територіального розвитку, має компетенцію на всіх підлеглих рівнях. На регіональному рівні складаються регіональні плани організації території та програми їх розвитку. Головну роль відіграють комуни, на рівні яких розробляються «плани пріоритетних ліній використання» і плани землекористування. В екологічно орієнтованому плануванні головну роль відіграє принцип добровільності. Однак центральні органи фінансово стимулюють реалізацію ландшафтних планів.

В Іспанії, де в цілому спостерігається осмислений перехід від суто естетичних поглядів на ландшафт до його розуміння як культурного феномена і, відтак, до ландшафтно-екологічних уявлень, завдання ландшафтного планування значною мірою виконуються іншими інструментами – регіональними та субрегіональними планами організації території. Певні відомства, які мають відношення до територіальних планів, наприклад, пов'язані з плануванням інфраструктури, нерідко мають вплив далеко «вниз» від національного рівня істотно обмежуючи можливості регіонів. Обов'язковий характер мають плани природокористування – вони є пріоритетними по відношенню до територіальних та галузевих планів і складаються переважно для природоохоронних територій, однак враховують й господарські цілі, наприклад розвиток сільського туризму, слугуючи засобом управління регіональними фінансами. Однак, ці плани не зачіпають зон конфліктів, наприклад, з інтенсивним сільським господарством. Тому їх не можна співвіднести з німецькими ландшафтними планами, які є природоохоронним інструментом.

У Норвегії в просторовому плануванні на місцевому рівні застосовують принципи універсального дизайну, які формують новий спосіб мислення та проектування, що дозволяє комфортно та вільно користуватись простором всім людям, незалежно від їхнього віку, статі чи стану здоров'я. Головне в універсальному дизайні є те, що він повинен бути складовою будь-якого

проектування, незалежно від середовища та призначення. Його розуміння повинно бути «защите» у спосіб мислення всіх – тих, хто створює послуги та продукти, і тих, хто планує розвиток простору. Дуже велику увагу приділяють ревіталізації як окремих об'єктів, так і простору в цілому.

В Нідерландах керівні принципи просторового планування (на національному, регіональному та локальному рівнях) чотири рази вдосконалювались від 1960 року, а у 2012 році було прийнято «Національне керівництво – структурне бачення інфраструктури та простору» (Structural Vision on Infrastructure and Space).

Нове бачення просторового планування передбачає підвищення конкурентоспроможності, посилення просторової економічної структури, забезпечення стійкого середовища, орієнтованого перш за все на безпеку і комфорт його мешканців, підтримку природи і високих культурних та історичних цінностей. Основна роль у цій програмі відводиться місцевому рівню планування, а регіональні та національні плани покликані спрямовувати та координувати просторовий розвиток. Просторове планування в Нідерландах на всіх рівнях екологічно орієнтоване, завдяки чому досягнуто високого ступеня інтегрованості екологічних вимог у галузеве планування. Завдання ландшафтного планування розподілені між трьома планувальними інструментами: територіальним плануванням, екологічно орієнтованим плануванням і управлінням водними ресурсами. Головна роль в ландшафтному плануванні належить громаді.

Всі три рівні ландшафтного планування: національний, регіональний, локальний взаємопов'язані і взаємо узгоджуються при прийнятті ландшафтних планів. Ландшафтні плани створюються відповідно до національної програми територіального планування.

Загальною тенденцією у більшості європейських країн є еволюція від «територіального» до «просторового» планування (spatial planning), відповідно до німецького терміну «Raumplanung». Його синонім «Raumordnung» означає «всеосяжний, надлокальний, найвищий рівень планування структури і розвитку простору».

Важливим чинником просторового планування є забезпечення великомасштабними картографічними матеріалами та результатами моніторингу навколишнього середовища, що дозволяє конкретизувати і впроваджувати національні програми просторового розвитку на регіональному та місцевому рівнях.

Завдання для самостійної роботи:

Дослідити зарубіжний досвід просторового планування на прикладі різних країн.

Семінар-практикум 2. Міжнародний досвід просторового планування. Проблеми інтеграції України в загальноєвропейську стратегію просторового розвитку.

1. Особливості сучасного ландшафтного планування у країнах Європи: 1) Великобританії; 2) Нідерландах; 3) Франції; 4) Іспанії; 5) Польщі; 6) Норвегії; 7) Австрії; 8) Німеччині.

2. Ландшафтна програма, ландшафтний рамковий план, ландшафтний план. Вихідні дані для кожного з рівнів планування.

Рекомендована література:

1. Європейський досвід просторового планування / С. Ю. Бортник, Т. М. Лаврук, Л. М. Тимуляк, А. В. Олещенко // Фіз. геогр. та геоморфологія. – 2017. – Вип. 4 (88). – С. 5 – 11

2. Руденко Л. Г., Маруняк Є. О. Ландшафтне планування та його роль у вирішенні завдань сталого просторового розвитку України // Укр. геогр. журн. – 2012. – № 1. – С. 3-8.

3. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування

Нормативно-правові акти:

1. Керівні принципи сталого простого розвитку Європейського континенту / Рада Європи. – Режим доступу до документу: <http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/cemat/VersionPrincipes/Ukrainian.pdf>.

2. Європейська хартія регіонального / просторового планування (Торремоліноська Хартія)

3. Ольборзька хартія. Міста Європи на шляху до сталого розвитку, 1994

Тема 3. Нормативно-правові засади просторового планування в Україні. Ієрархічна модель розробки містобудівної документації

Планування на державному рівні. Генеральна схема планування території України. Цілі та завдання Генеральної схеми. Моніторинг реалізації Генеральної схеми планування території України та можливості її коригування. Загальнодержавний, регіональний та місцевий рівні планування. Види містобудівної документації відповідних рівнів. Особливості планування територій на загальнодержавному рівні.

Основне завдання Генеральної схеми – забезпечити раціональне використання природних ресурсів, зниження потенційних ризиків, використання притаманних території переваг, урівноваження різноманітних економічних, соціальних, культурних, природоохоронних та інших потреб, сталий розвиток відповідної території. Просторове планування території України здійснюється за ієрархічним підходом – на трьох рівнях: державному, регіональному та місцевому [1].

Рис. <http://dipromisto.gov.ua/index.php?categoryid=59>

На державному рівні просторове планування представлено Генеральною схемою планування території України та Схемами планування окремих частин території України. Регіональний рівень містобудівної документації з урахуванням загальнодержавних пріоритетів вирішує питання територіального

розвитку окремих регіонів України (області та адміністративні райони). Цей рівень включає також розробку схем планування окремих частин території України – узбережжя Чорного та Азовського морів, гірських територій Карпат, територій, що постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС, транскордонних регіонів.

Місцевий рівень передбачає розробку містобудівних проектів для територіальних громад (ТГ) та окремих населених пунктів. У першу чергу сюди відносяться: комплексний план просторового розвитку ТГ, генеральні плани міст, а також деякі інші види містобудівних документів – детальні плани, місцеві правила забудови тощо. Запровадження ієрархічної моделі розробки містобудівної документації та формування Містобудівного кодексу має на меті наблизити Україну до реалізації загальноєвропейських підходів, активізувати розроблення містобудівної документації, адже переважна кількість населених пунктів (середні та малі міста) мають генеральні плани, розроблені та затверджені ще у 1970-1980 роках які давно вже втратили свою актуальність.

Генеральна схема планування території України розроблена у 2002 році колективом авторів і включає графічні та табличні матеріали і пояснювальну записку. Пояснювальна записка містить 8 розділів, які підкріплюються 27 картами. Метою Генеральної схеми було забезпечення планувальної основи для раціонального використання території України, створення та підтримки повноцінного життєвого середовища, охорони довкілля та здоров'я населення, охорони пам'яток історії та культури, а також визначення державних пріоритетів розвитку систем розселення, виробничої, соціальної та інженерно-транспортної інфраструктури.

Окремі схеми відображають багатоаспектний аналіз проблем, передумови та обмеження планування території України. У цьому документі також розглянуто такі питання, як геостратегічне та гео економічне положення України, земельні, водні, лісові, рекреаційні та лікувально-оздоровчі природні ресурси, демографічний, науковий і виробничий, історико-культурний і туристичний потенціал міжнародного та державного значення, мережа населених пунктів, соціальна та інженерно-транспортна інфраструктури, інвестиційний комплекс, екологічна ситуація, техногенно-природна безпека. Головними завданнями Генеральної схеми є визначення стратегії територіального розвитку держави та її окремих регіонів на найближчі 25 років. Нині Генеральна Схема потребує суттєвої трансформації, відповідно до нових умов і потреб країни.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України, щорічно здійснюється моніторинг Генеральної схеми за системою затверджених показників. Його результати є основою доповіді, яку Мінрегіонбуд (нині Міністерство розвитку громад) у термін до 1 жовтня щорічно готує для передачі Кабінету Міністрів України. У зв'язку з закінченням терміну дії Генеральної схеми та численними

змінами у просторовому плануванні, постало питання розробки нової редакції цього документу.

Схеми планування окремих частин території України включають принципові рішення з функціонального зонування території, за видами переважного використання, планувальної організації території, розміщення соціальних та промислових об'єктів, захисту населених пунктів від небезпечних процесів та охорону навколишнього середовища. *На регіональному рівні* складені схеми планування території АР Крим та областей, схеми планування окремих районів. Схеми планування районів здійснює передусім центральне або регіональні відділення «Діпроміста». Такі схеми поки-що в Україні має незначна кількість районів. *На місцевому рівні* складаються Генеральні плани населених пунктів, Плани зонування території та Детальні плани районів.

Генеральний план населеного пункту є основним містобудівним документом на місцевому рівні, призначеним для обґрунтування довгострокової стратегії планування забудови території населеного пункту. Він розробляється і затверджується в інтересах відповідної територіальної громади із урахуванням державних, громадських та приватних інтересів. Генеральний план складається з текстових і графічних матеріалів. До складу текстових матеріалів включається: пояснювальна записка, основні положення генерального плану. Графічні матеріали містять десять схем обумовлених державними будівельними нормами України, крім того можуть міститися додаткові схеми.

Різноманітні органи, що залучені до просторового планування, повинні мати повноваження приймати та втілювати в життя відповідні рішення, а також володіти необхідними фінансовими ресурсами. Аби забезпечити оптимальний рівень координації, узгодження між місцевими, регіональними, національними та європейським рівнями, в тому числі і в сфері транскордонної співпраці, діяльність цих органів повинна завжди враховувати усі заходи, що проводяться або заплановані на інших рівнях, а отже між цими органами має відбуватися постійний обмін інформацією. На місцевому рівні: узгодження планів розвитку органів місцевого самоврядування з урахуванням основних пріоритетів регіонального та національного планування. На регіональному рівні: цей рівень є найкращим для впровадження програм регіонального/просторового планування, узгодження позицій органів державного управління та органів місцевого самоврядування, а також здійснення координації між регіональними владами сусідніх держав; На національному рівні: координація різних програм регіонального/ просторового планування і домовленостей щодо регіональної допомоги, а також гармонізація пріоритетів політики національного та регіонального розвитку; На європейському рівні: координація програм регіонального/ просторового планування з метою досягнення цілей європейської інтеграції та загального збалансованого розвитку територій.

Участь громади. Будь-яка програма просторового планування на всіх рівнях повинна базуватися на активній участі громадян. Важливо, щоб громадяни отримували чітку і зрозумілу інформацію про кожен з етапів процесу планування, що має бути невід'ємною частиною діяльності відповідних органів влади. Реалізація реформи децентралізації в Україні передбачає розробку Комплексних планів просторового розвитку новостворених територіальних громад. Нині цей процес ще на початковій стадії.

Отже, в Україні просторове (територіальне) планування має достатньо розвинену правову та теоретико-методологічну базу і включає ієрархічну систему планувальних норм та правових документів. На державному рівні – це Генеральна схема планування території України. Деталізують «Генеральну схему» Схеми просторового планування окремих частин території України, у тому числі проекти містобудівного розвитку транскордонних регіонів, Схеми планування територій областей, районів. На місцевому рівні розробляють генеральні плани міст, селищ і сіл, комплексні плани просторового розвитку територіальних громад. Важливим є також планування для галузевих потреб, планування регіональних екомереж, природно-заповідного фонду тощо [6].

Природоохоронні вимоги до планувальної документації регулюються Водним, Земельним, Лісовим кодексами України, законами України «Про основи містобудування», «Про планування і забудову територій», «Про Генеральну схему планування території України», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про екологічну мережу», «Про природно-заповідний фонд України», «Про охорону земель», «Про охорону культурної спадщини», «Про архітектурну діяльність», а також міжнародними угодами: Європейською ландшафтною конвенцією, Конвенцією про біологічне різноманіття, Конвенцією про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі та ін.

У методиці просторового планування використовується величезний арсенал методів – оцінка потенціалу території, математичні методи, моделювання, прогнози тощо. Ефективність їх застосування значно посилюється застосуванням ГІС-технологій.

Важливою проблемою залишається координація різнорівневих планів просторового розвитку, узгодження землевпорядної та містобудівної документації, особливо на місцевому рівні, а також розроблення документації з просторового планування для об'єднаних територіальних громад, вдосконалення містобудівної документації для населених пунктів.

Завдання для самостійної роботи:

Розглянути Закон України «Про Генеральну схему планування території України», Ознайомитись з пояснювальною запискою та графічними матеріалами, а також даними щорічного моніторингу виконання Генеральної схеми планування території України та визначити основні тенденції просторового розвитку держави.

Семінар-практикум 3. *Генеральна схема планування території України як планувальна основа для просторового розвитку держави.*

1. *Мета і завдання Генеральної схеми*
2. *Структура Генеральної схеми*
3. *Графічні матеріали Генеральної схеми*
4. *Склад та зміст Генеральної схеми (пояснювальна записка)*

Рекомендована література:

1. ДП "ДІПРОМІСТО" ел ресурс режим доступу: <http://dipromisto.gov.ua/>
2. Палеха Ю.М.. Нова редакція генеральної схеми планування території України – стратегія інтеграції України у європейський простір // Український географічний журнал. – 2020. – №1. – С. 7-15.

Нормативно-правові акти:

Закон України «Про Генеральну схему планування території України» [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу до документу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3059-14>

Державні будівельні норми Б.1.1-13:2012 “Склад і зміст містобудівної документації на державному та регіональному рівнях”. – К.: Міністерство регіонального розвитку та будівництва України, 2011. – 25 с.

Закон України “Про основи містобудування” № 2780-ХІІ від 16 листопада 1992 року

Закон України “Про регулювання містобудівної діяльності” № 3038-VI від 17 лютого 2011 року.

«Закон України «Про планування і забудову територій».

Тема 4. Просторове планування окремих частин території України. Транскордонне співробітництво України та країн Європейського Союзу

Потенційні можливості України щодо розвитку транскордонного співробітництва. Форми транскордонного співробітництва України та країн Європейського Союзу. Проекти містобудівного розвитку транскордонних регіонів.

На сьогодні в Україні вже завершено розробку нових схем планування більшості областей. Прикладом однієї з найбільш вдалих розробок є Схема планування території Львівської області, як прикордонної території з розвинутими міждержавними та міжрегіональними економічними зв'язками, транзитною зоною, перспективним проходженням міжнародних європейських транспортних коридорів Київ – Берлін (А-3) та Львів – Ужгород – Словацько-Угорський кордон (А-5). Область входить до складу єврорегіонів «Карпати» і «Буг», що відкриває додаткові можливості для розв'язання спільних транскордонних соціально-економічних та екологічних проблем.

З містобудівної точки зору Львівська область є центральним планувальним вузлом для формування надобласного економічного регіону та міжобласної системи розселення (включаючи Івано-Франківську, Чернівецьку, Закарпатську, Волинську та Рівненську області). На цій єдиній планувальній основі передбачається розвиток системоформуючих міжобласних демографічних та соціально-економічних зв'язків. У процесі розробки схеми планування території, з метою здійснення аналізу соціально-економічного та містобудівного розвитку Львівської області та виявлення внутрішніх диспропорцій між окремими адміністративно-територіальними одиницями, запроваджено систему показників, яка враховує особливості розвитку соціально-економічного комплексу Львівщини. Загалом у межах області виділено 5 планувальних районів: Північний, Північно-Східний, Центральний, Прикарпатський та Карпатський. Серед розробок схем планування особливого значення набувають проекти, які стосуються планування спільного розвитку територій кількох областей або розвитку транскордонних регіонів, що охоплюють прикордонні території України та сусідніх держав. Для України розвиток єврорегіонів, сприятиме інтенсифікації міждержавного співробітництва у сфері просторового планування.

Іншим перспективним напрямом є розвиток транскордонних регіонів у межах адміністративних одиниць суміжних держав. Наразі йдеться про формування транскордонних регіонів: Україна-Польща, Україна-Словаччина, Україна-Угорщина, Україна-Румунія та Україна-Молдова.

Сучасні міжнародні відносини характеризуються інтенсивними інтеграційними процесами, серед яких транскордонне, регіональне та

міжрегіональне співробітництво відіграє важливу роль. Україна, завдяки вигідному геополітичному положенню має великі потенційні можливості щодо розвитку транскордонного співробітництва, маючи 1390 кілометрів сухопутного кордону з країнами ЄС. Наша держава межує із сімома державами, а 19 із 27 її адміністративно-територіальних одиниць є прикордонними. *У зв'язку з воєнною агресією росії різко загострилися проблеми безпеки прикордонних територій.*

Транскордонне співробітництво визначено пріоритетним напрямом розвитку регіональної політики Європейського Союзу. В Україні транскордонне співробітництво є одночасно інструментом розвитку прикордонних територій та чинником реалізації процесів євроінтеграції.

Розвиток транскордонного співробітництва започатковано у 2000 році *Програмою інтеграції України до ЄС* та у 2002 році віднесено до пріоритетних видів діяльності України та ЄС під час проведення засідання Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС.

Транскордонне та міжрегіональне співробітництво здійснюється за різноманітними програмами і передбачає велику кількість заходів, які здійснюються державами-партнерами та залежать, здебільшого, від тих цілей, які вони прагнуть досягти.

Форми транскордонного співробітництва України та країн Європейського Союзу

Транскордонне співробітництво України та Європейського Союзу (через його держави-члени) відбувається у таких формах:

- 1). Діяльність єврорегіонів;
- 2). Дія програм сусідства;
- 3). Діяльність міжнародних регіональних організацій та асоціацій;
- 4). Міжрегіональна співпраця (угоди про транскордонне співробітництво);
- 5). Програми прикордонного співробітництва в рамках Європейського інструменту сусідства та партнерства (з 2007 року).

1). Єврорегіони

Єврорегіон – організаційна форма співробітництва адміністративно-територіальних одиниць європейських держав, що здійснюється відповідно до дво- або багатосторонніх угод про транскордонне співробітництво (*ст.1 Закону України „Про транскордонне співробітництво” від 24.06.04*).

На кордонах України та нових держав-членів Євросоюзу створено і діє чотири єврорегіони: “Буг”, „Карпатський єврорегіон”, “Нижній Дунай”, “Верхній Прут”, до складу яких входять Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Одеська та Чернівецька області України.

Перспективним для України вбачається проведення подальшої роботи щодо створення нових єврорегіонів, оскільки площа прикордонних регіонів становить близько 77,0 % всієї території України.

Співробітництво у рамках діючих єврорегіонів здійснюється з метою об'єднання зусиль в економічній сфері, розбудови соціальної, інформаційної та виробничої інфраструктури, будівництва та модернізації інфраструктури кордону, розвитку транспортної мережі, наукової та культурної співпраці, охорони навколишнього природного середовища.

2) Програми сусідства

Перші практичні кроки в плані підготовки спільних програм регіонального співробітництва на принципах, що застосовуються в ЄС, були окреслені у програмах сусідства, розробка яких здійснювалася державами-членами, країнами-кандидатами та країнами-партнерами ЄС згідно з положеннями Комунікації ЄК від 1 липня 2003 року *“Підготовка шляхів до запровадження Нового інструменту сусідства”* (*“Paving the way for a New Neighborhood Instrument”*).

Програми сусідства розроблені для підготовки до впровадження з 2007 року нового інструменту сусідства. Європейська Комісія підготувала 12 програм сусідства, у чотирьох з яких брала участь Україна (2004-2006 рр.), проте дві з них припинені через участь Білорусі у війні з Україною.

Нині діє Програма сусідства «Румунія – Україна» (в Україні поширюється на Закарпатську, Івано-Франківську, Одеську та Чернівецьку області). Україна також приєдналась до четвертого раунду транснаціональної програми CADSES (в Україні поширюється на Волинську, Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську, Одеську, Чернівецьку та Тернопільську області).

В рамках програм сусідства існують конкретні механізми оголошення спільних конкурсів: подання єдиної заявки, запровадження спільної процедури відбору Комітетами сусідства проектів для подальшої реалізації. Передбачена гармонізація системних процедур моніторингу, звітування та оцінки імплементації проектів. Чітко визначено бюджет на кожен програму сусідства

3) Міжнародні організації та асоціації

Україна активно бере участь у діяльності регіональних міжнародних організацій та асоціацій. Зокрема регіони України залучені до роботи таких об'єднань: Асамблея європейських регіонів, Конгрес Регіональних та Місцевих влад Європи, Асоціація європейських прикордонних регіонів, Конференція приморських регіонів Європи та інші.

Крім того, Київ та Київська область стали Європейським регіоном 2005 року після підписання офіційної Угоди про визнання цього міста – столиці

України – Європейським регіоном року. Також Київ отримав звання культурної столиці Європи у 2010 році.

Налагоджуються контакти на державному рівні та на рівні органів місцевого самоврядування з Комітетом регіонів Євросоюзу, відповідними структурами Ради Європи та ЄС, Асоціацією європейських прикордонних регіонів (АЕВР), Радою європейських муніципалітетів та регіонів (СЕМР), Конференцією периферійних морських регіонів Європи (СРМР), об'єднанням найбільших європейських міст (EUROCITIES).

4) Міжрегіональна співпраця

Більшість прикордонних областей України має укладені угоди про співпрацю з сусідніми територіями суміжних країн, а також угоди про співпрацю з регіональними органами влади багатьох держав світу.

5) Програми прикордонного співробітництва в рамках Європейського інструменту сусідства та партнерства

Починаючи з 2007 року, на заміну таких програм як Тасіс, Меда та інших, з метою підтримки виконання планів дій, введено в дію Європейський інструмент сусідства та партнерства (ENPI), дія якого поширюватиметься на всі без виключення країни-партнери в рамках Європейської політики сусідства. Головною метою його впровадження є спрощення існуючих процедур надання технічної допомоги та підвищення її загальної ефективності.

Значну частину фінансової допомоги, передбаченої Європейським інструментом сусідства та партнерства, планується спрямувати на потреби транскордонного співробітництва (так званий компонент прикордонного співробітництва в рамках *Європейського інструменту сусідства та партнерства – ENPI-CBC (cross-border cooperation)*).

В рамках ENPI існуючі програми сусідства зазнають деяких змін. Зокрема, вони будуть трансформовані в програми прикордонного співробітництва. Так, програма сусідства «Угорщина-Словаччина-Україна» трансформована у програму прикордонного співробітництва «Україна-Угорщина-Словаччина-Румунія», а двосторонній формат співробітництва між Україною та Румунією трансформовано у тристоронній (Україна, Румунія та Молдова). Крім того, планувалась програма – «Чорне море» за участю всіх держав чорноморського басейну, яка стала неможливою через загарбницьку війну росії.

З метою впровадження програм транскордонного співробітництва в рамках ENPI сформовані робочі групи та проводяться зустрічі Спеціальних спільних груп з розробки даних програм. До їх складу входять представники Міністерства економіки України, Міністерства закордонних справ України та представники місцевих органів влади.

Правове регулювання транскордонного співробітництва України

Питання транскордонного співробітництва регулюється *Європейською рамковою конвенцією про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або органами влади 1980 року (ETS № 106)*, Додатковим протоколом до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами і властями 1995 року (ETS № 159) та Протоколом № 2 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, який стосується міжтериторіального співробітництва 1998 року (ETS № 169). Україна приєдналася до цих міжнародних договорів.

Практична реалізація заходів з регіонального та транскордонного співробітництва, їх законодавче закріплення спирається на прийнятий у червні 2004 році *Закон України „Про транскордонне співробітництво”*.

Аналіз виконання Угод про транскордонне співробітництво прикордонних регіонів України

На сьогодні транскордонне співробітництво здійснюється як на міждержавному рівні, так і на рівні територіальних громад, їх представницьких органів, місцевих органів виконавчої влади. Таке співробітництво сприяє соціальній та економічній конвергенції прикордонних регіонів та створенню нових можливостей для їх розвитку, в тому числі розвитку економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин, обміну досвідом.

Протягом останніх десятиріч в Україні приділялася значна увага та надавалася політична підтримка розвитку транскордонного співробітництва, створено договірно-правову базу для такого співробітництва, встановлено правові механізми підготовки та реалізації спільних з державами-членами ЄС проектів прикордонного співробітництва, в тому числі процедуру проведення конкурсного відбору проектів (програм) транскордонного співробітництва, які можуть бути включені до цієї Програми. Прийнято дві державні програми розвитку транскордонного співробітництва – [Державну програму розвитку транскордонного співробітництва на 2007-2010 роки](#), затверджену постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 р. № 1819 (Офіційний вісник України, 2006 р., № 52, ст. 3510), та [Державну програму розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015 роки](#), затверджену постановою Кабінету Міністрів України від 1 грудня 2010 р. № 1088 (Офіційний вісник України, 2010 р., № 92, ст. 3264).

Метою зазначених програм була активізація соціально-економічного, науково-технічного, екологічного, культурного розвитку суб'єктів транскордонного співробітництва. Також відібрано на конкурсній основі проекти, для реалізації яких передбачалася державна фінансова підтримка відповідно до Закону України «[Про транскордонне співробітництво](#)». Проте необхідного обсягу коштів на реалізацію зазначених проектів у державному бюджеті не було передбачено. Джерелами фінансування проектів транскордонного співробітництва стали переважно ресурси місцевих бюджетів і міжнародної технічної допомоги, зокрема програм прикордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства та партнерства на 2007-2013 роки, а також кошти державного бюджету, які призначено для співфінансування великомасштабних інфраструктурних проектів, схвалених у рамках [Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015 роки](#).

У результаті недофінансування завдання та заходи зазначених державних програм не виконано в повному обсязі, зокрема залишилися не розв'язаними проблеми та не здійсненими заходи [Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015 роки](#), що передбачали:

- створення автоматизованих пунктів вимірювання показників якості поверхневих вод на транскордонних водних об'єктах Закарпатської, Волинської та Чернівецької областей, а також якості повітря та контролю за рівнем транскордонного забруднення повітря на великі відстані;
- впровадження спільного українсько-молдовського та українсько-румунського проектів з питань містобудівного розвитку регіонів.

Отже, основними проблемами транскордонного співробітництва залишаються недостатні темпи соціально-економічного розвитку прикордонних областей України та інструментів підтримки його реалізації.

Існує ряд інших чинників та організаційно-правових недоліків, що негативно впливають та стримують розвиток транскордонного співробітництва, зокрема:

- низький рівень розвитку прикордонної транспортної інфраструктури, зокрема автомобільних доріг до пунктів пропуску через державний кордон, мостів та поромних переправ;
- повільні темпи впровадження сучасних методів контролю в пунктах пропуску через державний кордон;
- законодавчі та інституційні обмеження щодо розвитку малого та середнього бізнесу у прикордонних регіонах України;
- відсутність спільної з іншими державами системи попередження про стихійні лиха та захисту від надзвичайних ситуацій, а також раціонального використання природних ресурсів;

- низький рівень використання туристичного потенціалу прикордонних регіонів та культурної спадщини;
- декларативний характер спільних пріоритетів міждержавного співробітництва, недосконалий механізм спільного планування та обмежені інструменти реалізації спільних із сусідніми державами проектів транскордонного співробітництва;
- відмінність правил та процедур підготовки та фінансування проектів транскордонного співробітництва;
- низька активність учасників транскордонного співробітництва на рівні районів та територіальних громад;
- відсутність безвізового режиму для пересування громадян територією транскордонних регіонів та невідповідність пропускну здатності пунктів пропуску через державний кордон потребам розвитку транскордонного співробітництва;
- нерівний доступ українських учасників до фінансових ресурсів у рамках реалізації спільних з державами - членами ЄС програм прикордонного співробітництва та Стратегії Європейського Союзу для Дунайського регіону;
- недостатній обсяг донорської підтримки проектів транскордонного співробітництва у східних та центральних регіонах України, що створює нерівні умови та призводить до низького рівня обізнаності щодо розвитку транскордонного співробітництва.

У 2011 році Україна долучилася до реалізації Стратегії Європейського Союзу для Дунайського регіону. Крім того, для заохочення, підтримки та розвитку транскордонного співробітництва у 2012 році Верховна Рада України ратифікувала Протокол № 3 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями стосовно об'єднань євро регіонального співробітництва (ОЕС). Для забезпечення розвитку двосторонніх міждержавних договорів України територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади укладено відповідно до компетенції додаткові домовленості щодо транскордонного співробітництва, добросусідства з відповідними органами сусідніх держав – членів Європейського Союзу.

У прикордонних регіонах багато спільних цілей, досягнення яких потребує застосування суб'єктами транскордонного співробітництва сусідніх держав єдиного підходу та узгоджених спільних дій, зокрема для запобігання паводкам, розвитку та функціонування транспортної і енергетичної інфраструктури, захисту навколишнього природного середовища та забезпечення безпеки. Необхідно також разом розв'язувати окремі проблеми, які виникають внаслідок фінансової та економічної кризи, зокрема подолання економічної нерівності та безробіття, збалансування трудової та постконфліктної міграції, підвищення

рівня ділової активності та зайнятості населення прикордонних регіонів, а також екологічні проблеми, у тому числі підтримки біологічного різноманіття, захисту і збереження спільної культурної спадщини.

Разом з тим на розвиток транскордонного співробітництва значною мірою впливає ставлення до транскордонної кооперації з боку сусідніх держав, їх можливість та готовність реагування на спільні виклики та проблеми.

Завдання для самостійної роботи:

Ознайомитись з конкурсними проектами регіонального розвитку, які подані на розгляд конкурсної комісії з відбору проектів регіонального розвитку і можуть частково реалізовуватися за рахунок коштів державного бюджету, отриманих від Європейського Союзу.

Конкурсні проекти – Мінрегіон

<https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/informatsiya-pro-proekti-regionalnogo-rozvitku/>

Семінар-практикум 4. Міжнародне співробітництво у сфері просторового планування транскордонних регіонів.

1. Історія формування Єврорегіонів та розвиток транскордонного співробітництва в їх рамках.

2. Сучасні проблеми містобудівного розвитку транскордонних регіонів.

Рекомендована література:

1. Асоціація органів місцевого самоврядування “Єврорегіон Карпати – Україна” <https://ekarpaty.com/our-programs/>

2. Мальчикова Д.С. Планування території регіону: суспільно-географічна концептуалізація. Український географічний журнал, 2012, №11, 23-29

3. Мікула Н. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво. Монографія . Львів, ІРД НАН України, 2004, 395 с.

4. Мікула Н. Єврорегіони: досвід та перспективи, ІРД НАН України, 2003, 222 с.

5. Студенніков І. Транскордонне співробітництво та його місце в регіональному розвитку

Нормативно-правові акти:

1. Закон України «Про транскордонне співробітництво» [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу до документу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>

2. Індустріальний парк: <https://arkan.com.ua/>
3. Конкурсні проекти <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/http-www-minregion-gov-ua-wp-content-uploads-2017-09-zaklyuchenie-png/>

Змістовий модуль 2. Особливості просторового планування на регіональному та місцевому рівнях

Тема 5. Просторове планування на регіональному рівні. Схеми планування території областей, районів

Основні завдання проектування. Склад графічних матеріалів проектів. Схема планування території області містить принципові рішення з функціонального зонування території за видами переважного використання, планувальної організації території, взаємопов'язаного комплексного розміщення основних об'єктів промисловості транспорту та інженерної інфраструктури, захисту населених пунктів від небезпечних геологічних і гідрогеологічних процесів, охорони навколишнього природного середовища та культурної спадщини, формування національної екологічної мережі тощо.

Розглянемо структуру Схеми планування областей на прикладі Івано-Франківської області. Схема розроблена у розвиток Генеральної схеми планування території України. Це проект, що містить численні графічні та текстові матеріали (у чотирьох томах), які моделюють просторовий розвиток області на довгострокову перспективу. Дослідну роботу для цього провели фахівці «Українського державного науково-дослідного інституту проектування міст «Діпромісто» за вихідними даними, які надавали практично всі обласні і районні організації та установи. Робота над схемою тривала декілька років. У склад проекту увійшли наступні графічні матеріали:

1. Схема розміщення регіону в планувальній структурі території України (1:250 000);
2. План сучасного використання території (1:100 000);
3. Комплексна оцінка території. Схема природно-ресурсного потенціалу (1:200 000);
4. Комплексна оцінка території. Схема природно-техногенної небезпеки (1:100 000);
5. Схема захисту територій від небезпечних геологічних і гідрогеологічних процесів (1:100 000);
6. Схема розташування об'єктів культурної спадщини (1:100 000);
7. Проектний план (основне креслення) (1:100 000);
8. Схема транспорту (1:100 000);
9. Схема водопостачання та каналізації (1:100 000);
10. Схема електропостачання (1:100 000);
11. Схема магістральних трубопроводів (1:100 000);
12. Пофакторна оцінка потенціалу та рівня розвитку адміністративно-територіальних одиниць (1:500 000);

13. Креслення. Інженерно-технічні заходи цивільного захисту (цивільної оборони). Особливий період (1:200 000);

14. Креслення. Інженерно-технічні заходи цивільного захисту (цивільної оборони). Мирний час.

Крім графічних матеріалів, проект містить текстові матеріали у п'яти томах та матеріали на цифрових носіях. Всі матеріали доступні на сайті Івано-Франківської обласної адміністрації.

Основні тези Тому IV: *«Пропозиції по реалізації проектних рішень схеми планування території області».*

Розвиток господарського комплексу

Становлення перспективної моделі господарства Івано-Франківської області спрямоване на:

1. Ефективне використання існуючого природно-ресурсного потенціалу території області що, зокрема, передбачає такі напрями:

- технічна модернізація матеріально-технічної бази та впровадження сучасних безпечних технологічних процесів у гірничо-хімічній, нафтогазовій та деревообробній промисловості,

- відновлення на новій технічній базі центрів з видобування та обробки родовищ хімічної сировини, будівельних матеріалів, сільськогосподарської та лісгосподарської продукції;

2. Покращення екологічної ситуації у регіоні, зокрема шляхом будівництва станцій та заводів з переробки твердих побутових відходів у найбільших господарських центрах та вузлах Івано-Франківської області, впровадження на виробництві екофільних технологій тощо.

3. Максимальне використання сприятливого транспортно-географічного положення Івано-Франківської області та високої транзитивності її території, що передбачає:

– побудову транзитної європейської залізничної колії з Польщі через Львів – Івано-Франківськ – Чернівці до Румунії;

– певні заходи щодо будівництва та подальшого обслуговування системи автошляхів, що планується реконструювати та прокласти через територію Івано-Франківської області;

– використання переваг близького розміщення Івано-Франківщини до західного кордону України, центральних областей держави з метою об'єднання економічних та інвестиційних ресурсів та міжрегіональної співпраці при розробці масштабних інноваційних проектів або вирішенні спільних соціально-економічних та екологічних проблем.

4. Зменшення територіальних диспропорцій у рівні соціально-економічного розвитку адміністративних районів шляхом:

– розбудови соціальної інфраструктури у сільській місцевості, особливо в периферійних гірських зонах регіону, та комунальної інфраструктури у невеликих міських поселеннях;

– формування локальних ядер соціально-економічного зростання, які консолідують територію та генерують імпульси розвитку.

В галузі електроенергетики основними проблемами є оновлення та модернізація основних засобів та освоєння альтернативних джерел виробництва електроенергії; повномасштабна реконструкція та модернізація 8 енергоблоків Бурштинської ТЕС ВАТ «Західенерго», реалізація проектів по будівництву установок для генерації електричної енергії з використанням енергії біомаси, біогазу в Калуському, Тлумацькому, Тисменицькому та інших районах області, де накопичується значна кількість біологічних відходів діяльності сільського та лісового господарства; спорудження системи малих ГЕС на гірських річках, що мають значний електроенергетичний потенціал

В нафтовидобувній та нафтопереробній промисловості – нарощування ресурсної бази вуглеводнів шляхом проведення пошуково-розвідувального буріння на нових перспективних площах та родовищах. Окрім Надвірнянського та Долинського районів ці площі розвідуються в Богородчанському, Коломийському, Рожнятинському та Тисменецькому районах. Модернізація та розширення потужностей ВАТ «Нафтохімік Прикарпаття» в м. Надвірна, розвиток хімічної промисловості.

В деревообробній промисловості – економне і комплексне використання лісосировинних ресурсів, впровадження ресурсозберігаючих технологій та реалізація природоохоронних заходів, забезпечення виробництва високо конкурентної продукції з деревини, шляхом залучення інвестицій для модернізації основних засобів, освоєння на деревообробних підприємствах області (особливо в гірських районах) технологій по виробництву з відходів паливних брикетів та гранул.

В машинобудуванні – зростання питомої ваги середньо- та високотехнологічних виробництв, формування та розвиток принципово нових не тільки для регіону, а для країни виробництв засобів контролю, управління та автоматизації технологічних процесів, побутової техніки (сучасні пральні машини, холодильники, морозильні камери тощо), устаткування для електроенергетики (передусім атомних та теплових електростанцій), нафто- та газовидобувної, хімічної, нафтохімічної та деревообробної промисловості, комплектуючих вузлів та деталей для автомобільної промисловості тощо.

Нарощування потужностей середньо- та високотехнологічного машинобудування в існуючих центрах та створення нових в Тисмениці, Богородчанах, Тлумачі, Галичі, Городенці, Снятині та інших центрах здатне

забезпечити регіону не тільки тисячі додаткових робочих місць, але і підвищити рівень соціально-економічного розвитку території;

Перепрофілювання існуючих та створення нових підприємств на основі формування індустріальних парків з будівництвом під'їзних автошляхів та залізничних колій, потужностей з електро-, водо-, газо-, теплопостачання, водовідведення, очищення води, повітря, об'єктів пожежної безпеки, об'єктів виробничого призначення, складської інфраструктури, об'єктів для розміщення адміністративних приміщень та об'єктів громадського харчування, створення інформаційних комунікацій, паркувальних зон та "зеленої зони", а також із забезпечення охорони, транспортування, складського, інформаційно-комунікаційного, консультаційного та сервісного обслуговування території промислового парку.

Формування наукоємної, конкурентоспроможної моделі господарства шляхом інтегрування промислового виробництва з територіальними формами організації інноваційної діяльності.

Ключовими компонентами серед цих форм є технопарки, які в своєму розміщенні орієнтуються на зручне транспортно-географічне положення (близькість до транспортних коридорів), наявність висококваліфікованої робочої сили, сформовану інженерну, комунікаційну інфраструктуру, близькість до великих університетських центрів, ринок венчурного капіталу тощо.

Становлення інноваційної моделі розвитку господарства Івано-Франківської області повинно спиратись на сучасну транспортно-логістичну інфраструктуру з логістичними терміналами та комплексами, які доцільно розмістити неподалік Івано-Франківська, Калуша, Коломиї та інших центрів.

Розбудова інноваційної інфраструктури - пропонується відкрити вищий навчальний закладу технічного профілю у м. Калуш, та один ВНЗ гуманітарного профілю у м. Коломия.

Оптимізація системи розселення

Відповідно до Генеральної схеми планування території України, в межах Івано-Франківської області передбачене формування двох міжрайонних систем розселення: Івано-Франківської та Коломийської (розд. II, том I). Крім того, передбачався розвиток районних систем розселення на базі адміністративних районів, а також міських рад.

У зв'язку з децентралізацією було внесено зміни до концепції системи розселення області, з утворення низових адміністративно-територіальних одиниць – територіальних громад.

Згідно перспективного плану, 54 територіальні громади мали стати базисом для формування місцевих систем розселення і забезпечення населення відповідними закладами міжселенного періодичного попиту. Крім того, для

забезпечення населення закладами міжселенного епізодичного попиту і, відповідного «розвантаження» обласного центру, пропонувалось виділити 3 локальні системи розселення, які перейматимуть функції міжрайонних систем розселення.

Загальна ієрархія систем розселення Івано-Франківської області планувалась наступним чином:

- регіональна система розселення на всю територію області (центр – м. Івано-Франківськ);
- 3 локальні системи розселення (центри – Івано-Франківськ, Калуш та Коломия);
- 54 місцеві системи розселення.

12 червня 2020 року Кабінет міністрів України остаточно визначив адміністративні центри та затвердив території 62 територіальних громад Івано-Франківської області (15 міських, 23 селищних та 24 сільських).

Природоохоронні заходи – економічного, соціально-політичного, технологічного та культурного характеру, передбачені державними та регіональними цільовими програмами щодо охорони та відтворення довкілля, наприклад, *«Державна цільова програма Комплексного протипаводкового захисту в басейнах річок Дністра, Пруту, Сірету»;*

- *завершення формування регіональної інформаційної системи моніторингу довкілля області*, як складової державної системи, створення автоматизованої системи передачі, збору даних та оцінки екологічної ситуації в області, прогнозування шкідливого впливу на довкілля;
- впровадження дієвих економічних складових впливу на систему природокористування;
- розроблення системи прогнозування виникнення ризиків надзвичайних ситуацій від природних загроз, з використанням наукових досягнень в сфері методології прогнозування активізації небезпечних екзогенних процесів та явищ;

Для охорони атмосферного повітря:

- перехід до міжнародних стандартів і нормативів якості атмосферного повітря;
- дотримання вимог екологічної безпеки в галузі охорони атмосферного повітря;
- зменшення викидів внаслідок реалізації природоохоронних заходів,
- модернізація виробничо-технологічних процесів та налагодження сучасних методів та ефективного функціонування пилогазоочисних споруд на виробництвах, що становлять потенційну екологічну небезпеку,
- для підприємств теплопостачання – реконструкція котелень із заміною котлів та модернізацією газоочисних установок; для міських територій – удосконалення схем руху автотранспорту, покращення якості доріг, будівництво об'їздних доріг, покращення якості палива, запровадження громадського електротранспорту (тролейбуси, електроавтотранспорт);

Для охорони водних ресурсів:

- здійснення заходів щодо суттєвого зменшення та поступового припинення скидання у водні об'єкти неочищених стічних вод шляхом будівництва нових та реконструкції (ремонт, модернізації) діючих потужностей комунальних очисних споруд (дощових та каналізаційних стоків) та будівництва локальних очисних споруд підприємств суб'єктів різних форм власності;
- запобігання забрудненню підземних вод шляхом розроблення і введення в дію системи ідентифікації та удосконалення контролю за всіма наявними та потенційними джерелами забруднення підземних вод;
- ліквідація джерел забруднення підземних вод; виготовлення робочих проектів щодо захисту поверхневих вод від забруднення розсолами шахтних виробок калійних руд в м. Калуш; 14
- зменшення забору води з водних об'єктів, збереження і відновлення водних екосистем; забезпечення економного використання водних ресурсів шляхом впровадження мало- і безводних технологій, замкнених систем виробничого водопостачання, повторного використання стічних вод;
- упорядкування водоохоронних зон і прибережних смуг навколо водойм
- виготовлення земельпорядної документації, винесення в натуру та забезпечення режиму господарської діяльності;
- завершення екологічної паспортизації малих річок та інших водних об'єктів;
- упорядкування та підвищення технічного і технологічного рівня спеціального водокористування;
- поліпшення екологічного стану водних об'єктів на основі басейнового підходу;
- розробка технічної документації щодо визначення зон можливого затоплення для водойм, що не мають зазначеної документації (близько 65 річок/ділянок річок в межах області загальною протяжністю понад 1900 км);
- виконання комплексу заходів з інженерного захисту території щодо захисту від затоплення: берегоукріплення, регулювання та розчистка русел, будівництво протиповеневих дамб, водойм-регуляторів: ставків, водосховищ та польдерів, (див. розділ "Інженерна підготовка та захист території");
- повне охоплення проектною документацією встановлення поясів зони санітарної охорони для джерел централізованого питного водопостачання (поверхневих і підземних) та дотримання режимів господарської діяльності в їх межах згідно вимог діючого законодавства;

Поводження з промисловими та побутовими відходами:

- впровадження регіональної системи збирання, сортування, транспортування, переробки та утилізації відходів;
- ліквідація несанкціонованих сміттєзвалищ, повне охоплення всіх населених пунктів системою санітарного очищення;

- створення системи сміттесортувальних ділянок, ділянок компостування органічної складової ТПВ в т.ч. опале листя;
- будівництво регіональних сміттєпереробних підприємств – першочергово, згідно пропозицій даного проекту в п'яти територіальних центрах (розділ Санітарне очищення, том II);
- впровадження установок для знешкодження, утилізації промислових відходів; вирішення питання облаштування місця видалення промислових відходів Бурштинської ТЕС;

Вирішення проблем, пов'язаних з видобутком корисних копалин:

- зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище від діяльності, пов'язаної з видобутком корисних копалин, у першу чергу за рахунок реалізації завдань, визначених Указом Президента України від 10.02.2010 № 145 «Про оголошення території міста Калуш, сіл Кропивник та Сівка-Калуська Калуського району Івано-Франківської області зоною надзвичайної екологічної ситуації»;
- впровадження заходів щодо запобігання на території старих нафтопромислів (Кубаш, Майдан, Надєжда у Богородчанському районі) проявів самовиливу нафти і мінералізованих вод, а також викидів газу з ліквідованих свердловин, виникненню пожеж у прилеглих лісових масивах;
- розширення прав і посилення відповідальності в сфері надрокористування на регіональному рівні;
- створення обласного фонду геологічної інформації, зокрема кадастру родовищ і проявів корисних копалин та балансу запасів місцевих видів корисних копалин;
- комплексне геологічне вивчення території та удосконалення вивчення родовищ з метою підвищення якості і достовірності підготовки запасів надр;
- раціональний видобуток надр та використання відходів від їх переробки;
- вдосконалення технологій видобутку та переробки надр;
- посилення контролю за дотриманням природоохоронних вимог на родовищах корисних копалин, що експлуатуються;
- розробка програм моніторингу порушених гірничими розробками територій та їх рекультивациі;

Охорона ландшафтів:

- перехід до системи інтегрованого збалансованого управління у сфері використання і відтворення природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища та екологічної безпеки території; -
- зниження інтенсивності ерозійних процесів, підвищення родючості ґрунтів; вилучення з інтенсивного обробітку деградовані землі, крутосхили, ерозійно-небезпечні ділянки з метою їх заліснення, залуження чи істотного покращення;
- завершення виготовлення проекту формування регіональної схеми екологічної мережі області, з впровадженням визначеного режиму господарської діяльності

для окремих територій – складових екомережі, виконання заходів щодо розширення мережі територій природно-заповідного фонду, необхідних для формування цілісності екомережі регіону;

- збереження і розширення територій з природним станом ландшафту, посилення природоохоронної діяльності на заповідних і рекреаційних територіях;
- з метою подальшого розширення мережі ПЗФ в області розроблення механізму надання податкових пільг при платі за землю землекористувачами та землевласниками, які мають на своїх територіях природно-заповідні об'єкти (передбачено статтею 49 Закону України “Про природно-заповідний фонд України”);
- розширити придатні для рекреаційного використання території, забезпечити розвиток збалансованого туризму, сумісного з вимогами охорони довкілля, збереження біологічного та ландшафтного різноманіття;
- забезпечити виконання робіт щодо перенесення в натуру (на місцевість) меж територій та об'єктів природно-заповідного фонду та нанесення їх на планово - картографічні матеріали, з метою подальшого моніторингу;
- забезпечити розробку проектів організації територій об'єктів ПЗФ (в першу чергу для всіх національних природних парків та регіональних ландшафтних парків);
- виконання заходів інженерної підготовки території щодо захисту населених пунктів від екзогенних геологічних процесів та явищ (зсуви, карст, ерозія русел, селі); (див. розділ “Інженерна підготовка та захист території”);
- забезпечення раціонального лісокористування, орієнтованого на збереження саморегулюючої здатності природних екосистем; досягнення оптимального рівня лісистості -48% (згідно наказу Державного комітету лісового господарства України від 29.12.08 р. № 371 “Про затвердження показників регіональних нормативів оптимальної лісистості території України”), стале ведення лісового господарства, контроль за станом лісів, сертифікація користувачів, формування правової бази, державна підтримка користувачів;

Збереження оздоровчо-рекреаційних ресурсів:

- забезпечення раціонального та ефективного використання природних рекреаційних ресурсів, в тому числі для зимових видів спорту та туризму в гірській частині області, сільського зеленого туризму з використанням агротуристичного і етнопотенціалу села; створення сприятливих умов для залучення вітчизняних та іноземних інвестицій у розвиток туристично-рекреаційної сфери, активізація з налагодження міжнародних зв'язків і співробітництва, співпраця з міжнародними фондами;
- розроблення проектів та встановлення зон санітарної охорони та дотримання режимів господарської діяльності в їх межах для всіх бальнеологічних ресурсів

(джерел мінеральних вод, лікувальних грязей) з урахуванням вимог сучасного законодавства; регулярний контроль їх якості;

- розширення мережі територій рекреаційного призначення; введення стандартів рекреаційних умов;
- законодавче стимулювання видів економічної діяльності, спрямованих на невиснажливе використання природних ресурсів (рекреація, екотуризм тощо);

Удосконалення системи моніторингу за станом довкілля:

- розширення системи спостережень, збирання, оброблення, передавання, збереження та аналізу інформації про стан довкілля;
- розроблення системи прогнозування виникнення ризиків надзвичайних ситуацій від природних та техногенних загроз, використання автоматизованої комп'ютерної системи – "Програма прогнозування та запобігання зсувних процесів у сейсмічних та техногенних зонах України", розробленої на замовлення державної служби геології та надр України Івано-Франківським національним університетом нафти і газу.

Створення ефективної системи екологічної освіти

- інформування населення з питань охорони навколишнього природного середовища.
- вирішення питань структурного реформування екології області.
- вирішення структурного реформування економіки області (зменшення енергомісткості виробництва);
- застосування інноваційних, ресурсозберігаючих та природоохоронних технологій;
- виконання заходів, передбачених *цільовими регіональними програмами* в сфері охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів.

Розвиток рекреаційної та туристичної галузі

- визначення загальних порогових значень рекреаційної ємності регіону для організації відпочинку на базі ландшафтної структури регіону Порогові навантаження на ландшафт (ліси): темно-хвойні – 2,5 осіб/га, світло-хвойні – 3,0 осіб/га, змішані – 3,6 осіб/га. Загальне рекреаційне навантаження на ландшафти регіону (ліси) визначається в межах 917,4 тис. осіб. Дане значення є підставою для формування рекреаційних територій короткочасного відпочинку. В рамках контрольного показника виділяються території для формування стаціонарної рекреації в межах близько 32,7% від порогового значення розрахункового показника – 300,0 тис. місць.

У межах Івано-Франківській області виявлено біля 300 родовищ мінеральних вод, що відносяться до лікувальних типів: «Нафтуса»; «Моршинська»; «Полюстрівська»; «Казбечі»; «Есентуки». Це є підставою для подальшого визначення оздоровчо-рекреаційної ємності стаціонарного типу.

Для подальшої перспективи розвитку оздоровчо-лікувальної діяльності важливе значення має визначення граничних показників лікувального ресурсу.

Значні запаси високоякісних лікувально-питних мінеральних вод зумовлюють необхідність будівництва сучасних підприємств по їх розливу. Доцільним є будівництво такого заводу у Верховинському районі, де знаходиться понад 30 джерел високоякісних мінеральних вод.

- стимулювати розвиток рекреаційно-туристичної сфери – проводити системні реформи у сфері туризму з метою формування і реалізації цілісної ефективної стратегії розвитку туристичної галузі;
- підвищити якість закладів туристичної інфраструктури та рівень обслуговування в оздоровчо-рекреаційній та туристичній галузі і максимально наблизити їх до міжнародних стандартів.
- розвиток взаємодії таких сфер діяльності, як розміщення відвідувачів (колективні заклади розміщення), діяльність у сфері громадського харчування, пасажирські перевезення, діяльність туроператорів і турагентів.
- переорієнтація економіки на формування рекреаційного комплексу. *Розглядати розвиток індустрії відпочинку і оздоровлення як провідної галузі;*
- пріоритетне використання природно-ресурсного потенціалу області, який є привабливим як екологічно чистий регіон Європи;
- економічне зростання не повинно суперечити збереженню і поліпшенню якості довкілля, повинно сприяти раціональному використанню природних ресурсів, збереженню та відтворенню ландшафтного і біологічного різноманіття;
- забезпечення ефективного природокористування з урахуванням необхідності охорони навколишнього середовища, пам'яток історії, культури та архітектури;
- наблизити рівень розвитку туристичної індустрії наявному потенціалу області;
- ємність оздоровчо-рекреаційних закладів збільшити до оптимальної розрахунковій кількості туристів, яку може прийняти область;
- формувати диференціацію туристичних послуг, особливо в зимовий період; прискорити формування ринкового середовища в рекреаційній сфері, в тому числі інфраструктури відпочинку, курортних послуг тощо;
- освоєння нових туристично-рекреаційних зон, територій і туристичних центрів;
- розроблення нових та вдосконалення існуючих тематичних екскурсійних програм та спеціалізованих маршрутів;
- інформаційно-рекламне забезпечення туризму;
- формування кваліфікованого кадрового потенціалу галузі; · розвиток сільського (зеленого) туризму.

Розвиток транспортної інфраструктури. Створення розвиненої транспортної мережі є необхідною умовою інтенсивного розвитку інтеграційних процесів і створює сприятливі умови для транзиту значних об'ємів вантажів і пасажирів.

Основою транспортно-планувальної структури Івано-Франківської області є мережа транспортних коридорів, які повинні з'єднати Івано-Франківський регіон з іншими регіонами України та державами Європи. Згідно з програмою створення та функціонування національної мережі транспортних коридорів в Україні через Івано-Франківську область повинні пройти траси транспортних коридорів: МТК «Європа – Азія» у напрямку Франкфурт – Краків – Львів – Дніпропетровськ - Алма-Ата та МТК «Критський №5» у напрямку Трієст – Будапешт – Львів – Мінськ. Паралельно з цими коридорами повинні бути побудовані альтернативні дороги. Перетин міжнародних транспортних коридорів з автомобільними дорогами та залізничними лініями передбачений в різних рівнях.

2. Важливим заходом для розвитку додаткових залізничних зв'язків Івано-Франківської області з країнами Європи є будівництво залізничної колії стандарту 1435 мм, яка пройде у західній частині України з Волинської області (з підключенням до станції Ковель) на південь через Львівську, Івано-Франківську, Чернівецьку області з виходом до Румунії. Для визначення точного місця проходження зазначеної залізничної колії по території Івано-Франківської області необхідно розробити техніко-економічне обґрунтування вибору траси проходження. Крім того, по існуючих залізничних лініях необхідно провести електрифікацію, для цього необхідно виконати окремий проект, в якому будуть зазначені ділянки та періоди по роках електрифікації. 3. З метою зменшення транспортного навантаження на вулично-дорожню мережу в містах від транзитного транспорту передбачити розробку ТЕО вибору трас об'їзних доріг населених пунктів: Болехів, Долина, Івано-Франківськ, Галич, Бурштин, Рогатин, Городенка, Снятин, Заболотів, Косів, Делятин, Надвірна, Яремча, Богородчани, Ланчин, Верховина, Отинія. 4. Розробити проекти, щодо реконструкції автомобільних доріг з підвищенням їх технічної категорії та проекти транспортних розв'язок в різних рівнях на перетинах автомобільних доріг між собою та з залізничними лініями.

Інженерна підготовка території. Згідно Програми розвитку водного господарства Івано-Франківської області по водогосподарсько-

меліоративному комплексу необхідні наступні першочергові заходи на найближчі роки:

- винесення в натуру та влаштування прибережних захисних смуг вздовж більшості річок в зв'язку з відсутністю відповідної документації. В області залишаються не паспортизованими більшість малих річок басейну Дністра. Ще в 1996 році була розпочата паспортизація, але призупинена у зв'язку із відсутністю коштів.

Програма передбачає системну реалізацію державної політики у сфері водного господарства, використання ресурсів держави та регіонів з метою

забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку водного господарства, що дасть можливість підвищити ефективність державного управління водними ресурсами, шляхом:

- впровадження ефективного, обґрунтованого та збалансованого механізму використання, охорони та відтворення водних ресурсів, забезпечення сталого розвитку державної системи моніторингу вод згідно з міжнародними нормами;

- впровадження системи інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом, розроблення та виконання планів управління басейнами річок, застосування економічної моделі цільового фінансування заходів у басейнах річок, утворення басейнових рад річок, а також підвищення ролі існуючих та утворення нових басейнових управлінь водних ресурсів;

- підвищення технологічного рівня водокористування, впровадження маловодних та безводних технологій, розроблення більш раціональних нормативів водокористування, будівництва, реконструкції та модернізації систем водопостачання і водовідведення;

- виконання робіт з берегоукріплення та регулювання русел річок, будівництва та реконструкції гідротехнічних споруд, захисних дамб, польдерів, протипаводкових водосховищ, розчищення русел річок, упорядкування водоохоронних зон та прибережних захисних смуг, розроблення схем комплексного протипаводкового захисту територій від шкідливої дії вод, удосконалення методів і технічних приладів для проведення гідрометеорологічних спостережень, прогнозування паводків; - забезпечення розвитку меліорації земель і поліпшення екологічного стану зрошуваних та осушених угідь, зокрема, відновлення функціонування водогосподарсько-меліоративного комплексу, реконструкції і модернізації меліоративних систем та їх споруд, інженерної інфраструктури меліоративних систем із створенням цілісних технологічних комплексів, впровадження нових способів поливу і осушення земель, застосування водо- та енергозберігаючих екологічно безпечних режимів зрошення і водо регулювання.

Інженерне обладнання території. Водозабезпечення території області планується за рахунок використання існуючих поверхневих та підземних джерел. Так як область має достатні запаси підземних вод, питне водопостачання пропонується орієнтувати на їх використання. Для цього *необхідно провести роботи по оновленню даних по запасах підземних вод з залученням відповідних спеціалізованих закладів та організацій. Провести реконструкцію існуючих водозаборів та побудувати нові на розвіданих та перспективних ділянках.* Водопостачання існуючого та нового будівництва буде здійснюватися на базі використання існуючих систем водопостачання, їх реконструкції, а також будівництва нових систем водопостачання.

Санітарне очищення.

«Регіональна цільова програма поводження з твердими побутовими відходами в області»:

- охоплення системою збирання, заготівлі та утилізації відходів всіх населених пунктів області;
- оновлення контейнерного господарства та парку смітєвозів, облаштування контейнерних майданчиків;
- розробка та затвердження схем санітарної очистки населених пунктів області, орієнтованих на роздільний збір ТПВ;
- розробка та затвердження місцевих програм поводження з твердими побутовими відходами;
- відпрацювання системи роздільного збирання ресурсоцінних фракцій твердих побутових відходів у великих населених пунктах області, розвиток відповідної інфраструктури;
- ліквідація несанкціонованих звалищ побутових відходів;
- оформлення правоустановчої документації діючих звалищ та полігонів ТПВ у відповідності з чинним законодавством;
- реконструкція діючих полігонів задля приведення їх санітарного та технічного стану у відповідність з діючими вимогами;
- будівництво сучасних полігонів ТПВ тимчасового складування відсортованих твердих побутових відходів. Упорядковане складування на полігонах невідсортованих побутових відходів (зокрема органічних) за допомогою спецтехніки, з урахуванням перспектив видобування та утилізації на них біогазу;
- впровадження в п'яти умовних округах проектів та будівництво комплексів з переробки та утилізації ТПВ, введення в експлуатацію сучасних сортувально-переробних комплексів з полігонами для захоронення неутилізованого залишку, що передбачає введення тільки тих потужностей, обладнання яких сертифіковано, а технології відповідають вимогам європейських стандартів щодо охорони довкілля;
- впровадження системи двоетапного транспортування відсортованих побутових відходів до центрів переробки ТПВ у відповідному окрузі з першочерговим охопленням населених пунктів зі значними об'ємами утворення сміття;
- охоплення всіх населених пунктів області роздільним збиранням ТПВ і з подальшим їх транспортуванням до центрів переробки;
- переробка та використання всіх зібраних ресурсоцінних складових побутових відходів.

Пропозиції щодо розроблення проектної документації в розрізі міських населених пунктів та адміністративних районів області.

Перелік рекомендованої до розроблення проектної документації. Для забезпечення заходів щодо реалізації рішень „Схеми планування території Івано-Франківської області”

Пропонується розробити наступну документацію:

- Схеми планування території окремих адміністративних районів (в розрізі структури територіальних громад);
 - Генеральні плани або внесення змін до генеральних планів міст, селищ, сіл;
 - Детальні плани території (в межах населених пунктів або за межами населених пунктів);
 - Генеральні плани оздоровчо-рекреаційних територій;
 - Плани зонування території (зонінг);
 - Проекти землеустрою;
 - План червоних ліній вулиць;
 - Проекти встановлення меж водоохоронних зон водних об'єктів та режими їх використання;
 - Розроблення та затвердження округів і зон санітарної охорони земель оздоровчого призначення;
 - Забезпечення населених пунктів області топографічною зйомкою масштабів 1:5000 та 1:2000, згідно п.4.13. ДБН Б.1.1-15:2012;
 - Проекти організації території, розширення існуючих і створення нових об'єктів природно-заповідного фонду області, що належить до національної екологічної мережі України;
 - Для населених пунктів, віднесених:
 - до історичних населених пунктів – розробити історико- архітектурні опорні плани; встановити межі історичних ареалів та визначити режими використання територій в цих межах; встановити зони охорони пам'яток архітектури та містобудування;
 - до оздоровчих (курортних) населених пунктів – розробити обґрунтування щодо віднесення природних територій до курортних, визначення округів санітарної охорони;
 - Схема санітарного очищення території Івано-Франківської області.
- Згідно Постанови КМ України «Про містобудівний кадастр» від 25.05.2011 р. за №559, одним з першочергових завдань сьогодення є розроблення містобудівного кадастру.

Завдання для самостійної роботи:

Ознайомитись зі Схемою планування території своєї області. Виявити конфлікти у природокористуванні у межах області, району;

Семінар-практикум 5. *Проблеми просторового планування та моніторингу просторового розвитку областей (на прикладах своїх областей).*

- 1. Схема розміщення регіону в планувальній структурі території України (1:250 000);*
- 2. План сучасного використання території (1:100 000);*
- 3. Комплексна оцінка території. Схема природно-ресурсного потенціалу (1:200 000);*
- 4. Комплексна оцінка території. Схема природно-техногенної небезпеки (1:100 000);*
- 5. Схема захисту територій від небезпечних геологічних і гідрогеологічних процесів (1:100 000);*

Рекомендована література:

Нормативно-правові акти:

<http://www.if.gov.ua/files/uploads.pdf>

1. Постанова КМ України «Про містобудівний кадастр» від 25.05.2011 р. за №559
2. <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-viznachennya-administrativnih-centriv-ta-zatverdzhennya-teritorij-teritorialnih-gromad-ivano-frankivskoyi-oblasti-714-120620>

Тема 6. Просторове та ландшафтне планування на місцевому рівні. Нормативні документи, що регламентують виконання робіт планування територій на місцевому рівні. Державні будівельні норми і стандарти

Згідно ст. 16 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності», планування територій на місцевому рівні здійснюється шляхом розроблення та затвердження генеральних планів населених пунктів, планів зонування територій і детальних планів території, їх оновлення та внесення змін до них.

Містобудівна документація на місцевому рівні розробляється з урахуванням даних державного земельного кадастру на актуалізованій картографічній основі в цифровій формі як просторово орієнтована інформація в державній системі координат на паперових і електронних носіях.

Порядок обміну інформацією між містобудівним та державним земельним кадастрами встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Містобудівна документація на місцевому рівні може бути оновлена за рішенням місцевих рад.

Оновлення містобудівної документації передбачає:

- 1) актуалізацію картографо-геодезичної основи;
- 2) перенесення з паперових носіїв у векторну цифрову форму;
- 3) приведення містобудівної документації у відповідність із вимогами законодавства у сфері містобудівної діяльності, будівельних норм, державних стандартів і правил.

Генеральний план населеного пункту

1. Генеральний план населеного пункту є основним видом містобудівної документації на місцевому рівні, призначеної для обґрунтування довгострокової стратегії планування та забудови території населеного пункту.

На підставі затвердженого генерального плану населеного пункту розробляється план земельно-господарського устрою, який після його затвердження стає невід'ємною частиною генерального плану.

Послідовність виконання робіт з розроблення генерального плану населеного пункту та документації із землеустрою визначається будівельними нормами, державними стандартами і правилами та завданням на розроблення (внесення змін, оновлення) містобудівної документації, яке складається і затверджується її замовником за погодженням з розробником.

У складі генерального плану населеного пункту може розроблятися план зонування території цього населеного пункту. План зонування території може розроблятися і як окрема містобудівна документація після затвердження генерального плану.

Генеральний план населеного пункту розробляється та затверджується в інтересах відповідної територіальної громади з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів.

Для населених пунктів з чисельністю населення до 50 тисяч осіб генеральні плани можуть поєднуватися з детальними планами всієї території таких населених пунктів.

Ієрархія цих трьох документів є такою. Генеральний план (далі – генплан) є найбільш загальним документом і розробляється для міста в цілому. План зонування території (ПЗТ) розробляється коли сам генплан є практично готовим. План зонування визначає які об'єкти, якого призначення і якої висоти можна будувати в тому чи іншому мікрорайоні, а тому є фактично складовою генплану. Детальний план території (ДПТ) розробляється після закінчення розробки генплану для кожного окремого кварталу чи ділянки міста і його дія поширюється лише на певну частину території. ДПТ є дуже детальним документом і відображає всі навіть найменші об'єкти, які існують і які можна побудувати, а також те, як ця територія має виглядати на місцевості.

Генплан будь якого населеного пункту – це головний містобудівний документ, що визначає основні питання довгострокової стратегії планування та забудови території населеного пункту. Принципи та «інжиніринг» розробки генеральних планів населених пунктів визначаються ДБН Б.2.2-ХХ:20ХХ "Планування та забудова територій", що набрав чинності 1 жовтня 2019 року (на заміну ДБН 360-92** «Містобудування. Планування та забудова міських та сільських поселень»).

Основою для розробки генплану повинна бути концепція соціально-економічного розвитку населеного пункту, яка, в загальних рисах, визначає «економічне лице» майбутнього генплану. Концепція є описом фактичного стану розвитку території, де враховано і відображено природні, кліматичні, ресурсні, демографічні, історичні, господарські, економічні, транспортні, інженерні, комунікаційні та інші профілі (характеристики) населеного пункту. Вона розробляється перед початком роботи над генпланом і є своєрідним «економічним макетом» для інженерів-проектантів, архітекторів, що розроблятимуть генплан. Бажано, щоб концепція соціально-економічного розвитку створювалась на альтернативній основі, передбачала різні сценарії розвитку і обговорюватися громадою ще до початку роботи над Генпланом.

Не можна братися за розробку Генплану, не маючи хоча б концепції економічного розвитку населеного пункту.

Концепція економічного розвитку формується на підставі аналітичних, статистичних даних, що характеризують стан розвитку населеного пункту, а також відповідно до вимог і обмежень, встановлених Генеральною схемою планування території України.

Для населених пунктів, занесених до Списку історичних населених місць України, в межах визначених історичних ареалів у складі генерального плану населеного пункту визначаються режими регулювання забудови та розробляється історико-архітектурний опорний план, в якому зазначається інформація про об'єкти культурної спадщини.

Склад, зміст та порядок розроблення історико-архітектурного опорного плану населеного пункту визначаються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері містобудування.

Генеральний план міста має враховувати взаємозв'язок з рекреаційними територіями, розташованими навколо нього, перспективи просторового розвитку навколишніх територій, а також враховувати зону будівельного, економічного та соціокультурного впливу міста. Зона впливу міста визначається двома параметрами: радіальна відстань від межі міста в кілометрах та часом, який витрачає житель приміської зони, щоб доїхати громадським транспортом до центру міста, ядра агломерації. Саме цей другий параметр є ключовим, адже люди є основним ресурсом сучасної економіки, а, отже, – розвитку міст, а ефективність і продуктивність їх роботи «на економіку» суттєво залежить від умов цього переїзду. Очевидно, зона «впливу міста», її діаметр є функцією «вагомості, значущості міста», його фізичних розмірів та економічного, політичного, культурного впливу. Оскільки рівень впливу міста на навколишню територію нерівномірно зменшується із збільшенням віддалі від його центру, тому таких зон є декілька. Чим більше місто, тим більше зон. Для міст-мільйонників їх налічують сім. Для малих – три. Візуально ці зони мають «зіркоподібну» форму і їх «промені» максимально далеко простягаються від міст вздовж транспортних магістралей. Для міст «мільйонників» ця зона визначається транспортною доступністю людей (час доїзду громадським транспортом від місця проживання у приміській зоні до центру міста не має перевищувати 90 хвилин, або відстань не повинна бути більшою, ніж 60 км), для малих міст ця зона становить 5-15 км, для середніх міст – близько 30 км. Чим більше місто, тим більше зон.

Приміські зони є не лише просторовим ресурсом розвитку міст. У приміських зонах (за юридичними межами міста) проживає частина міських жителів, а частина проживаючих у місті працює за його межами. За межами міст також, зазвичай, знаходяться елементи систем життєзабезпечення міст (системи підйому, первинної очистки та постачання питної води, КНС, розташовані полігони ТПВ та інші елементи міської інфраструктури), що, безумовно, суттєво впливають на розвиток міст. Тому генеральний план повинен враховувати всі наявні демографічні та інженерні параметри цієї інфраструктури і розрахувати їх зміну на майбутнє залежно від зміни прогнозованої чисельності мешканців, кількості автомобілів, структури і обсягів виробництва тощо. Планувати і

проекувати розвиток міст тільки в їх межах, не враховуючи тренди розвитку приміської зони економічно недоцільно. Сам генеральний план не є чисто описовим текстовим документом – це комплекс текстової, картографічної та схематичної інформації. Іноді помилково Генпланом називають основне креслення. Сучасні генеральні плани розробляються на основі геоінформаційних систем (ГІС) і представлені об'ємними елементами на карті населеного пункту. Кількість додатків у генеральному плані визначається кількістю шарів інформації, які можна накласти один на одного. Наприклад, наклавши карту вуличної мережі на карту «густоти населення» мешканців, можна розрахувати необхідну ширину проїжджих частин доріг, кількість смуг для руху, чисельність необхідних маршрутів громадського транспорту; наклавши карту зелених зон і тротуарів на карту водопроводів, можна так спроектувати дорожню мережу, щоб у випадку аварій на інженерних мережах мінімально пошкоджувати покриття доріг через їх розрив і т.п. Електронні шари (карти), як правило, мають «прив'язані» відповідні бази даних (БД). Очевидно, у базах даних мають бути не лише текстові матеріали, таблиці, а відео-, аудіо- та фотофайли. Основне креслення генплану разом з іншими його картографічними матеріалами повинно стати складовою муніципальної геоінформаційної системи.

Наявність Генплану у електронній формі (бажано у форматі відкритих даних) дозволяє вирішити ще одну соціально важливу проблему – зробити його більш відкритим для громадськості, що суттєво мінімізує можливість його використання з корупційною метою. Рішення про розроблення генерального плану приймає відповідна міська рада. Фінансування розробки Генпланів здійснюється з відповідного місцевого бюджету. Порядок розроблення генпланів визначається наказом міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України «Про затвердження Порядку розроблення містобудівної документації» від 16.11.2011 р. № 290. Строк дії генерального плану населеного пункту нормативно не обмежується, але, як правило, він не розробляється на перспективу понад 25 років, адже економічні, суспільні та соціальні зміни разом із впливом науково-технологічного прогресу за такий тривалий час роблять генплан неактуальним. Зміни до генерального плану населеного пункту можуть вноситися не частіше, ніж один раз на п'ять років. Генеральні плани населених пунктів, плани зонування території та зміни до них затверджуються відповідними сільськими, селищними, міськими радами. Розробка генплану великого міста – складний і трудомісткий виробничий процес, до якого залучається значна кількість спеціалістів і який триває орієнтовно близько року, а іноді і довше. Розробку генпланів в Україні донедавна здійснювали виключно спеціалізовані проектні інститути, які мали відповідні ліцензійні документи і допуски до таких робіт, адже ще до недавнього часу генплани в Україні були «документами з обмеженим доступом», а частина

документів і креслень мали певні «грифи таємності». Ці організації-розробники були фактичними монополістами у даній сфері. Ситуація змінилася після прийняття Мінрегіонбудом наказу «Про затвердження Порядку розроблення містобудівної документації» від 16.11.2011 № 290 та ряду інших актів, що ввели порядок реєстрації та повноважень саморегулювальних організацій у сфері архітектурної діяльності. Сучасна зарубіжна практика показує, що надлишкова «зарегульованість» та регламентованість процесів розробки Генпланів не сприяє адекватному розвитку і цю роботу може здійснювати ширше коло організацій, включаючи спеціалізовані підрозділи відповідної міської ради, комунальні підприємства і навіть невеликі приватні фірми.

Крім генеральних планів населених пунктів, містопланувальна документація має ще два нижчих підрівні – план зонування території (ПЗТ), що визначає тип споруд, їх призначення, тощо і найнижчий – детальний план території (ДПТ). План зонування території розробляється на основі генерального плану населеного пункту (у його складі, або як окремий документ), плану земельно-господарського устрою та містобудівного кадастру з метою визначення умов та обмежень використання території для містобудівних потреб у межах визначених зон. Невід’ємною складовою плану зонування території (у складі генерального плану чи окремо) є проект землеустрою щодо впорядкування території населеного пункту. План зонування території розробляється з метою створення сприятливих умов для життєдіяльності людини, забезпечення захисту територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, запобігання надмірній концентрації населення та об’єктів виробництва, зниження рівня забруднення навколишнього природного середовища, охорони та використання територій, що мають особливий статус – ландшафтів, лісів, рекреаційних зон, об’єктів історико-культурної спадщини, земель сільськогосподарського призначення тощо. План зонування території встановлює функціональне призначення споруд та будівель, вимоги до забудови та ландшафтної організації території. Зонування території здійснюється з дотриманням наступних вимог: 1) урахування попередніх рішень щодо планування і забудови території; 2) виділення зон обмеженої містобудівної діяльності; 3) відображення існуючої забудови територій, інженерно-транспортної інфраструктури, а також основних елементів планувальної структури територій; 4) урахування місцевих умов під час визначення функціональних зон; 5) встановлення для кожної зони умов та обмежень з визначенням видів використання земельних ділянок та об’єктів нерухомості; 6) узгодження меж зон з межами територій природних комплексів, санітарних, захисних та охоронних.

Найнижчим рівнем містобудівної документації є детальний план території (ДПТ). Він уточнює положення генерального плану населеного пункту та

окреслює організацію планування розвитку території. Детальний план території визначає: 1) принципи планувально-просторової організації забудови; 2) червоні лінії та лінії регулювання забудови; 3) функціональне призначення, режим та параметри забудови однієї чи декількох земельних ділянок, розподіл територій згідно з державними будівельними нормами, стандартами і правилами; 4) містобудівні умови та обмеження (у разі відсутності плану зонування території) або уточнення містобудівних умов та обмежень згідно із планом зонування території; 5) потребу в підприємствах і закладах обслуговування населення, місце їх розташування; 6) доцільність, обсяги, послідовність реконструкції забудови; 7) черговість та обсяги інженерної підготовки території; 8) систему інженерних мереж; 9) порядок організації транспортного і пішохідного руху; 10) порядок комплексного благоустрою та озеленення. Детальний план території складається із графічних і текстових матеріалів. Загальна доступність матеріалів детального плану території забезпечується шляхом його розміщення на веб-сайті органу місцевого самоврядування, у місцевих друкованих засобах масової інформації, а також у загальнодоступному для громади місці. ДПТ розробляється для територій житлових районів.

Завдання для самостійної роботи:

Ознайомитись зі змістом ДБН [Б.2.2-XX:20XX "Планування та забудова територій"](#). Звернути увагу на особливості просторового планування сільських та міських територій. Оцінити відповідність генерального плану свого села, міста Державним будівельним нормам і стандартам. Запропонувати коригування (внесення змін) до генерального плану свого населеного пункту згідно нормативних вимог до містобудівної документації <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://dreamdim.ua/wp-content/uploads/2019/07/DBN-B22-12-2019.pdf>

Семінар 6. *Аналіз змісту ДБН Б.2.2-XX:20XX "Планування та забудова територій"*

Рекомендована література:

1. Збірник «Регіональний розвиток та просторове планування територій: досвід України та інших держав-членів Ради Європи». В.С. Куйбіда, В.А.Негода, В.В.Толкованов. – Київ, Видавництво «Крамар», 2009,170с. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2012/10/Book_Reg_Rozv_ProstPlanuvan_final.pdf

Генеральний план Коломиї:

<https://kolrada.gov.ua/news/generalnii-plan-mkolomiya>

Нормативно-правові акти:

2. Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності», [Електронний ресурс] / Режим доступу:

3. Закон України «Про архітектурну діяльність» [Електронний ресурс] / Режим доступу:

4. Державні будівельні норми. ДБН Б.2.2-XX:20XX "Планування та забудова територій", [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://dipromisto.gov.ua/files/NMD/B2212-IBprint.pdf>

5. Земельний кодекс України.

6. Закон України «Про охорону культурної спадщини»:

<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>.

Тема 7. Просторове планування урбанізованих територій

Урбанізація (лат. urbanus – міський) – системний соціально-економічний процес зростання міст, їх суспільної, політичної та економічної ролі, що супроводжується зростанням чисельності міського населення, поширення міського способу життя на все суспільство. Це процес концентрації економічної діяльності й населення в переважно великих містах. Урбанізація, загалом, є прогресивним процесом, що, маючи безперечні переваги, все ж створює проблеми екологічні, соціальні та проблеми безпеки людства. Урбанізація дала поштовх стрімкому розвитку людства.

Урбаністика має на меті мінімізувати проблеми, які несе урбанізація – зберігши на доволі незначній території економічні переваги концентрації капіталу (людського, інтелектуального, фінансового, креативного і т.п.), мінімізувати проблеми соціальні, економічні та екологічні.

Провідні проектувальники, технологи, архітектори, проектуючи міста та плануючи їх реконструкцію, спираються на систему цінностей:

- зручність для проживання людини,
- екологія,
- енергоефективні будівлі,
- суспільний простір,
- громадський транспорт,
- автомобілі... і саме у такому порядку....

Забудова території відбувається комплексно, що мінімізує незручності як для будівельників, так і для мешканців. Сучасні міста Китаю, Південної Кореї та інших країн Південно-Східної Азії проектуються та забудовуються одразу величезними кварталами.

За подібним принципом проектуються приміські котеджні містечка у Західній Європі, Канаді та США. Спочатку планується територія, створюється інфраструктура (включно із шляховою мережею), а згодом зводяться будівлі.

На зміну періоду формування міських агломерацій та конурбацій приходить нова фаза: формування глобальних мереж міст (мегамереж), створення агломераційних кластерів «мережевого типу». Такі «мега мережі» активно виходять за межі регіонів і стають базовими елементами глобальної економіки.

Процеси створення міських мегамереж (мега агломерацій) найвищими темпами йдуть у Китаї. Цікаво, що, не зважаючи на те, що прискорюється процес створення мегаагломерацій та мегаміст з чисельністю населення у десятки мільйонів людей, кожне з міст цього «мега об'єднання» проходить внутрішні процеси внутрішньої децентралізації. В містах з'являються практично самодостатні для потреб мешканців громадян «нано- » і «мікрорайони», де

громадяни на відстані пішохідної досяжності можуть отримати усі необхідні послуги (а значну їх частину – не виходячи з дому, через Інтернет).

На зміну традиційним поняттям «місто-приміська зона» і «центр-околиця-міста-супутники» приходять нові: «нанорайон-мікрорайон-мікромісто-місто-агломерація-мережа міст-мегаагломерація».

Таким чином, паралельно з перебігом алгоритму «глобалізації міст», відбуваються ніби цілком протилежні за суттю (хоча насправді це не так) процеси «нанорайонізації», які ніби ще більше поглиблюють давно відому «мікрорайонізацію», коли до місця проживання людини якомога ближче наближається абсолютно все що тільки можливо і, головне, що дуже важливо для людини – її робоче місце, соціальний простір, рекреаційні зони, об'єкти сфери послуг, дозвілля, освіти та охорони здоров'я.

Наприклад, сучасний «мікрорайон» може, крім «стандартного набору» соціальної та інженерної інфраструктури, мати навіть «цілорічно функціонуючу модель» гірськолижної траси чи океанського узбережжя із пляжем та справжніми хвилями.

«Мікрорайони» стають компактнішими, хоч самі міста фізично ростуть значно вищими темпами. Останні тренди – «доступність і компактність», «пріоритет велосипеда» та «громадський транспорт». Цей тренд пов'язаний не лише новими вимогами до екологічних стандартів, а й простими розрахунками простору: одна людина в автомобілі займає стільки ж місця, скільки 3-4 велосипедисти, 8-10 пасажирів автобуса чи 15-20 пасажирів метро. Наземний паркінг у центрі міста на 50 автомобілів та десяток туристичних автобусів займає публічного місця більше, ніж розмір головної площі у центрі деяких міст Європи.

Люди пересуваються «нанорайоном» пішки, «мікрорайоном» – пішки, велосипедом чи «рухомою доріжкою» між «мікрорайонами» – електричним громадським транспортом, іноді автомобілями. Щоб мінімізувати атмосферний вплив, будують пішохідні галереї з прозорим накриттям, які насправді відомі вже майже два століття. Такі пасажі-галереї є і в Україні (Одеський пасаж, Львівський пасаж Міколяша і т.п.), тільки сьогодні вони проектуються та будуються з використанням сучасніших технологій і матеріалів.

Міста почали активно розвивати підземний простір. Сьогодні це не лише підземні переходи, тунелі та станції метро, а й торгові центри, кінотеатри, офіси, інформаційні центри тощо;

Активно впроваджується інфраструктура для електромобілів. Міста намагаються різними способами сприяти збільшенню кількості авто, які не використовують в якості палива продукти переробки вуглеводнів.

Основні положення глобальних тенденцій розвитку через призму урбаністики:

- економічне і політичне «обличчя» розвинутих країн формують «глобальні міста» і чим більше в країні таких міст, тим більший вплив на світовій арені має країна;

- серед країн «Великої сімки» і навіть країн «Великої двадцятки» немає жодної аграрної країни;

- понад три чверті валового національного доходу високорозвинених країн створюється в міських агломераціях (містах разом з їх приміськими зонами);

- чим більшою є створювана в містах частка ВВП (міських агломераціях) і чим більше в країні є потужних міських агломерацій, тим економічно потужнішою є країна;

- за останнє десятиріччя основне зростання ВВП країн-лідерів відбувається саме за рахунок зростання частки ВВП, яка виробляється в межах міських агломерацій.

- точками зростання національних економік регіонів є саме міста;

- найбільші соціальні та екологічні проблеми концентруються у містах та їх приміських зонах;

- рівень освітленості міст, обсяг Інтернет-трафіку в містах та від них, вантажо- і пасажиропотік авіаційним транспортом пропорційно залежать від рівня ВВП та доданої вартості, які формуються у цьому місті та його агломерації.

Аксіоми розвитку :

- саме від того, як розвиваються міста залежить розвиток країн;

- розвиток відбувається не лише в часі, але й у просторі, і дуже важливо, щоб ці процеси були когерентними та синхронними;

- стратегії розвитку міст та Генплани мають бути взаємопов'язаними;

- Генеральний план міста повинен мати чітку концепцію його розвитку;

- не можна говорити про жоден розвиток міста (чи часовий, чи просторовий) без урахування динаміки розвитку його приміських територій (агломерації);

- регіональні стратегії мають корелювати зі стратегіями міст і навпаки.

Розвиток системи розселення повинен спиратися на ту мережу міських і сільських поселень, яка склалася, включаючи агломерації існуючі і ті, що формуються...».

Розвиток міст та їх агломерацій в Україні був практично заблокований на чверть століття хибним прагненням «центральної влади» максимально підпорядкувати собі не лише усі процеси (навіть розробку планів розвитку громад та контроль за будівництвом) всупереч логіці світової урбаністики та ряду важливих актів, прийнятих міжнародними організаціями, а й базовим принципам самоврядування загалом. Навряд чи продуктивними для розвитку країни в цілому були намагання деяких політичних сил під гаслами типу «Село гине!» намагатись не стільки розвивати села, як блокувати розвиток саме міст,

повністю обмеживши їх юрисдикцію в сенсі планування розвитку адміністративними межами, які «як правило, встановлюються по межі забудови»... Намагання кинути всі зусилля державного апарату на «регіональний розвиток» і його планування без наявної бази – місцевого розвитку, а також спрощене сприйняття міст як населених пунктів «у межах границі забудови» нагадувало бажання збудувати одразу другий поверх будинку разом з дахом, не маючи перед тим ні фундаменту, ні першого поверху [3].

Нещодавно визнано хибність підходів «надлишкової централізації» щодо планування розвитку громад та ігнорування особливостей розвитку урбанізованих територій – міських агломерацій. Так, у Ст. 4 Закону «Про засади державної регіональної політики» написано: «Об'єктами державної регіональної політики є територія регіонів, макрорегіонів, мікрорегіонів. Об'єктами державної регіональної політики можуть бути групи регіонів (або їх частин), міст, сіл, селищ, об'єднані за критеріями та в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України». Очевидно, бажаючи уникнути терміну «міська агломерація» або «місто з приміською зоною», законодавець використав альтернативний – мікрорегіон або група міст, сіл, селищ. Зрештою, головне – результат, а не процес, і не тим більше, не його назва. Таким чином, міста і міські агломерації (названі тут «групами міст, сіл і селищ»), тобто урбанізовані частини регіонів, фактично визнані окремими об'єктами державної регіональної політики.

Ч.5. Ст. 9 Закону України «Про засади державної регіональної політики»: «Розроблення регіональних стратегій розвитку здійснюється з урахуванням стратегій розвитку міст, селищ та сіл,.....». А це означає, що міста (і навіть села та селища) не просто можуть, а повинні розробляти свої стратегії, адже без них регіональні стратегії будуть неповноцінними.

Стратегії розвитку міст мають бути взаємопов'язані з їх Генеральними планами. Генеральні плани мають бути актуальними і розроблятися не лише в межах населених пунктів, але й приміських зон (територій), на які місто впливає економічно і соціально. У Ст. 5 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» акцентується, що програми господарського, соціального та культурного розвитку повинні узгоджуватися з містобудівною документацією відповідного рівня.

Процес планування стратегічного розвитку має тривати постійно. Якщо наближається до завершення термін чинності діючого плану, слід починати готувати наступний план. Висновок: стратегія розвитку є свого роду базисом чи оболонкою, яка охоплює всі інші планувальні документи, що визначають розвиток.

Зараз в багатьох країнах Європи впроваджуються програми “Smart City”. Такі «розумні міста» характеризується високою енергетичною ефективністю і споживанням екологічної електроенергії і тепла. Створюються нові

інформаційні та силові мережі. Розумне місто з точки зору інформатики складається з інтелектуальних мереж людей, послуг і речей, "Інтернету речей". Це також логістика медичних і освітніх установ. Програму розробляє Технічний університет Відня. Створена система енергозабезпечення міста з застосуванням відновлювальних джерел енергії і збільшенням енергоефективності систем, розробляються стратегічні плани міста по зменшенню енерговтрат та програма "Smart City Wien" (Розумне місто).

Не менший інтерес викликає система управління відходами та стічними водами, що включає систему переробки відходів у Відні та використання новітніх технологій по очистці стічних вод. Діє найпотужніший у Європі сміттєпереробний завод MVA Pfaffenu, що не лише спалює сміття та завдяки надсучасній системі фільтрації викидів не наносить шкоди екології міста, але й за рахунок виробленої у процесі спалення сміття енергії забезпечує 25 тис. домогосподарств електроенергією та 50 тис. домогосподарств – теплом.

Завдання для самостійної роботи:

Проаналізувати можливості реалізації програми «Розумне місто» для м. Києва

Семінар-практикум 7. Програма «Розумне місто» та можливості її реалізації в Україні.

Рекомендована література:

1. Блейклі Е. Дж. Планування місцевого економічного розвитку. Вид 2-е / Пер. з англ. - Львів. - 2002. 416 с.
2. Берданова О., Вакуленко В. Стратегічне планування місцевого розвитку. Практичний посібник / Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO. – К. : ТОВ «Софія-А». – 2012. – 88 с.
3. Нудельман В. Стратегічний план використання території України / В. Нудельман // Уряд. кур'єр. – 2002. – 5 квіт. – С. 5.
4. Нудельман В. Стратегія і місто: як не розминутися // Урядовий кур'єр. – 2011. - №142. – с. 10.
5. Нудельман В. І. Проблеми єдиної методики прогнозування розвитку міст // Містобудування та територіальне планування. К., 2003, № 16, с. 145-154.
6. Планування розвитку територіальних громад. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування / Г. Васильченко, І. Парасюк, Н. Єременко / Асоціація міст України – К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015, 256 с.

Нормативно-правові акти:

Закони України:

- «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР;
- «Про місцеві державні адміністрації » від 9 квітня 1999 року № 586-XIV;
- «Про стимулювання розвитку регіонів» від 08.09. 2005 № 2850-IV;
- «Про транскордонне співробітництво» від 24 червня 2004 року № 1861-IV;
- «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17 лютого 2011 року № 3038-VI;
- «Про державні цільові програми» від 18 березня 2004 року № 1621-IV;
- «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23 березня 2000 р. №1602;

«Про Генеральну схему планування території України» від 7 лютого 2002 року №3059-III; «Про засади державної регіональної політики» від 5 лютого 2015 року № 156-VIII.

Тема 8. Просторове планування сільських територій

Відродження, збереження та розвиток сільської місцевості є надзвичайно важливим питанням сьогодення з огляду на соціально-економічні трансформації – економічна криза, міграція та втрата соціальних коренів, деградація ландшафтів, втрата їх природних якостей, привабливості тощо.

Важливо комплексно вирішувати проблеми розвитку сільських територій, включаючи підтримку виробництва (сільське господарство, сфера послуг, нові види економічної діяльності), вирішення соціальних питань розвитку сільських громад та охорону довкілля. Такий підхід є складовим елементом політики збалансованого розвитку, що позитивно впливає на збереження ландшафтного різноманіття та якості природних ландшафтів, соціальної ідентичності та культурної спадщини, захист природної спадщини на великих територіях через реалізацію аграрної політики, політики розвитку сільських територій та просторового розвитку.

Інструментом для наближення українських сіл до європейських стандартів життя та добробуту є стратегічне та просторове планування.

Стратегічне планування з відповідним розробленням та використанням у практичній діяльності містобудівної документації є умовою гармонійного розвитку сільських територіальних громад, оскільки така документація дозволяє в реальній прив'язці до зонування населених пунктів розробляти програми економічного і соціального розвитку, збереження природних ресурсів і підтримання санітарно-епідеміологічної, протипожежної та інших видів безпеки. Наявність повноцінної сучасної містобудівної документації є важливою конкурентною перевагою громади в залученні системного інвестора.

Варто також відмітити, що містобудівна документація є важливою складовою програм соціально-економічного розвитку держави, регіону, району чи громади, оскільки вона забезпечує їх реалізацію на певній території.

Цілісність містобудівної документації забезпечується її повним набором: від Генеральної схеми планування території України до комплексного плану просторового розвитку територіальної громади, генерального плану населеного пункту.

Розміщення сіл по різних областях є досить нерівномірним. Найбільш урбанізовані області мають частку сільського населення на рівні 20%, в той час коли аграрні області у складі свого населення мають частку сільського населення 45-55 %.

Також по-різному сільське населення розміщується в областях у системі населених пунктів. Якщо наприклад у Чернівецькій області сільради є досить чисельними і, як правило складаються з одного, рідше до 3-х тисяч населення двох великих сіл, то у Вінницькій області сільради є значно меншими, села менш

населеними – 100-500 осіб, а у Херсонській чи Миколаївській областях території сільради можуть бути дуже значними, оскільки у своїй більшості об'єднують кілька сіл, інколи 5–7 сіл розташованих на значних відстанях.

Проте у сільрадах, що об'єднують декілька сіл, лише центральне село може бути досить численним і мати бюджетну інфраструктуру, а також слугувати місцем розміщення невеликих виробництв чи торговельних точок. Тому говорити про можливість і доцільність розроблення в межах однієї сільради декількох генеральних планів сіл, що входять до цієї сільради, досить складно і навряд чи такий підхід був би доцільним. Затрати на розроблення генеральних планів усіх сіл, що входять до складу сільради, навряд чи можуть бути виправданими, і найголовніше, навіть сукупність генпланів сіл однієї сільради не дають відповіді на питання, яким чином має розвиватися вся територія сільради.

Тому важливим елементом просторового планування розвитку сільради, до ухвалення Закону «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17.02.2011 N 3038-VI було розроблення та затвердження такого виду містобудівної документації, як схема планування території сільради.

В останні роки саме схема планування території сільської ради стала основним містобудівним документом для сільських територій.

І це логічно, оскільки плануванню піддається територія не тільки в межах поселень, а загалом вся територія юрисдикції сільради. Такий підхід при мінімальних затратах на розробку містобудівної документації відкривав шлях до залучення місцевого бізнесу у розвиток громади та давав змогу в межах проектних рішень схеми планування території сільради розробляти детальні схеми забудови окремих частин території сільради по мірі потреби.

Проект нового закону «Про регулювання містобудівної діяльності» має суттєві відмінності від раніше чинного закону «Про планування та забудову територій» та закону «Про основи містобудування» до внесення у нього змін цим законом 27.02.2011 року. Одним із положень нового закону є безстроковість генеральних планів, що навряд чи сприятиме просторовому розвитку. Ще одним недоліком нового правового регулювання є суттєве обмеження прав представницьких органів місцевого самоврядування і переведення важливих процедур щодо виділення земельних ділянок до компетенції виконкомів, а також практично повне усунення громадськості від впливу на планування та забудову поселень, а особливо на вирішення питання щодо розміщення певного будівництва на території поселення чи в безпосередній близькості до нього.

Завдання для самостійної роботи:

Дослідити генеральний план сільського населеного пункту (за вибором), виявити конфлікти природокористування та обміркувати шляхи майбутнього просторового розвитку.

Семінар-практикум 8. *Проблеми узгодження містобудівної документації для просторового планування сільських територій;*

Рекомендована література:

1. Ковальчук І.П., Мартин А.Г., Тихенко Р.В. Опенько І.А., Шевченко О.В., Ковальчук Т.І., Дем'янчук І.П., Атаманюк О.П. Сучасні проблеми сільських територій України та їх геоінформаційно-картографічне моделювання. Монографія. К.: Медінформ, 2017, 400 с.

Нормативно-правові акти

1. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України»

Тема 9. Планування просторового розвитку територіальних громад

Як свідчить міжнародний досвід, національний та регіональний рівень розвитку кожної держави великою мірою визначається місцевим розвитком, який безпосередньо залежить від зацікавленості та участі існуючих громад.

Важливу роль при цьому відіграє місцеве самоврядування, при якому люди самі вирішують проблеми громади за рахунок місцевих податків, кошти використовуються розумно й прозоро, а держава контролює і регулює лише ті процеси, які важко чи неможливо вирішити на місцях. Цей принцип субсидіарності проголошений Європейською хартією місцевого самоврядування (1985 р.). Україна також стала на шлях децентралізації, ратифікувавши Хартію у 1997 році. У 2014 році було ухвалено Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні.

Реальні процеси децентралізації почалися з прийняття 5 лютого 2015 р. Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [11].

Децентралізація розглядається як системне ієрархічне явище, що реалізується на місцевому, обласному, загальнонаціональному рівнях. Вона включає політичну, економічну, адміністративну, фінансову, екологічну складові, що передбачає передачу багатьох повноважень «на місця».

Наприклад, серед актуальних питань, які покликана вирішити екологічна децентралізація – підвищення рівня екологічної свідомості громадян як господарів території, на якій вони проживають; відшукування ресурсів для регіонального розвитку, дотримання норм екологічного права у природокористуванні, застосування *ландшафтного підходу* до територіального планування (в рамках завдань, визначених Європейською ландшафтною конвенцією).

Згідно з Європейською ландшафтною конвенцією, "ландшафт" означає територію, як її сприймають люди, характер якої є результатом дії та взаємодії природних та/або людських чинників. Основною властивістю ландшафту є його «емерджентність», виникнення нових якостей внаслідок особливого поєднання компонентів природи та чинників їх взаємодії – природних процесів на кожній конкретній території (місцевості), що й створює її індивідуальність, краєвид (крайобраз – польською) і забезпечує природне різноманіття. Ще однією важливою ознакою ландшафту є його цілісність, саме ця його якість покладена в основу ландшафтного підходу до територіального планування, оскільки будь-яка життєдіяльність та господарська діяльність має свої позитивні чи негативні впливи на ландшафт. Тому важко переоцінити теоретичне та практичне значення застосування ландшафтного підходу у територіальному плануванні, особливо на місцевому та регіональному рівнях. Адже саме на місцевому рівні можна детально дослідити й оцінити

індивідуальні природні ландшафти, науково обґрунтувати оптимальні шляхи їх збереження, змодельовати «поведінку» природних процесів в умовах антропогенного навантаження тощо. Наступний етап, пов'язаний із просторовим розвитком – залучення інвестицій, підприємництва, бізнесу, застосування новітніх, екобезпечних технологій, розвиток екологічних програм обов'язково має враховувати результати ландшафтних досліджень.

З цією метою, зокрема, збільшується відсоток зарахування до місцевих бюджетів екологічного податку (з 35 до 80 %), що сприятиме підвищенню зацікавленості органів місцевого самоврядування до контролю за станом екологічного забруднення навколишнього середовища. На жаль, на практиці далеко не завжди місцева влада може реалізувати надані їй повноваження. Як правило, сільські та міські ради беруться, в першу чергу, за вирішення економічних проблем, не приділяючи належної уваги проблемам екологічним. Як наслідок – занедбані чи деградовані ландшафти, забруднені, а часом вже й не придатні для проживання території, що порушує екологічні права людини, найголовнішим серед яких є право на чисте довкілля. Наприклад, завдяки процесу децентралізації, місцеві бюджети отримали ресурси для реалізації екологічних проектів місцевого значення, включаючи побудову сміттєпереробних комплексів. Тепер питання поводження з відходами – виключна компетенція місцевих органів влади, і втручання Уряду чи міністерств у цей процес не потрібне – все врегульовано законодавством. Потрібна тільки місцева ініціатива. Але насправді ця проблема є набагато складнішою і потребує засобів регулювання, які розробляються і запроваджуються на державному рівні, а деколи й на рівні міжнародно-правовому. Як і більшість екологічних проблем і сфер регулювання, вона може носити трансрегіональний, чи навіть транскордонний характер. Дуже часто локальні питання промислового екологічного навантаження, екологічного ризику для жителів конкретної територіальної громади можуть потенційно входити в протиріччя із загальнодержавними інтересами. В приведеному прикладі «відкриття та експлуатація полігонів побутових відходів має характер детермінованої необхідності, проте складно знайти таку територіальну громаду, яка охоче погодиться розмістити їх на своїй території». Відомі приклади, коли місцева влада в таких випадках не радиться ні з науковцями, ні з громадськістю. Виходом з подібної ситуації повинна бути загальнонаціональна програма побудови заводів повного циклу переробки відходів вже на існуючих полігонах, а не сплановане забруднення нових територій. Ще однією з важливих ландшафтно-екологічних проблем, що може бути вирішена в ході децентралізації, є формування та збереження природного заповідного фонду (ПЗФ). Для цього необхідно надати сільським, селищним, міським радам, як органам місцевого самоврядування, повноваження щодо оголошення територій та об'єктів ПЗФ та

інших територій та об'єктів, що особливо охороняються, місцевого значення і які розміщені в межах їх територіальної юрисдикції». Однак, для успішної реалізації єдиної державної політики у сфері збереження природного різноманіття, обліку усіх територій та об'єктів природно-заповідного фонду незалежно від їх значення, державного контролю за додержанням встановленого відповідно до закону режиму, погодження зміни меж та режиму таких територій та об'єктів, повинно залишитись на загальнодержавному рівні. Потребують розширення повноваження органів місцевого самоврядування в управлінні і використанні наявних природних ресурсів, наприклад, передача до муніципальної власності відповідної частини земель, водних, лісових ресурсів, створення системи контролю щодо використання корисних копалин, які належать територіальній громаді. Складною науковою і прикладною проблемою є забезпечення децентралізації повноважень органів влади у сфері управління використанням та охороною земель. З цією метою необхідним є надання раді територіальній громаді права здійснення моніторингу земель та контролю за дотриманням вимог власниками і користувачами (орендаторами) земельних ділянок, розташованих на території територіальній громаді, відповідно до чинного земельного, містобудівного та екологічного законодавства. Проблематичним на даному етапі є створення публічної кадастрової карти, базою для якої мають стати детальні ландшафтознавчі дослідження. Поки-що такі матеріали відсутні, або дуже обмежені. Децентралізація влади в Україні матиме успішні результати лише за умови чіткої організації цього процесу за участю широкого кола спеціалістів, і насамперед, природознавців та правознавців. Роль ландшафтознавців та екологів – у науковому обґрунтуванні і коригуванні перспективних планів утворення громад, стратегії їх розвитку, проектуванні програм землекористування, створення об'єктів ПЗФ тощо.

Принцип повсюдності місцевого самоврядування має перетворити територіальні громади із об'єкта управління на суб'єкт управління, що самостійно забезпечує свою спроможність.

Територіальні громади самостійно розробляють стратегію просторового розвитку та проекти і програми з її реалізації. Органи місцевого самоврядування отримують можливості та мотив для належного виконання повноважень. Держава провадить децентралізацією і передає «вниз» більше «податкових ресурсів» та повноважень. Це повинно підвищити відповідальність «місцевих влад» перед своєю громадою та усією країною за розвиток. Очевидно більший рівень ресурсів та ширші повноваження потребують більше знань щодо можливостей їх використання, розуміння глобальних процесів, оскільки міста конкурують з іншими містами не лише на національному рівні, а й на глобальному.

Важливо використовувати міжнародний досвід планування розвитку територіальних громад (місцевого розвитку), який свідчить про суттєві зміни в трьох напрямках.

1. Відповідальність за планування просторового розвитку громади - рівень якості праці, навчання, відпочинку та життя тепер лежить на місцевій владі.

2. Процес управління місцевим розвитком підпорядкований стратегії, яка створюється і виконується громадою і яка реалізовується через перманентну плановану проектну діяльність.

3. Громади через партнерство та міжмуніципальне співробітництво самостійно розширюють простір свого впливу в регіоні, створюють проекти для зростання конкурентоспроможності (транспортні коридори, індустріальні парки, публічно приватні партнерства, кластери, тощо). Місцева влада повинна володіти знаннями, навичками та досвідом, щоб передбачати реальні шляхи місцевого економічного розвитку, забезпечивши конкурентоспроможність своїх громад.

Такий досвід в Україні ще недостатній, позаяк впродовж десятиліть українські міста мало впливали на власний розвиток своїх територій, не було навіть коштів на планування стратегій розвитку, розробку містобудівної документації. Понад 100 українських міст отримали суттєву допомогу у цьому напрямку завдяки численним проектам міжнародної технічної допомоги, спрямованим на запровадження загальноприйнятої у Європі, Північній Америці та у високорозвинутих країнах Азії практики стратегічного планування розвитку. Більшість міст вимушено обирали «стратегію виживання» та вирішення аварійних ситуацій. Нині важливу методичну та практичну допомогу у просторовому розвитку надає Програма з підтримки децентралізації в Україні USAID (AGRO). Розроблено пілотні комплексні плани просторового розвитку для двох громад Харківської області – Пісочинської та Роганської, нині продовжується співпраця з територіальними громадами у галузі просторового планування.

Реформування самоврядування та децентралізація відкриває для громад нові можливості врядування та впливу. Якщо до цього часу юрисдикція громад не виходила за межі населених пунктів (в Україні лише близько 4 % земельних ресурсів перебувало під забудовою, тобто у населених пунктах), то тепер юрисдикція громад поширюватиметься практично на майже 100 % території держави. Тепер від того, якими будуть плани розвитку громад та як вони виконуватимуться, залежатиме обсяг їх бюджетів і, як наслідок, якість життя. А це призведе до стійкого розвитку міст та надання їм ролі «локомотивів» у розвитку регіонів та країни.

Рівновага розвитку та стану трьох сфер – економічної, суспільної і природної, без домінування жодної з них є умовою стійкого (збалансованого) розвитку (не тільки місцевого, а в першу чергу глобального).

Оскільки всі міста та регіони мають свої особливості, то вони повинні знайти «...свій власний шлях до сталого розвитку, використовуючи переваги та потенціал як основу для місцевих планів». Сталість – «... це не тільки бачення і не застиглий стан, а творчий локальний процес, спрямований на пошук рівноваги, що поширюється на всі сфери прийняття рішень на місцевому рівні.... Цей процес забезпечує міській владі безперервний зворотний зв'язок, показуючи, які види діяльності ведуть до збалансованості міського розвитку і які, навпаки, перешкоджають цьому» Ольборзька хартія Міст. Ці питання є важливими для всіх країн, а особливо тих, які мають низький рівень економічного розвитку та залишаються на рівні індустріального чи доіндустріального стану. Такі країни, як правило, не мають ресурсів (фінансових, організаційних, інтелектуальних, правових, ментальних, тощо) підтримувати економіку з урахуванням екологічної безпеки та соціального благополуччя.

Цікавим прикладом вмілого розвитку територіальних громад можуть бути проекти ревіталізації об'єктів та ландшафтів, на виконання яких ЄС виділяє кошти і які провадять країни-члени ЄС. Для нас такі проекти зазвичай сприймаються як проекти на відновлення застарілої інфраструктури (історична архітектура, закинуті замки, будинки, парки, тощо). Згідно з правовими документами ЄС, кошти на проект ревіталізації можуть бути виділені за умови, коли, по-перше, об'єкт, цінний для громади, підлягає відновленню і включає компоненту покращення інфраструктурної складової, по-друге, цей об'єкт повинен бути використаний для зростання економічної активності у громаді, і третє – проект повинен містити соціально-екологічну компоненту: підвищувати рівність доступу членів громади до спільної послуги чи підвищувати рівень екологічної безпеки та здоров'я мешканців. Поняття «ревіталізація» не є тотожним терміну «капітальний ремонт». Це повне відновлення об'єкту чи ландшафту і надання йому нового життєвого циклу (Ревіталізація ландшафту, 2013) [3].

Для планування розвитку громад ефективно використовують метод форсайту (Foresight), як «потужний інструмент, що забезпечує активну участь у розробці регіональної стратегії «ключових регіональних гравців» – представників влади, науки, освіти, бізнесу, які пропонують свої ідеї розвитку (наприклад, конкретні матеріали, технології, вартісні ланцюги, субрегіони тощо).

В Україні важко зазвичай поєднати інтереси місцевої, районної та обласної влади. Подібна ситуація і з приміськими територіями, розташованими поза юрисдикцією міської влади, коли районні органи влади, не бажають або не

можуть через обмеженість ресурсів вирішувати проблеми великих міст. І хоч межі міст в Україні встановлюються, як правило, по межі забудови, є очевидним, що економічний, екологічний та соціальний вплив міста виходить далеко за його межі. Міська інфраструктура (наприклад, водогін) іноді простягається на відстань понад 100 км від великих міст. Таким чином, виникають проблемні питання, які, з одного боку, не вирішуються владними структурами обласного рівня, а з іншого боку, перевищують сферу повноважень міської чи районної влади. Часто такі питання виникають саме на рівні кількох територіальних громад. Спільне вирішення питань створює ряд додаткових ефектів, таких, як синергетичний, агломераційний та ін. Суміжні територіальні громади можуть мати спільний вектор розвитку, який доцільно покласти в основу при визначенні конкурентних переваг. Причому така спільна спрямованість у розвитку проявляється як в економічній, так і в екологічній та соціальній сферах. Узгодити інтереси усіх зацікавлених сторін, стратегії суміжних територіальних громад в Україні якраз і допомагає принцип форсайту.

Головними засадами всебічного розвитку громади є Комплексний план просторового розвитку території – водночас містобудівна документація і документація з землеустрою; «стратегічний план», «генеральний план», «детальний план території», «план зонування території», «схема планування території» тощо.

В Україні ідея регіонального розвитку часто розвивалась на шкоду ідеї розвитку місцевого, незважаючи на факт що розвиток кожного регіону визначають його населені пункти. Саме в населених пунктах проживає понад 99% населення країни, зосереджується понад дві треті новоствореної доданої вартості і, відповідно, валового продукту, і саме тут знаходяться основні політичні, соціальні, економічні, екологічні «больові точки» держави.

Основні ключові принципи, які слід враховувати при плануванні розвитку громад та впровадженні будь-яких ініціатив з місцевого економічного розвитку.

1. *Необхідність застосування системного всебічного та комплексного підходу до місцевого розвитку.* Розробляючи програми місцевого розвитку, необхідно аналізувати широке коло проблем, можливостей і рішень, враховуючи при цьому природні умови, ресурси, історико-культурні, етнографічні особливості, екологічний стан, рівень соціально-економічного розвитку тощо.

2. *Міське лідерство, участь громадян у процесі прийняття рішень з максимальним використанням потенціалу знань та вмінь жителів громади, формуванням спільного бачення перспектив місцевого економічного розвитку, які зацікавили б громадян, віддзеркалювали їхні інтереси, створювали відчуття власника тощо.*

3. *Творчість та креативність.* Динамічні технологічні, політичні, економічні та соціальні зміни потребують креативу й мобільності в пошуках нових шляхів розвитку.

4. *Створення партнерств, та налагодження співпраці* – партнерство органів влади, підприємців, неприбуткових організацій та населення.

5. *Необхідність переходу від закритих місцевих економік до відкритих глобальних систем.* Громади, муніципалітети, регіони та країни в цілому мусять змістити акценти у своїх програмах економічного розвитку.

Необхідно «думати глобально, але діяти локально».

Для цього необхідно сконцентруватися на підвищенні конкурентоспроможності громад, для чого розвивати і підтримувати спеціалізовані підприємства, кваліфікованих працівників та інновації. Найкращі підходи до організації місцевого економічного розвитку передбачають застосування принципу важеля для подальшого розвитку сильних сторін громади чи регіону для одержання порівняльних і конкурентних переваг, наприклад, якщо громада може виробляти товари чи послуги за нижчою вартістю, ніж конкурент з іншого регіону. Конкурентна перевага означає стратегічну перевагу, яку суб'єкт має над своїми конкурентами у певній галузі.

6. *Координація довгострокових, стратегічних проектів з їх покровою реалізацією.* Усвідомлення того, що дана робота дає позитивний ефект, переконує людей у правильності і важливості роботи з планування місцевого економічного розвитку та сприяє активізації залучення зацікавлених сторін / партнерів до подальшої роботи.

7. *Випереджувальність, гнучкість та адаптивність* – поєднання двох протилежних речей – необхідності планування з одного боку та пристосування до змін – з іншого, необхідність «іти в ногу з темпом змін», управляти змінами та використовувати їх на користь місцевому розвитку.

8. *Оперативність та націленість на дії.* Цінність планування полягає не у безконечному розмірковуванні, а у свідомому розміркованому виборі реальних та дієвих заходів, налаштуванню всіх учасників процесу на дії для виконання завдань та досягнення цілей. Успіх планування у великій мірі залежить від способів та методів його реалізації.

9. *Програми й заходи з місцевого розвитку мають бути прозорими і підзвітними*, що досягається через спільну участь всіх зацікавлених сторін у плануванні, відкрите обговорення та інформування про нього якнайширшої аудиторії, що забезпечує успішність реалізації планів. Підзвітність є логічним наслідком прозорості.

10. *Зростання конкурентоспроможності* – через залучення ресурсів, що забезпечують економічне зростання. Одним із основних завдань громади - залучення стратегічного інвестора, який забезпечить зростання

конкурентоспроможності території, отримання високої доданої вартості, інноваційний тип менеджменту, використання інтелектуального капіталу тощо.

Наголос робиться на залученні громад до планування розвитку територій, а планування розвитку країни узгоджується з загальними стратегічними цілями регіонів та місцевих громад.

Аналіз реалізації ходу децентралізації в Україні свідчить про те, що саме ініціативність громадян та професійність органів місцевого самоврядування вирішила хід процесу добровільного об'єднання громад.

Перспективні плани створення об'єднаних територіальних громад в багатьох областях України виявилися «недієздатними», оскільки не спиралися на географічні та соціально-економічні та навіть етнографічні дослідження і тому, відповідно, не могли врахувати вже сформовані територіальні зв'язки – економічні, соціальні, етнічні, культурні тощо, без яких принцип самоврядування в штучно об'єднаних громадах не може бути реалізованим.

Завдання для самостійної роботи:

Ознайомитись з сучасними програмами та проектами просторового розвитку для територіальних громад. Розглянути приклади комплексних планів просторового розвитку, розроблених програмою USAID AGRO

Семінар-практикум 9. Проблеми просторового планування в умовах децентралізації в Україні

Рекомендована література:

1. Ландшафтний підхід до територіального планування в умовах децентралізації в Україні / Бортник С. Ю., Лаврук Т. М., Тимуляк Л. М., Погорільчук Н. М., Ковтонюк О. В. // Фіз. геогр. та геоморфологія. – 2017. – Вип. 3 (87). – С. 70 – 78.
2. Планування розвитку територіальних громад. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування / Г. Васильченко, І. Парасюк, Н. Єременко / Асоціація міст України – К., ТОВ «Підприємство «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. – 256 с. <https://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/1plangrweb.pdf>
3. Ревіталізація ландшафту: креативний підхід до антропогенного перетворення ландшафтів на теренах Польщі / С. Ю. Бортник, Т. М. Лаврук // Фізична географія та геоморфологія, 2013, 2 (70), 308-314.
4. Розвиток територіального форсайту в Україні та SWOT- аналіз його регіональної складової. Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток». ел ресурс. Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=950>
5. Як розробити Комплексний план просторового розвитку. Посібник для професіоналів chrome-

extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.decentralization.ua/uploads/library/file/818.

Нормативні матеріали:

1. Європейська хартія місцевого самоврядування
2. «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР;
3. «Про місцеві державні адміністрації » від 9 квітня 1999 року № 586-XIV;
4. «Про стимулювання розвитку регіонів» від 08.09.2005 № 2850-IV;
5. «Про транскордонне співробітництво» від 24 червня 2004 року № 1861-IV;
6. «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17 лютого 2011 року № 3038-VI;
7. «Про державні цільові програми» від 18 березня 2004 року № 1621-IV;
8. «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23 березня 2000 р.№1602;
9. «Про Генеральну схему планування території України» від 7 лютого 2002 року №3059-III;
10. «Про засади державної регіональної політики» від 5 лютого 2015 року № 156-VIII.
11. Закон України “Про добровільне об’єднання територіальних громад”
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>

Змістовий модуль 3. Методика і практика просторового та ландшафтного планування

Тема 10. Система методів просторового планування. Комплексна оцінка території, ландшафтно-морфологічний метод, SWOT-аналіз, та можливості його застосування для стратегічного планування просторового розвитку

Просторове планування розпочинають з комплексної оцінки території, ландшафтно-морфологічного аналізу території, включаючи природні умови та ресурси, аналізу особливостей економічного, екологічного, соціального розвитку території. Для спрощення користування дані системних досліджень подають у вигляді таблиці SWOT – аналізу.

SWOT - аналіз – це зручний спосіб упорядкування, систематизації та розчленування чинників та явищ, які діють усередині громади та ззовні і які характеризують її стан та перспективу змін. Техніка виконання SWOT-аналізу полягає у групуванні інформації за критеріями: сильні сторони та слабкі, можливості та загрози. Термін (акронім) SWOT створено першими літерами англійських слів: S, Strengths – сильні сторони, W, Weaknesses – слабкі сторони O, Opportunities – можливості T, Threats – загрози. Сильні сторони – це ресурси, активи чи чинники, які є у громаді і надають їй конкурентні переваги – вони можуть бути використані для розвитку і роблять цю територію привабливим місцем для проживання та бізнесу. (Формулюючи перелік сильних сторін, треба вибирати ті чинники, які використовуються чи можуть бути використані для розвитку громади: створення робочих місць, розвитку бізнесу, залучення інвестицій, підвищення якості життя тощо). Слабкі сторони – це чинники чи явища, які створюють перешкоди чи обмеження на шляху до розвитку. Вони можуть стосуватись традицій, фінансів, регуляторної політики, фізичних ресурсів, інтелектуальних ресурсів тощо. Можливості – це виграшні ситуації чи умови, які створюються в зовнішньому середовищі, полегшують розвиток конкурентних переваг і можуть сприяти розвитку громади. Загрози – це несприятливі тенденції змін у зовнішньому середовищі, які приводять до зниження конкурентоспроможності і можуть негативно вплинути на розвиток громади. SWOT-аналіз був вперше публічно представлений Гарвардською школою бізнесу – професором бізнес-адміністрування Кеннетом Р. Ендрюсом. Почав застосовуватись SWOT-аналіз у бізнесі з метою пошуку шляхів покращення конкурентних позицій підприємств та організацій незалежно від їх розміру та сфери діяльності. Він дав можливість поєднати важливі внутрішні якісні характеристики організації (сильні і слабкі сторони) з результатами досліджень зовнішніх умов (можливостей та загроз). У 70-ті роки минулого

століття SWOT-аналіз почав застосовуватися серед фізичних осіб для полегшення життєвого вибору (наприклад, вибір місця навчання, планування кар'єри тощо), пізніше він знайшов широке застосування у публічному секторі як спосіб осмислення пріоритетів розвитку міст, регіонів, для розробки планів розвитку громад.

Сильні сторони (переваги):

- Які переваги має громада у порівнянні з іншими? • Які позиції у громаді є сильними – в стратегії /економіці/ послугах/секторі тощо? • Що ми робимо (або можемо зробити) краще за інших? • Що є добрим, з позиції мешканців, для життя у своїй громаді?

- Що є добрим, з позиції бізнесу, для праці у своїй громаді?

Слабкі сторони (недоліки):

- Де ми слабкі і що робимо погано? • У чому ми гірші за інших? • Чим найбільше незадоволена громада? • Що найбільше гальмує розвиток у громаді? • Що найбільше потребує покращення? • Що не працює в економіці/ політиці/ послугах/ секторі?

Можливості:

- Які зовнішні зміни можуть покращити ситуацію? • Що може змінити ситуацію у громаді на краще? • Які зміни у технологіях та на ринках в країні чи на міжнародному рівні можуть бути використані громадою для зростання? • Які тенденції будуть корисними для громади? • Які позитивні зміни передбачаються у регіоні?

Загрози:

- Якими є перешкоди для розвитку громади (якості життя/ розвитку бізнесу/ надання послуг тощо)? • Як міжнародні тенденції можуть зашкодити розвитку? • Як зміна політичного курсу країни вплине на громаду? • Що може зашкодити розвитку громади? • Які зміни в регіоні можуть мати негативний вплив на громаду?

При використанні SWOT-аналізу часто виникають труднощі з віднесенням чинників та явищ до однієї з чотирьох категорій, так як розуміння суті цих категорій трактується неоднозначно. Наскільки легко інтуїтивно зрозуміти різницю між бажаними факторами (сильні сторони і переваги) і небажаними факторами (слабкі сторони і перешкоди), настільки закономірно виникають непорозуміння під час верифікації : чим переваги відрізняються від можливостей, чим слабкі сторони від загроз. Найчастіше прийнято вважати, що сильні і слабкі сторони є внутрішніми чинниками, переваги та загрози – зовнішніми. Іноді, користувачі SWOT-аналізу відносять до сильних і слабких сторін прикмети сьогоденної ситуації, а можливості та загрози - до майбутніх подій, які передбачаються. Інші користувачі сильні і слабкі сторони використовують як чинники, що залежать від нас (ті, на які ми маємо вплив), можливості та загрози як об'єктивні чинники, на які ми не маємо безпосереднього впливу.

З метою ефективного використання SWOT-аналізу для територіальної громади, її планів чи стратегії рекомендовано вважати:

- Сильні та слабкі сторони громади – це внутрішні чинники, які вже існують у громаді і які можуть змінюватись як завдяки певним діям у територіальній громаді, так і під впливом зміни чинників зовнішнього середовища;

- Можливості та загрози для громади – це зовнішні чинники, які вже існують за межами громади, або можуть виникнути, і на які кожна окрема громада впливати практично не може (наприклад, макроекономічна ситуація у світі чи державна бюджетно-податкова політика в Україні), але які можуть впливати на розвиток громади. Правильно виконаний SWOT-аналіз повинен показати, яким чином краще застосувати власні ресурси та чинники, щоб зменшити внутрішні слабкості, оптимально використовуючи зовнішні можливості та усуваючи зовнішні загрози. Він є ефективним способом для узагальнення взаємозв'язків між навколишніми впливами та вибору стратегічних пріоритетів.

Базові принципи ефективного SWOT-аналізу у громаді: • залучення громади та її участь, • партнерство та співпраця, • репрезентативність та об'єктивність даних.

Планування розвитку територіальних громад. Для проведення ефективного SWOT-аналізу доцільно користуватись методом «мозкового штурму». Процес виконання SWOT-аналізу вимагає формування команди та участі людей, завданням яких є знайти відповіді на питання щодо сильних і слабких сторін, можливостей і загроз. Важливо, що вибір факторів SWOT-аналізу повинен здійснюватися на основі консенсусу. Структура групи, відповідальної за підготовку SWOT-аналізу, мусить відображати структуру місцевого середовища – головних гравців та активістів громади. Необхідно брати до уваги різні місцеві погляди та інтереси (депутати, науковці, бізнесмени, молодь тощо) з метою забезпечення повного представництва. Звичайно, SWOT-аналіз за сутністю своєю є суб'єктивним, і кожна людина може запропонувати різні висновки, базуючись на власних думках і розумінні ситуації. Саме тому вимога щодо мінімізації суб'єктивних впливів на остаточні результати є ключовою вимогою для здійснення ефективного SWOT-аналізу.

У контексті планування розвитку територіальних громад SWOT-аналіз може використовуватись для: • систематизації результатів аналізу, викладеного у профілі громади; • упорядкування результатів аналізу опитування у вигляді сильних та слабких сторін, можливостей та загроз; • експрес-аналізу стану територіальної громади; • узагальнення результатів всіх виконаних раніше видів аналізу з метою напрацювання напрямків змін та цілей; • порівняльної характеристики та позиціонування територіальної громади серед інших громад; •

виявлення критичних проблем та факторів конкурентних переваг; • пошуку шляхів розвитку громади та розробки стратегії; • розробки планів та програм; • ініціювання та подальшого моніторингу процесів змін у діяльності громад. *Іноді SWOT-аналіз використовується для мозкового штурму ідей на початку аналізу, а тому він не завжди виконує роль інструменту узагальнення результатів. Використання аналізу в такий спосіб може бути надто суб'єктивним, особливо у випадках, коли це єдиний спосіб дослідження ситуації і коли оцінка подається випадковими людьми. У такому разі результати SWOT-аналізу повинні бути уточнені та додатково вивчені при подальшому дослідженні.

SWOT - аналіз відноситься до категорії стратегічного аналізу. Розмежування стратегічного аналізу від стратегічного вибору часом є штучним і досить чутливим.

Помилково вважати SWOT-аналіз абстрактним чи теоретичним процесом. Такий аналіз передбачає серйозне критичне осмислення існуючих даних і фактів і, звичайно, потребує фахового досвіду експертів, які виконують цю роботу. Насамперед, у центрі уваги має перебувати об'єктивна фіксація досягнутого стану, потім – критичне осмислення можливостей та загроз у майбутньому. Передусім, увагу слід приділяти актуальним тенденціям, які відбуваються у зовнішньому середовищі і вплив яких може бути найвагомим.

SWOT-аналіз виконується як для оцінки стану розвитку територіальної громади, так і для оцінки окремих секторів економіки чи сфер діяльності (розвиток малого бізнесу, залучення інвестицій чи екологічний стан). SWOT-аналіз добре доповнює профіль громади та результати аналізу опитування. Він допомагає надати деякі корисні відомості, які допоможуть зробити план таким, щоб громада виграла від визначених сильних сторін та мінімізувала вплив або усунула слабкі сторони, скористалась можливостями та уникала або зменшувала загрози.

Приведемо для прикладу *SWOT-аналіз селища Миропіль Житомирської області* (Провела О. Гавура) додаток.

Проведений SWOT-аналіз свідчить, що селище Миропіль має необхідну базу для подальшого розвитку. Пріоритетними напрямками цього розвитку мають бути наступні:

- Підвищення інфраструктури за рахунок розвитку малого та середнього бізнесу, громадського транспорту і зв'язку, поліпшення якості доріг;
- Створення робочих місць через відкриття нових об'єктів соціальної інфраструктури;
- Забезпечення соціального захисту, безпеки та добробуту жителів селища;
- Надання якісних та доступних послуг;

- Поліпшення екологічного стану селища за рахунок модернізації об'єктів промисловості, очищення місцевих водойм та створення системи по збору сміття;
- Створення місць рекреації.

Завдання для самостійної роботи:

Провести SWOT – аналіз свого населеного пункту , громади, визначити потенціал розвитку, а також сформулювати основні завдання стратегічного планування.

Семінар-практикум 10. Визначення перспектив просторового розвитку та просторове моделювання

1. *аналіз природних умов та ресурсів, просторового розташування;*
2. *аналіз, соціально-економічного розвитку, культурно-історичної спадщини;*
3. *визначення зацікавлених сторін проектування просторового розвитку території.*

Рекомендована література:

1. “SWOT Analysis: Discover New Opportunities, Manage and Eliminate Threats&Buisness SWOT.” (Strengths, Weaknesses Opportunities, Threats), 1996, www.mindtools.com/pages/article/newTMC_05.htm

Тема 11. Застосування географічних інформаційних систем для цілей просторового та ландшафтного планування

Роль геоінформаційних систем та технологій у вивченні території. Класифікація ГІС. Основні програмні продукти, які застосовуються у прикладних дослідженнях із районного планування. Просторовий аналіз, його можливості та різновиди.

Комплексність та багатофакторність просторового планування обумовлює значення географічних інформаційних систем (ГІС) для його реалізації. Застосування ГІС дозволяє забезпечити регулярну актуалізацію та використання інтегрованих даних щодо господарського і містобудівного розвитку території, постійну інформаційну підтримку розроблення містобудівної документації на всіх рівнях. Окрім того, застосування ГІС дозволяє виконувати моделювання варіантів просторового розвитку території на основі використання інформації щодо природного, економічного, соціального потенціалу території, забезпечуючи більш обґрунтований вибір стратегії розвитку регіону чи населеного пункту. Також геоінформаційне забезпечення є першоосновою проведення моніторингу реалізації містобудівної документації.

Науково-методологічний підхід, що склався у сфері просторового планування за десятки років і передбачає поетапне застосування методів аналізу, синтезу та прогнозу, за умов застосування сучасних геоінформаційних технологій може реалізовуватися на новому технологічному рівні. Зокрема, програмне середовище ГІС дозволяє взаємно узгодити послідовне застосування методів наукового дослідження та використання результатів попередніх етапів дослідження на наступних етапах проектування, об'єднуючи комплекс методів та алгоритмів у єдину просторову модель.

Основою ефективного застосування ГІС, у тому числі і для цілей просторового планування, є створення цілісної бази первинних даних. Формування якісної бази геоданих вимагає розуміння поняття просторових даних, атрибутивної інформації, топологічних зв'язків. База геоданих побудована на принципах геореляційної моделі даних, сутність якої полягає в роздільному зберіганні значень координат просторових об'єктів та їх атрибутивних даних, пов'язаних між собою відношенням типу "один до одного" через єдиний унікальний номер – ідентифікатор об'єкту, що міститься і у файлі координат просторових об'єктів, і у файлі атрибутивних даних.

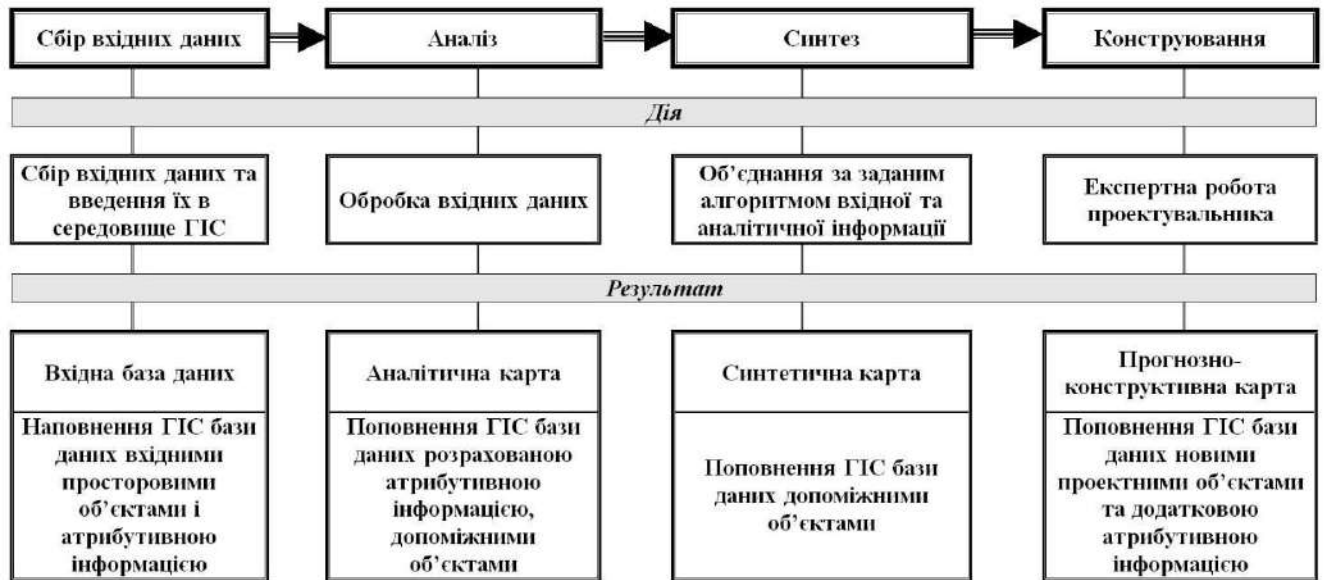

Рис. 1. Узагальнена модель оцінки території для цілей просторового планування.

Просторові дані можуть бути континуальними (неперервними) або дискретними (перервними).

Прикладом **континуальних** даних є температура повітря або абсолютні висоти – кожна точка на земній поверхні має відповідне значення. Такі дані на картах, зазвичай, відображаються ізолініями; у ГІС для роботи з континуальними даними часто застосовується *растрова модель даних*, коли кожна комірка заданого розміру має одну пару координат та одне числове значення. Зокрема, саме растрові дані лежать в основі цифрової моделі рельєфу.

Прикладами **дискретних** даних є забудова, автомобільні дороги або газорозподільчі станції – просторові об'єкти, які наявні на обмеженій площі земної поверхні і відсутні на інших територіях. В ГІС такі дані, зазвичай, подаються у формі *векторної моделі даних*.

В залежності від геометрії просторового об'єкту та масштабу дослідження векторні дані можуть бути трьох типів:

Точка – об'єкт векторної моделі даних, що містить лише X та Y координати місцеположення з пов'язаними атрибутами. Точка використовується для відображення об'єктів, розмірами та площею яких можна знехтувати в масштабах карти.

Лінія – об'єкт векторної моделі даних, що містить набір пар X та Y координат місцеположення з пов'язаними атрибутами. Лінія використовується для відображення об'єктів, шириною якої можна знехтувати в масштабах карти, тоді як довжиною – ні.

Полігон – об'єкт векторної моделі даних, який містить одну або більше ліній, що формують замкнуту площу, а також пов'язані атрибути. Полігон

використовуються для відображення об'єктів, площею яких не можна знехтувати.

У ГІС з просторового планування здебільшого використовуються векторні дані. Растрові дані можуть бути застосовані для виконання просторового аналізу або моделювання. Також до растрових зображень відносяться космічні знімки та аерофотознімки, які можуть використовуватися як підоснова.

Слід відзначити, що одні й ті самі дані можна відобразити за допомогою як векторної, так і растрової моделей даних, в залежності від поставлених задач: растрова модель підкреслює континуальність земної поверхні, а векторна – дискретність окремих просторових об'єктів, відображаючи їх точні форми та межі.

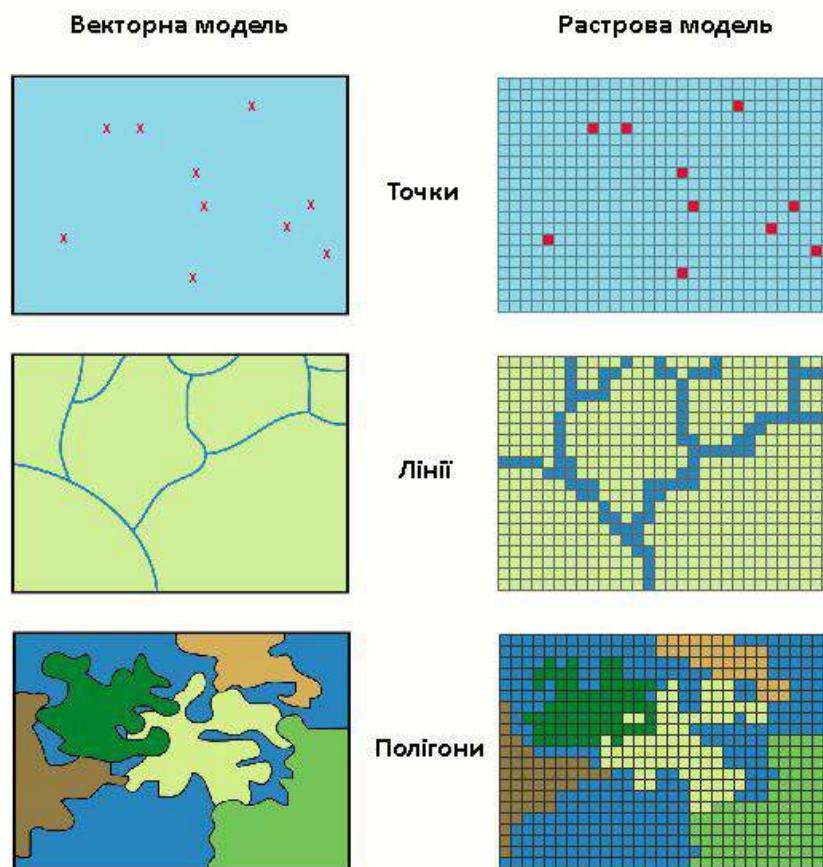

Рис. 2. Співвідношення відображення об'єктів у векторній та растровій моделях.

Просторові об'єкти можуть бути одночастинними або складеними – один просторовий об'єкт складається з декількох просторово відділених частин. Прикладом складеного об'єкту є територія Київської області разом з територіями міста Славутич та смт Коцюбинське.

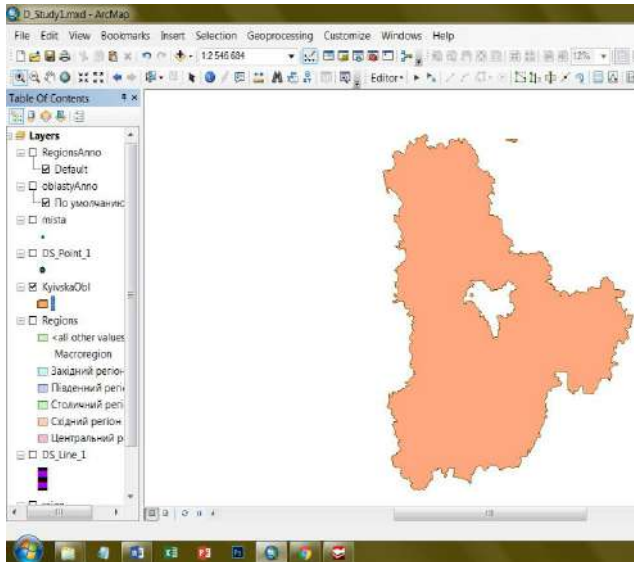

Рис. 3. Київська область як приклад складеного просторового об'єкту

База геоданих є ієрархічною структурою:

просторові об'єкти (окремі реальні об'єкти) поєднуються у класи просторових об'єктів за принципом єдності типу геометрії (полігони, лінії або точки) та складу атрибутивної інформації (просторові об'єкти мають однакові семантичні характеристики);

класи просторових об'єктів (незалежно від їх типу геометрії та структури атрибутивної інформації) за тематичною відповідністю поєднуються в набори класів об'єктів;

набори класів об'єктів в сукупності формують базу геоданих.

При цьому атрибутивні дані дозволяють виконати багаторівневу класифікацію просторових об'єктів в межах класу просторових об'єктів.

Різні програмні продукти ГІС підтримують різні формати зберігання просторових та атрибутивних даних. Найбільш універсальним на сьогодні форматом, який отримав статус обмінного файлу між різними системами, є шейп-файл (*.shp). Більшість сучасного програмного забезпечення ГІС здатне прочитати та конвертувати у власний формат дані шейп-файлів.

Створення якісних геопросторових даних вимагає дотримання їх коректної топології.

У ГІС **топология** – це взаємодія геометрії суміжних просторових об'єктів, що дозволяє забезпечити єдність бази даних. Топологія визначається просторовими відносинами між просторовими об'єктами.

Інструментарій сучасних ГІС- додатків дозволяє встановлювати правила топології для набору даних та усувати похибки топології, що можуть виникати при створенні чи редагуванні даних.

Яскравими прикладами правил топології містобудівних просторових об'єктів є наступні вимоги:

1. дорога має бути єдиним полілінійним об'єктом, зімкненим з полілінійними об'єктами доріг, які до неї примикають;
2. межі суміжних регіонів, які в сукупності складають регіон вищого рівня, повинні чітко співпадати між собою (не повинно бути жодних прогалів між ними або їх накладань);
3. зони функціонального призначення не повинні накладатися одна з одною;
4. будівлі мають розташовуватися в межах кварталів, тощо.

Помилки топології в даних призводять до розірваності лінійних об'єктів, накладань чи прогалів в полігональних шарах, що унеможлиблює виконання просторового аналізу/моделювання та ускладнює оформлення схем для цілей вільного масштабування (при створенні геопорталів).

Застосування ГІС дозволяє використовувати широкий арсенал інструментів просторового аналізу з метою оцінки умов та ресурсів території, моделювання потенційних сценаріїв її розвитку, розроблення проектних рішень.

Методи просторового аналізу включають:

- аналіз близькості;
- побудова та аналіз поверхонь;
- аналіз накладання;
- статистичний аналіз;
- вибірка та витягнення даних;
- геоприв'язка табличних даних;
- побудова складених моделей для реалізації складних алгоритмів;
- автоматичне обчислення балансу територій;
- розрахунок оптимальних маршрутів;
- перерозподіл потоків та усунення аварійних вузлів.

Наприклад, аналіз близькості забезпечує визначення зон обслуговування лікарень, шкіл, ЦНАПів та інших об'єктів соціального обслуговування, зон впливу шкідливих об'єктів – санітарних захисних зон або охоронних зон вразливих об'єктів тощо. Аналіз накладання застосовується для пошук оптимальних площадок для розміщення тих чи інших об'єктів виходячи з накладання шарів поточної структури функціонального користування, планувальних обмежень, оцінки попиту і т.д.

Інструментарій ГІС дозволяє використовувати арсенал методів статистичного аналізу з прив'язкою до території. Тобто можна проводити порівняння окремих статистичних одиниць (областей, районів, громад, населених пунктів) за їх статистичними даними – чисельність населення, забезпеченість населення ліжками в лікарнях, місцями в школах чи дитсадках, співвідношення за чисельністю чи віковою структурою населення, рівнем

зайнятості, а також проведення складних комплексних аналізів для оцінки рівня чи потенціалу розвитку окремих територій. При цьому ГІС дає можливість виявити просторові структури і тенденції на відміну від таблиць чи графіків.

Для аналізу неперервних характеристик застосовується побудова поверхонь – просторово суцільних масивів даних, таких як поверхня відстаней до зупинок громадського транспорту, кліматичних умов, або експозиція схилів. Наприклад, за даними абсолютних висот та ізоліній будується поверхня крутизни схилів, що дає можливість проаналізувати придатність поверхні для інженерно-будівельних цілей.

Географічні інформаційні системи еволюціонували від настільних додатків з автономними базами геоданих, до корпоративних ГІС з багатокористувацькими базами даних на віддалених серверах та систем розподілених баз геоданих у хмарових сховищах.

Для роботи в багатокористувацькій базі геоданих створюється цілісна мережа. Дані можуть зберігатися на єдиному сервері, до якого підключені комп'ютери користувачів, що працюють з ними; або можуть розташовуватися у декількох віддалених сховищах, пов'язаних між собою через сервер. Багатокористувацька база геоданих може бути автономною для роботи в межах закритої мережі, а може працювати через мережу Internet.

Налаштування багатокористувацької бази геоданих дозволяє встановити різні типи доступу для різних користувачів – лише перегляд даних, коригування окремих наборів даних або будь-яких даних, коригування структури бази геоданих тощо. Застосування версійного редагування дозволяє узгоджувати внесені одночасно різними користувачами зміни до бази геоданих.

На сучасному етапі виконання робіт у сфері просторового планування нерозривно пов'язане з процесом побудови містобудівного кадастру – системи геопорталів на основі ГІС, що забезпечують зберігання та використання матеріалів містобудівної документації. Геопортали містобудівного кадастру виконують роль засобу оприлюднення офіційних даних для громадськості, поширення даних щодо територій і населених пунктів між органами влади різних ієрархічних рівнів та їх відомчих гілок. Окрім того, виникає можливість вбудовування широкого інструментарію аналізу та моделювання просторових даних, що дозволяє більш ефективно впроваджувати проектні рішення та виконувати моніторинг їх реалізації, визначати тенденції розвитку території чи населеного пункту.

Таким чином, з одного боку виконується систематизація та концентрація в одній системі усіх офіційних даних, необхідних для управління населеними пунктами і територіями. Це, насамперед, дозволяє уникнути повторного збору чи обробки одних і тих самих даних; забезпечує доступ зацікавлених фахівців та посадових осіб до даних без зайвих затрат часових і матеріальних ресурсів на

оформлення запитів та підготовку даних для видачі; і найголовніше – сприяє територіально узгодженому прийняттю рішень різними органами влади.

Такий підхід в значній мірі успадковує загальносвітову тенденцію до формування національних інфраструктур просторових даних, як єдиної загальнодержавної інформаційної системи збору, зберігання та поширення даних на геопросторовій основі. Водночас геопортали містобудівного кадастру відкривають значно ширші можливості моделювання просторових процесів та моніторингу реалізації проектних рішень, що в свою чергу висуває нові вимоги до містобудівної документації.

Містобудівна документація як на загальнодержавному, так і на регіональному та місцевому рівнях розглядається як система моделей просторового розвитку, які обробляючи комплекс вхідних різнопрофільних даних, продукують оптимальні сценарії розвитку населеного пункту чи території. При цьому графічні матеріали містобудівної документації мають бути виконані у відповідності до технічних вимог відображення та обробки на геопорталі, що стосуються як якості ведення бази геоданих, так і системи умовних позначень, придатної для роботи в інтерактивно масштабованому середовищі. Окрім того, публікація містобудівної документації на геопорталі містобудівного кадастру висуває суворі вимоги до структуризації та стандартизації містобудівних даних.

Отже, наразі сфера розроблення містобудівної документації перебуває на зламі, який знаменує перехід від статичних проектних рішень на паперових носіях, не придатних для динамічного реагування на поточні виклики та новітні тенденції у просторовому розвитку, до динамічних геопорталів містобудівного кадастру. Такий перехід висуває низку вимог як до первинних просторових даних, так і до самої містобудівної документації, і водночас забезпечує регулярну підтримку прийняття посадовими особами рішень, узгоджених з визначеними у містобудівній документації різних ієрархічних рівнів стратегічними напрямками розвитку, а також прозорість прийняття управлінських рішень.

Основні поняття

Географічна інформаційна система (ГІС) – система, що забезпечує можливість збору, зберігання, редагування, аналізу управління та відображення просторових (географічних) даних.

База даних – сукупність даних, організованих відповідно до моделі організації даних, яка описує характеристику цих даних і взаємозв'язки між їх елементами; ця сукупність підтримує, щонайменше, одну з областей застосування. У загальному випадку база даних містить схеми, таблиці, подання, збережені процедури та інші об'єкти. Таким чином, сучасна база даних, крім саме даних, містить їх опис та може містити засоби для їх обробки.

База геоданих (Geodatabase) – інформаційна модель представлення та управління географічною інформацією, що містить класи просторових об'єктів, растрові набори даних та атрибути, а також правила просторових взаємовідносин, управління просторовою цілісністю тощо. База геоданих є базовою структурою даних в ArcGIS та первинним форматом даних, що застосовується для редагування даних і управління ними.

Метадані (Metadata) – інформація про дані, які містяться в базі даних, така, як: коли та ким дані були створені; масштаб, в якому вони були створені; призначення даних; точність даних тощо.

Векторна модель даних – загальноживана модель для зображення та зберігання дискретних (перервних) даних та їх атрибутів у ГІС. Основними елементами є просторові об'єкти – точкові, лінійні та полігональні.

Растрова модель даних – загальноживана система для зображення та зберігання континуальних (неперервних) даних у ГІС. Основним елементом є комірка заданого розміру з однією парою координат та одним числовим значенням.

Просторовий об'єкт (Feature) – об'єкт реальності, який характеризується місцеположенням на поверхні Землі.

Клас просторових об'єктів (Feature class) – набір географічних об'єктів зі спільним типом геометрії (точки, лінії або полігони), однаковою набором атрибутів та однаковою просторовою прив'язкою.

Шар даних (Layer) – відображення інформації з набору просторових даних (наприклад, класу просторових об'єктів або растрового набору даних) у документі карти; може бути збережене у файлі шару (зберігає лише символи і посилання на джерело даних, а не самі дані).

Атрибутивні дані (Attribute data) – непросторові дані, що є характеристиками просторових об'єктів. В ArcGIS атрибутивні дані зберігаються в табличній формі, де кожен рядок відповідає певному просторовому об'єкту, а стовпчики містять атрибути.

Шейп-файл (Shapefile) – векторний геореляційний формат, який забезпечує зберігання просторових даних у спеціальному бінарному форматі, а атрибутивні дані – у форматі файлів бази даних dBase з розширенням dbf.

Завдання для самостійної роботи:

за допомогою засобів ГІС провести коригування функціонального зонування свого населеного пункту з врахуванням конфліктних територій.

Семінар-практикум 11

ARCGIS як основа моделювання для цілей просторового планування за проблемним зрізом.

1. *Просторове планування засобами ГІС на рівні громад;*
2. *Просторове планування для галузевих потреб;*
3. *Створення ГІС населеного пункту.*

Рекомендована література:

1. Олещенко А.В. ARCGIS як основа моделювання для цілей просторового планування за проблемним зрізом / А.В.Олещенко, І.В.Соломаха // Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І.Вернадського. Серія: Географія. Том 26 (65). – 2013. – №1. – С. 96-103.

2. Палеха Ю.Н. Применение ГИС-технологий в градостроительных проектах на государственном и региональном уровнях / Ю.Н.Палеха, А.В.Олещенко, И.В.Соломаха // Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І.Вернадського. Серія: Географія. Том 25 (64). – 2012. – №1. – С. 155-166

1. Шипулин В.Д. Основные принципы геоинформационных систем / В.Д.Шипулин. – Харьков: ХНАГХ, 2010. – 337 с.

Нормативно-правові акти:

1. Наказ Міністерства регіонального розвитку України від 14.08.2015 № 193 “Про затвердження Переліку класів об’єктів містобудівного кадастру” [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу до документу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1293-15>; номер документу z1293-15. – 28.09.2017.

2. ДСТУ Б Б.1.1-17:2013 “Умовні позначення графічних документів містобудівної документації”. – Київ: Міністерство регіонального розвитку України, 2013.

Тема 12. Методика ландшафтознавчого вивчення урбанізованих територій для цілей просторового планування

В Україні дослідження урбанізованих територій з ландшафтознавчих позицій відрізняються різними методологічними підходами. Існує певна неузгодженість між поняттями «урболандшафт», «міський» і «урбанізований» ландшафт, так само як і різне розуміння структури ландшафту в межах міста, відсутність єдиної позиції щодо розуміння пріоритетності природних, антропогенних чи техногенних чинників у функціонуванні міського ландшафту тощо. Розуміння рівнозначності компонентів ландшафту служить передумовою до трактування як антропогенного будь-якого ландшафту, в якому корінним чином змінено хоча б один із компонентів. Згідно підходу антропогенного ландшафтознавства, провідна роль у формуванні і розвитку міських ландшафтів належить антропогенному чиннику. Процес розвитку міського ландшафту характеризують трьома стадіями перетворення: від мало порушених ландшафтів, у структурі яких домінують корінні типи місцевостей і урочищ (рекреаційна зона) – до середньопорушених, із переважанням антропо-природних типів місцевостей і урочищ – і до сильноперетворених ландшафтів (культурних та акультурних), у яких корінним чином змінені природні зв'язки. Сильноперетворені ландшафти є антропогенними, у їх структурі переважають лісо-, водно- і селітебнокультурні місцевості і урочища.

У працях Ф.В. Тарасова міський ландшафт розглядається як «заново виникла система зв'язків між компонентами, в тому числі і антропогенними, та елементарними міськими ландшафтами різних рівнів». Структурними одиницями міського ландшафту, є ділянки, масиви, мікрорайони і мікрозони. Використання усталених у ландшафтознавстві морфологічних одиниць (фація, урочище, місцевість) у цьому випадку є некоректним, оскільки одиниці міського ландшафту – це якісно нові утворення.

В антропогенному ландшафтознавстві виокремлюється напрям, який розглядає міські (урбанізовані) ландшафти як специфічні технічні, (геотехнічні) чи техногенні системи. Основна ідея полягає у наданні техногенезу ландшафтоформуючої ролі у межах урбанізованих територій, оскільки їх будова і функціонування визначаються суспільними і технічними законами. Значного розвитку цей підхід набув у працях Ю.Г. Тютюнника. На думку дослідника, «кардинальні зміни природних ландшафтних компонентів і процесів на урбанізованих територіях призводять не до «модифікації» ПТК, а до їх елімінації на нижніх рівнях ландшафтної організації», при цьому ландшафтоформуюча роль техногенезу проявляється аж до рівня, що просторово співставний із рівнем фізико-географічного району. Відповідно фації, урочища, місцевості у міських ландшафтах не виділяються, може вичленовуватись певна

ієрархія антропогенних структур і їх елементів, яка в цілому відповідає містобудівній практиці.

На стику двох вище описаних напрямів у межах антропогенного ландшафтознавства сформувалось розуміння міського (урбанізованого) ландшафту як ландшафтно-технічної системи, функціонування якої підтримується і контролюється людиною. Не зважаючи на це, властивості природних комплексів продовжують впливати на формування і особливості міських ландшафтів. У межах міст виділяються антропогенні ландшафти і ландшафтно-технічні (техногенні та інженерні) системи. Перші із них є компонентними системами, у яких «...розвиток натуральних і антропогенних комплексів проходить у відповідності з природними закономірностями» Прикладом є лісопаркові масиви, «антропогенізовані» і покинуті ділянки заплав річок, території, виведені із господарського використання тощо, які характеризуються наявністю ознак саморозвитку. Міські ландшафтно-технічні системи є не компонентними, а блоковими системами. Вони розвиваються під впливом і природних, і суспільних закономірностей. Основну роль при цьому відіграє технічний блок. При дослідженні міських ландшафтно-технічних систем використовуються архітектурно-будівельні терміни – мікрорайон, масив, ділянка

Ландшафтні комплекси, змінюючись, модифікуючись під впливом життєдіяльності людини, залишаються природними утвореннями і продовжують функціонувати за природними, загальними для всієї ландшафтної оболонки законами, тому дослідження лише окремих компонентів міського ландшафту є недостатніми для прогнозування змін всього комплексу під впливом розвитку міста.

Міський ландшафт, за В.В. Покшишевським, – це комплекс сильно змінених людиною природних компонентів, які продовжують розвиватися за фізико-географічними законами. З точки зору ступеня антропогенної зміненості міський ландшафт є крайнім вираженням культурного ландшафту і тому аналіз міських ландшафтів повинен здійснюватись шляхом глибокого вивчення природної складової ландшафтних комплексів міста.

Наступне, дещо поглиблене визначення міського ландшафту належить М. М. Койнову: міський ландшафт – це закономірне поєднання природного (корінного) ландшафту із архітектурно-будівельним комплексом. Останній є важливим компонентом міського ландшафту; до його складу входить все те, що споруджується на природній основі – будівлі, вулиці, площі, сквери тощо. Від архітектурно-будівельного комплексу залежить «фізіономія» міського ландшафту. Однак, на думку автора, не зважаючи на значну антропогенну зміненість, природний ландшафт, у якому утворилось місто, значно впливає на його зовнішній і внутрішній «вигляд». Адже основні риси природного ландшафту у місті зберігаються, вони лише видозмінюються, пристосовуються

до його благоустрою. За М.М. Койновим, основою внутрішньої типізації міського ландшафту є природно-географічний комплекс, а архітектурно-будівельний відіграє другорядну роль.

Значний вклад у розвиток ландшафтознавчих досліджень міст належить Я. Р. Дорфману. Тривалий час співпрацюючи з інженерами-геологами та архітекторами-планувальниками, дослідник добре орієнтувався у запитах практиків. Його дослідження характеризуються чітко розробленою методикою ландшафтознавчого вивчення міської території для цілей планування.

За Я. Р. Дорфманом, будь-який змінений людиною ландшафт, у тому числі міський, є індивідуальним територіальним комплексом, що характеризується власною морфологічною структурою. Для характеристики структури міського ландшафту дослідник використовує планувальні таксономічні одиниці, вкладаючи у них ландшафтознавчий зміст. Так, території, що характеризуються єдиною планувальною структурою, історичним розвитком, середньою поверховістю забудови, які приурочені до однакових форм рельєфу та ґрунтових умов, він називає масивами (ранг урочища). Кілька розміщених поряд і функціонально об'єднаних масивів утворюють групу масивів (місцевість), а щільно розміщені масиви утворюють райони міської забудови. Дрібніші територіальні одиниці площею декілька десятків гектарів названо забудованими ділянками (фації), а декілька лінійно витягнутих ділянок утворюють смугу.

Дослідженню морфологічної структури міських ландшафтів присвячено праці А. С. Крюкова. У межах міста дослідник пропонує таксономічну одиницю, яка відповідає урочищу природного ландшафту, називати типом місцевості (визначається за геолого- геоморфологічними ознаками). За характером антропогенного впливу на природу в межах типу місцевості виділяються ландшафтні відмінності або містобудівні фації, які відповідають фаціям незабудованого ландшафту.

Великий внесок у розвиток міського ландшафтознавства пов'язаний з іменем К. І. Геренчука, який розглядав міські природно- антропогенні системи як своєрідні ландшафтно-архітектурні комплекси (ЛАК). ЛАК – це частина міста, яка характеризується своєрідним поєднанням ПТК і типу забудови, типу архітектури. Прикладами їх є житлові, промислові, паркові тощо.

За К. І. Геренчуком, територія великого міста може поширюватись на декілька природних ландшафтів, але при цьому утворює єдиний міський ландшафт. Міський ландшафт – це «територія, представлена певним набором природних територіальних комплексів ... корінним чином перетворених людиною в процесі будівництва міста, його житловими, промисловими, комунальними і іншими спорудами, які створюють зовсім новий зовнішній вигляд території, нові режими природних процесів...».

Важливо пам'ятати, що навіть суттєво змінений людиною ландшафт водночас є природною системою, тому техногенні чи антропогенні об'єкти слід вивчати у системі природних зв'язків, аналогічно до природних компонентів ландшафту.

І. С. Круглов застосовує ландшафтознавчий підхід до вивчення не лише природних, але й антропогенних компонентів міського середовища. Забудову він розглядає як аналог компонента ПТК і характеризує її за допомогою ландшафтних параметрів. Вказуючи на порушення структури міських ПТК на рівні фацій, дослідник зазначає, що інваріантність ландшафтно-антропогенної структури у місті спостерігається на рівні урочищ, які є найменшими таксонами, що формують природний каркас забудованих територій. Близької позиції дотримуються у своїх дослідженнях В. М. Гуцуляк та М. О. Фалолєєва.

В. М. Гуцуляк розглядав місто як урбанізований територіальний комплекс із переважанням антропогенно-техногенного покриву. Воно є ділянкою природного ландшафту, що сильно трансформована забудовою, комунікаціями тощо, у межах якої, внаслідок складної взаємодії природних і антропогенних компонентів і елементів, формуються специфічні ландшафтно-антропогенні комплекси різних таксономічних рангів – функціональні зони, антропогенні місцевості, техногенні урочища та техногенні ланки.

При виділенні ландшафтно-функціональної зони враховується однотиповість природної основи і напрям господарської діяльності. Техногенна ланка – елементарна морфологічна одиниця урбанізованого ландшафту, що виділяється у межах урочищ і характеризується одним видом функціонального навантаження.

У межах концепції антропогенних модифікацій ландшафтів у окремий напрям виділяються дослідження, у яких міські (урбанізовані) ландшафти розглядаються як специфічні ландшафтно-технічні (природно-технічні), ландшафтно-антропогенні (природно-антропогенні) системи. Основна їх відмінність від описаних вище полягає в акцентуванні уваги на вплив природної основи на функціонування і розвиток ландшафтів міст.

Г. Ріхтер наголошує, що закони природи продовжують діяти і в природі, змінений внаслідок господарської діяльності: «Необґрунтовано відділяти території, мало перетворені техногенезом, від територій, сильно перетворених, оскільки і ті, й інші знаходились і знаходяться під впливом природних процесів...».

За П. Г. Шищенком, у місті під впливом людської діяльності змінюється не тільки морфологічна і вертикальна структура ПТК, але й формуються нові зв'язки між компонентами ландшафту та його морфологічними частинами. Природний ландшафт у такому випадку видозмінюється в ландшафтно-містобудівну систему, що перетворює сучасні урбанізовані ландшафти на

природно-антропогенні системи різних ступенів освоєння і трансформації. Корінне перетворення ландшафтів спостерігається у межах суцільної житлової, промислової і транспортної забудови, де відбувається формування ландшафтно-містобудівельних комплексів, об'ємні характеристики яких визначаються площею забудови і збереженістю елементів природного ландшафту.

У працях О. Ю. Дмитрука місто розглядається як складна ландшафтно-архітектурна система (ЛАС), яка являє собою територіальну єдність з особливим характером організації, функціонування, керування і розвитку та складається із ландшафтно-архітектурних одиниць нижчих рівнів: ландшафтно-архітектурних елементів (ЛАЕ) – однорідних просторів із певним складом біогоризонтів і одним елементом антропогенного освоєння; ландшафтно-архітектурних груп (ЛАГ) – кількох функціонально пов'язаних ЛАЕ; ландшафтно-архітектурних масивів (ЛАМ) – поєднань ЛАГ, які періодично повторюються; ландшафтно-архітектурних комплексів (ЛАК) – просторових поєднань ЛАМ, що утворюють планувальну-видову єдність. *О. Ю. Дмитрук зазначає, що «сучасне місто є складною природно-антропогенною системою, де динамічно взаємодіють три основні підсистеми: природна – антропогенні модифікації геосистем; техногенна – міська забудова, транспортна та інженерно-промислова інфраструктура; соціальна – населення».* Запропонована О.Ю. Дмитруком методика ландшафтного аналізу урбанізованих територій надалі знайшла застосування при дослідженні індустріально-урбанізованих територій та певною мірою історичних центрів міст.

Дещо інших поглядів щодо міського ландшафту (урболандшафту) дотримується *О.П. Ковальов*. Він заперечує будь-яку спробу розділити урболандшафт на окремі ландшафтні системи, комплекси тощо, зазначаючи, що «тільки місто цілком утворює єдиний тип ландшафту, а саме – урболандшафт... Введення ж для відображення структури міста ландшафтоморфних термінів... абсолютно нічого не додає ... для розуміння буття і просторової організації міста як цілісної системи ...». *На думку дослідника, урболандшафти і в структурному, і в пейзажному відношенні є функціональними складовими, які певним чином розміщені у просторі міста і визначають його зовнішній вигляд. Урболандшафт розглядається як фізіономічний образ міста, в якому суттєво трансформований «вихідний ландшафт» у напрямі ущільнення, заповнення, маскуванню, ізоляції, збільшення контрастності тощо.*

Протягом останніх десятиліть було виконано чимало ландшафтознавчих досліджень, присвячених урбанізованим територіям. Окрім відмінностей у підходах до відображення структури міського ландшафту, ці дослідження відрізняються і за своєю спрямованістю.

Досить чітко можна виокремити такі напрями у вивченні міських (урбанізованих) ландшафтів, як теоретико-методологічний, прикладний, екологічний, ландшафтознавчо-геохімічний, гуманістично-географічний, історико-ландшафтознавчий.

Як свідчить досвід багатьох країн, природні ландшафти навіть в умовах урбанізованого середовища при оптимальних сценаріях їх розвитку трансформуються у культурні ландшафти. Проблеми збереження і просторового розвитку **культурних ландшафтів** присвячено багато ґрунтовних теоретичних та різнопланових практичних досліджень. Нормативно-правове забезпечення охорони та збереження природної та культурно історичної спадщини, яка зазвичай поєднана в культурних ландшафтах, регулюється багатьма документами міжнародного права, зокрема *Ландшафтною конвенцією, прийнятою у Флоренції у 2000 р.*

Як просторові об'єкти, культурні ландшафти виконують багато взаємопереплетених функцій. *За Andreychouk, V. (2015) – це просторова, екологічна, природоохоронна, ресурсна (природні ресурси, енергія), комунікативна, когнітивна, рекреаційна, сакральна, естетична.*

Ландшафтний простір виступає середовищем проживання населення, його комунікації та саморозвитку, підвищення рівня освіти та загальної сучасної культури шляхом ознайомлення з природою, історією, мистецтвом, культурою, побутом, традиціями, віруваннями, стилем життя, об'єктами природної та нематеріальної культурної спадщини. З ландшафтним простором пов'язані величезні виховні та інтелектуально-освітні можливості суспільства. Саме тому поглиблене дослідження особливостей культурних ландшафтів та розвитку їх планувальної структури вкрай необхідне і актуальне завдання сучасної географії.

В умовах міста природні ландшафти з часом дедалі більше зазнають руйнівного впливу антропогенного навантаження, тому на всіх етапах містобудівної діяльності важливо враховувати природні та історичні особливості планувальної структури міста, використовувати культурні ландшафти як осередки майбутнього розвитку культурного простору, забезпечуючи інженерний захист їх території.

Існує також проблема постійного, інтерактивного дослідження, моніторингу, моделювання майбутнього розвитку культурних ландшафтів. Більше того, для кожного міста і навіть для кожного визначного місця в місті завжди потрібно знаходити свої, індивідуальні підходи до просторового розвитку, враховуючи як наукові досягнення в галузі сучасного ландшафтознавства, так і особливості сприйняття ландшафту і його трансформацій місцевими мешканцями.

Завдання для самостійної роботи:

Ознайомитись з ландшафтно-морфологічними особливостями свого міста, з'ясувати ступінь антропогенного навантаження та трансформації природних ландшафтів.

Семінар-практикум. Сучасні напрями у вивченні міських (урбанізованих) ландшафтів:

1. теоретико-методологічний;
2. прикладний;
3. екологічний;
4. ландшафтознавчо-геохімічний;
5. гуманістично-географічний;
6. історико-ландшафтознавчий.

Рекомендована література:

1. Гродзинський М. Д. Стійкість геосистем до антропогенних навантажень / Михайло Дмитрович Гродзинський. – К. : Лікей, 1995. – 233 с.
2. Гродзинський М. Д. Пізнання ландшафту: місце і простір: [монографія] : у 2-х т. / Михайло Дмитрович Гродзинський. – К. : Вид.-поліграф. центр «Київський університет», 2005. – Т. 1. – 431 с.
3. Тимуляк Л. М. Передгірські урбанізовані ландшафти: структура, функціонування, дослідження для прикладних цілей [монографія] / Любов Миколаївна Тимуляк. – К. : Прінт-Сервіс, 2013. – 172 с.
4. Бортник С., Лаврук Т., Помазан О. Геопланування та ландшафтна організація територій як новий науково-прикладний напрямок сучасної географії // Українська географія : сучасні виклики : зб. наук. праць у 3-х т. – К. : Прінт-Сервіс, 2016. –Т. II. – С. 39-40.
5. Дмитрук О. Ю. Урбанізовані ландшафти: теоретичні та методичні основи конструктивно-географічного дослідження. – К.: Обрії, 2004. – 239 с.
2. Досвід та перспективи розвитку міст України. Збірник наукових праць. Вип.2. Охорона довкілля. Ландшафтна архітектура. – К.: Ін-т “Діпромісто”. 2002. – 251 с.
3. Містобудування. Довідник проектувальника / [за ред. Т. Ф. Панченко]. – К.: Укрархбудінформ, 2001. – 192 с.

Нормативно-правові акти:

1. Європейська ландшафтна конвенція, 2000 (укр.) / Рада Європи. – Режим доступу до документу:

<http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/Landscape/VersionsConvention/ukrainian.pdf>

Тема 13. Просторове планування екологічної мережі та об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ)

Пан-Європейська екологічна мережа. Співвідношення вживаних на практиці понять, пов'язаних з поняттям екологічної мережі. Закордонний досвід формування мереж природоохоронних територій. Національна екологічна мережа в Україні, вимоги до її проектування.

Екомережа – єдина територіальна система, яка утворюється з метою поліпшення умов формування та відновлення довкілля, підвищення природно-ресурсного потенціалу території України, збереження ландшафтного та біорізноманіття, місць оселення та зростання цінних видів тваринного і рослинного світу, генетичного фонду, шляхів міграції тварин через поєднання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також інших територій, які мають особливу цінність для охорони навколишнього природного середовища і відповідно до законів та міжнародних зобов'язань України підлягають особливій охороні [1].

Закон України "Про природно-заповідний фонд" від 16 червня 1992 року визначив участь України у міжнародному співробітництві в галузі охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду на основі багатосторонніх та двосторонніх міжнародних угод. В цьому законі було зазначено, що природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні, утворюють єдину територіальну систему і включають території та об'єкти природно-заповідного фонду, курортні та лікувально-оздоровчі, рекреаційні, водозахисні, полезахисні та інші типи територій та об'єктів, що визначаються законодавством України.

В концепції збереження біологічного різноманіття України (від 12 травня 1997 року) зазначено, що серед основних напрямів діяльності у сфері збереження біологічного різноманіття є створення національної екологічної мережі з метою відновлення природних середовищ існування дикої флори та фауни, покращання стану збереження окремих компонентів біологічного різноманіття, зміцнення екологічних зв'язків та цілісності екосистем.

Національна екомережа має стати складовою Пан-Європейської екологічної мережі. Пан-Європейська екомережа (EKONET) – це природоохоронна політика, започаткована в Нідерландах, яка набуває все більшого просторового розвитку. Загальна Європейська мережа розглядається як основний напрям реалізації стратегії збереження біологічного та ландшафтного різноманіття. EKONET націлена на інтеграцію територій, що охороняються, і тих, де збереглася природна рослинність, у різних країнах Європи в єдину систему, яка б забезпечувала функціонування, збереження і відтворення всього біорізноманіття. Національне законодавство з проблем формування екологічної мережі у нашій країні є поки що дуже обмеженим із-за короткого періоду часу, що минув від початку його створенню. Вихідним, основним нормативним

документом в цій галузі є Закон України «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000–2015 роки», №1989-III, прийнятий Верховною Радою України 21 вересня 2000 року. В цьому документі було визначено шляхи організації спільних транскордонних елементів національної екологічної мережі та Всеєвропейської екологічної мережі. Програмою передбачається забезпечити поєднання національної екологічної мережі з екологічними мережами суміжних країн, що входять до Всеєвропейської екологічної мережі, шляхом створення спільних транскордонних елементів екологічної мережі у межах природних регіонів та природних коридорів, узгодження проектів землеустрою на прикордонних ділянках. Створення спільних транскордонних елементів національної екологічної мережі здійснюватиметься у співробітництві з такими країнами: Республіка Польща – Західнополіський біосферний заповідник, біосферний заповідник Східні Карпати, Розточанський біосферний заповідник; Рівненський природний заповідник, національний природний парк Прип'ять – Стохід; Сновський природний заповідник, Луганський природний заповідник, Деснянсько–Старогутський національний природний парк, національний природний парк Меотида, національний природний парк Донецький кряж; Румунія – Дунайський біосферний заповідник, Вижницький національний природний парк; Республіка Молдова – Нижньодністровський національний природний парк; Словацька Республіка – біосферний заповідник Східні Карпати. Розробники національного законодавства в цій сфері та формування екомережі в нашій країні спиралися на досвід європейських країн з цієї проблеми. Країни Європи вже надбали певний досвід зі створення як національних, так і міжнародних охоронних територій та об'єктів, що є результатом плідної міжнародної співпраці, проведення спільних наукових заходів. Методичною основою створення і розвитку національних екологічних мереж у європейських країнах нині стала Пан-Європейська Стратегія збереження біологічного і ландшафтного різноманіття.

Закон України "Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі на 2000 - 2015 роки" був прийнятий 21 вересня 2000 року. Ця програма розроблена в контексті вимог щодо подальшого опрацювання, вдосконалення та розвитку екологічного законодавства України, а також відповідно до рекомендацій Всеєвропейської стратегії збереження біологічного та ландшафтного різноманіття щодо питання формування Всеєвропейської екологічної мережі як єдиної просторової системи територій країн Європи з природним або частково зміненим станом ландшафту.

Основною метою Програми є збільшення площі земель країни з природними ландшафтами до рівня, достатнього для збереження їх різноманіття, близького до притаманного їм природного стану, та формування їх територіальної єдиної системи, побудованої відповідно до забезпечення можливості природних шляхів міграції та поширення видів рослин і тварин, яка

б забезпечувала збереження природних екосистем, видів рослинного і тваринного світу та їх популяцій.

У Програмі зазначено період її реалізації, що поділяється на два етапи - 2000 - 2005 та 2006 - 2015 роки.

На першому етапі передбачалося забезпечити збільшення площі окремих елементів національної екологічної мережі, застосування економічних важелів сприяння їх формуванню на землях усіх форм власності, створення відповідної нормативно-правової бази, здійснення комплексу необхідних наукових досліджень та організаційних заходів.

На другому етапі планувалося довести площу національної екологічної мережі до рівня, необхідного для забезпечення екологічної безпеки країни, введення в дію сталої системи природоохоронних заходів збереження ландшафтного і біологічного різноманіття.

Закон України "Про екологічну мережу" № 1864-IV був прийнятий 24 червня 2004 року і вступив в силу з 1 січня 2005 року. В цьому законі сформульовані основні принципи формування, збереження та використання екомережі. Також в Законі визначені повноваження Кабінету Міністрів України, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища, екологічної безпеки, заповідної справи, а також гідрометеорологічної діяльності й місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у сфері формування, збереження та використання екомережі.

Відповідно до Закону України "Про екомережу" до структурних елементів екомережі відносяться ключові, сполучні, буферні та відновлювані території. Ключові території забезпечують збереження найбільш цінних і типових для даного регіону компонентів ландшафтного та біорізноманіття. Сполучні території (екокоридори) поєднують між собою ключові території, забезпечують міграцію тварин та обмін генетичного матеріалу. Буферні території забезпечують захист ключових та сполучних територій від зовнішніх впливів. Відновлювані території забезпечують формування просторової цілісності екомережі, для яких мають бути виконані першочергові заходи щодо відтворення первинного природного стану.

Перелік ключових територій екомережі включає території та об'єкти природно-заповідного фонду, водно-болотні угіддя міжнародного значення, інші території, у межах яких збереглися найбільш цінні природні комплекси. Насамперед це регіони Карпат, Кримських гір, Донецького кряжу, Приазовської височини, Подільської височини, Полісся, витоків малих річок, окремих гірлових ділянок великих річок, прибережно-морської смуги, континентального шельфу тощо.

Перелік буферних зон екомережі включає території навколо ключових територій екомережі, які запобігають негативному впливу господарської діяльності на суміжних територіях. Це можуть бути не лише природні території

екстенсивного використання (пасовища, сіножаті, експлуатаційні ліси, ставки тощо), а й рілля з досить безпечним (зокрема без застосування мінеральних добрив) веденням сільського господарства.

Перелік сполучних територій екомережі включає території, що забезпечують зв'язки між ключовими територіями та цілісність екомережі. Це три широтних природних коридори, що забезпечують природні зв'язки зонального характеру:

1. Поліський (лісовий) екокоридор, що охоплює основні болотні масиви, регіони головного водозбору Дніпра з притоками та частково – водозборів Західного Бугу, Південного Бугу, Дністра, Сіверського Дінця; на цій території порівняно багато незмінних ландшафтів.

1. Галицько-Слобожанський (лісостеповий) екокоридор, до якого потрапляють ділянки басейнів усіх рік першої величини, зони Карпатської та Подільської ендемічності, пралісові ділянки - букові та смерекові - в Карпатах, діброви Поділля та Слобожанщини, сосняки Слобожанщини, грабові ліси Розточчя, степові ділянки Опілля, Придніпров'я, реліктові крейдові ценози Сіверського Дінця, рефугіуми реліктових угруповань в Карпатах, на Опілля, Поділлі.

1. Південноукраїнський (степовий) екокоридор, до якого потрапляють клаптики степових ділянок, літоральні та аквальні екосистеми, петрофітні та плавневі ценози, ендеміки та релікти Прибужжя, Приазов'я, степового Криму.

Також до сполучних територій екомережі відносяться меридіональні екокоридори, просторово обмежені долинами великих річок - Дніпра, Дунаю, Дністра, Західного Бугу, Південного Бугу, Сіверського Дінця, які об'єднують водні та заплавні ландшафти - шляхи міграції численних видів рослин і тварин.

Окремий природний коридор, що має міжнародне значення, формує ланцюг прибережно-морських природних ландшафтів Азовського і Чорного морів, який оточує територію України з півдня.

Перелік відновлюваних територій екомережі включає території, що являють собою порушені землі, деградовані і малопродуктивні землі та землі, що зазнали впливу негативних процесів та стихійних явищ, інші території, важливі з точки зору формування просторової цілісності екомережі.

Завдання для самостійної роботи:

Провести аналіз існуючої екологічної мережі своєї області, оцінити можливості створення нових об'єктів природно-заповідного фонду на території своєї області;

Семінар-практикум 13. Просторова організація національної екологічної мережі та планування її розвитку (в межах своєї області, регіону). Наукове обґрунтування просторового планування нових об'єктів ПЗФ.

Рекомендована література:

1. Фесюк В.О, Федонюк М.А., Федонюк В.В., Мороз І.А. Екологічна мережа України: сучасний стан та перспективи розвитку. [Електронний ресурс] України. – Режим доступу

<http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/10.pdf>

2. Варивода Є. О. Топологічний аналіз екологічного каркасу локальної екомережі / Є. О. Варивода, І. Г. Черваньов // Укр. геогр. журн. – 2010. – № 1. – С. 48 – 52.

Нормативно-правові акти:

1. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу до документу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>

2. Закон України "Про природно-заповідний фонд України" [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу до документу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>

3. Закон України «Про екологічну мережу України» [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу до документу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/екологічну%20мережу%20україни>.

4. Закон України «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000 – 2015 роки [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу до документу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1989-14>.

Тема 14. Забезпечення охорони навколишнього природного середовища при просторовому плануванні

Стратегічна екологічна оцінка (СЕО). Оцінка впливу на довкілля (ОВД). Природоохоронні вимоги до документації територіального планування.

Стратегічна екологічна оцінка – це процедура визначення, опису та оцінювання наслідків виконання документів державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, виправданих альтернатив та розроблення заходів із запобігання, зменшення та відшкодування можливих негативних наслідків, яка включає визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки, розроблення звіту про стратегічну екологічну оцінку, проведення громадського обговорення та консультацій (за потреби – транскордонних консультацій), врахування звіту про стратегічну екологічну оцінку, результатів громадського обговорення та консультацій у документі державного планування, інформування про затвердження документа державного планування.

Об'єкти СЕО: стратегії, плани, схеми, містобудівна документація, загальнодержавні програми, державні цільові програми та інші програми і програмні документи, включаючи зміни до них, які розробляються та/або підлягають затвердженню органом державної влади, органом місцевого самоврядування та стосуються сільського господарства, лісового господарства, рибного господарства, енергетики, промисловості, транспорту, поводження з відходами, використання водних ресурсів, охорони довкілля, телекомунікацій, туризму, містобудування або землеустрою (схеми), та виконання яких передбачатиме реалізацію видів діяльності (або які містять види діяльності та об'єкти), щодо яких законодавством передбачено здійснення процедури оцінки впливу на довкілля, або які вимагають оцінки з огляду на ймовірні наслідки для територій та об'єктів природно-заповідного фонду та екологічної мережі.

Замовник Мін природи, МОЗ, обласні, Київська, Севастопольська міські державні адміністрації (відповідні підрозділи з питань охорони навколишнього природного середовища та охорони здоров'я), органи виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань охорони навколишнього природного середовища та охорони здоров'я; громадськість; держава походження (держава, під юрисдикцією якої здійснюється розроблення документа державного планування); зачеплена держава (держава, на яку ймовірно поширяться транскордонні наслідки виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення).

2. Орган, відповідальний за затвердження.

3. Визначена процедура, в тому числі: а) початок здійснення процедури; б) можливості для участі громадськості; в) час та місце запланованого громадського обговорення чи слухання; г) орган, від якого можна отримати

відповідну інформацію і якому була передана відповідна інформація для вивчення її громадськістю; д) орган, якому можуть надаватися зауваження чи питання, і терміни надання зауважень та питань; е) наявна екологічна інформація, у тому числі про стадії екологічної експертизи.

Оцінка впливу на довкілля повинна виявляти будь-які наслідки планованої діяльності для довкілля, в тому числі наслідки для безпечності життєдіяльності людей та їхнього здоров'я, флори, фауни, біорізноманіття, ґрунту, повітря, води, клімату, ландшафту, природних територій та об'єктів, історичних пам'яток та інших матеріальних об'єктів чи для сукупності цих факторів, а також наслідки для об'єктів культурної спадщини чи соціально-економічних умов, які є результатом зміни цих факторів.

Проведення ОВД майбутньої господарської, і іншої діяльності на довкілля сприяє ухваленню екологічно грамотного управлінського рішення про реалізацію наміченої господарської і іншої діяльності за допомогою визначення можливих несприятливих дій оцінки екологічних наслідків, обліку громадської думки, розробки заходів зі зменшення і запобігання дій.

Методологія ОВД дістала своє визнання майже в усіх розвинених країнах. У червні в 1988 р. була введена в дію Директива ЄС № 337/85 "Оцінка впливу деяких державних і приватних проектів господарської діяльності на навколишнє середовище". Відповідно до неї, для країн — членів ЄС обов'язковим є проведення ОВД до видачі дозволу на здійснення всіх великих проектів, що можуть спричинити негативний вплив на навколишнє середовище.

в Україні таку роль відіграє "Оцінка впливу на довкілля" (ОВД), відповідно до законів "Про охорону навколишнього природного середовища", "Про екологічну експертизу" та Державних будівельних норм України ДБН А.2.2-1-95 "Склад і зміст матеріалів оцінки впливу на навколишнє середовище (ОВД) при проектуванні і будівництві підприємств, будівель і споруд".

Вимоги до розробника:

- визначення характеристик стану довкілля в районі розташування об'єкта;
- аналіз видів, основних джерел і інтенсивності існуючої техногенної дії в даному районі;
- виявлення характеру, обсягу й інтенсивності передбачуваної дії проектного об'єкта на компоненти навколишнього середовища в процесі будівництва і експлуатації;
- опис мети реалізації наміченої діяльності, можливі альтернативи;

Принципи ОВД:

- застосування ОВД як інструмент формування рішень на початкових етапах проектування і доступність на цих же етапах інформації щодо проектних рішень для громадськості;
- розгляд у взаємозв'язку технологічних, технічних, соціальних, природоохоронних і економічних показників проектних пропозицій;

- альтернативність проектних рішень, формування нових варіантів;
- відповідальність замовника (ініціатора) діяльності за наслідки реалізації проектних рішень.

Замовник забезпечує фінансування всіх процедур ОВД.

ОВД може включати:

- визначення ресурсного потенціалу територій і фонового стану навколишнього середовища;
- розробку програми ОВД;
- оцінку альтернативних варіантів будівництва або господарської діяльності;
- оцінку величини і тривалості потенційної дії проекту на навколишнє середовище;
- моніторинг дії реалізації проекту на навколишнє середовище;
- розробку заходів і заходів щодо зниження рівня дії на довкілля;
- суспільні слухання і екологічну експертизу;
- підготовку звітів з аналізу дії проекту на довкілля.

В остаточний варіант матеріалів з ОВД повинні включатися протоколи громадських слухань.

Завдання для самостійної роботи:

Ознайомитись з методикою Оцінки впливу на довкілля (ОВД). Мета, основні завдання, підстави для проведення ОВД.

Семінар-практикум 14 Оцінка впливу на довкілля (ОВД) території своєї області, району, населеного пункту.

Рекомендована література:

1. Андрусевич А.О. Оцінка впливу на довкілля в Україні: вирішення проблеми по-європейськи/ А. О. Андрусевич. РАЦ «Суспільство і довкілля», 2011, 18 с.
2. Зорін Д.О. Географічні системи екологічної безпеки. Навчальний посібник.- Івано-Франківський націон. технічн.університет нафти і газу, Івано-Франківськ: Супрун В.П., 2016, 180 с.
3. Методика інтеграції екологічної складової розвитку у просторове планування України (регіональний рівень) / Л.Г.Руденко, Є.О.Маруняк, Ю.М.Палеа, О.Г.Голубцов, Ш.Хайланд та ін. / під ред. Л.Г. Руденка <https://igu.org.ua/sites/default/files/igu-files/mono/methodics-plan.pdf>

Нормативно-правові акти:

3. Закон України «Про екологічну експертизу» [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу до документу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/екологічну%20експертизу>.

4. Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» проект (реєстраційний № 6106)

5. Державні будівельні норми України «Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні і будівництві підприємств, будинків і споруд» (2003). ДБН А.2.2-1-2003 [Електронний ресурс]/ Режим доступу: http://www.innovation-group.com.ua/sprav/cd4/2_1_1.php

ПИТАННЯ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ІСПИТ

1. Політика просторового розвитку в Європі: нові виклики і перспективи.
2. Принципи політики планування згідно концепції сталого розвитку в Європі.
3. Горизонтальна і вертикальна співпраця між державами-членами Ради Європи та участь суспільства у процесах просторового планування.
4. Опишіть конструктивну роль геоінформаційних систем для потреб територіального планування.
5. Яке співвідношення між регіональним плануванням та місцевим .
6. Законодавча і нормативна база територіального планування у Європі.
7. Законодавча і нормативна база територіального планування в Україні.
8. Ієрархічні рівні планування. Генеральна схема планування території України.
9. Географічні та природоохоронні вимоги до проектів просторового планування.
10. Проектні процедури аналізу території у регіональному плануванні.
11. Зв'язок між аналізом природних умов і ресурсів та комплексною оцінкою території.
12. Послідовність роботи з комплексної оцінки території та прийоми її виконання.
13. Основні функціональні зони міста.
14. Аналіз і оцінка впливу природних умов на архітектурно-планувальну структуру міста.
15. Основні елементи планувальної структури міста.
16. Планування сільських населених пунктів на засадах сталого розвитку.
17. Поняття ландшафту в просторовому плануванні.
18. Оцінка впливу на навколишнє середовище (ОВНС): її переваги та недоліки.
19. Мета і завдання ландшафтного планування.
20. Охарактеризуйте алгоритм ландшафтного планування на різних ієрархічних рівнях.
21. Етапи ландшафтного планування.
22. Роль ландшафтного планування у вирішенні конфліктів природокористування.
23. Можливості впровадження окремих аспектів ландшафтного планування у практику територіального планування в Україні.

24. Роль міжнародних організацій у вирішенні проблем збереження природної спадщини.
25. Специфіка ландшафтного планування в Україні
26. Роль геопланування у формуванні національної та регіональних екомереж.
27. Геопланування як спосіб просторової організації населення
28. Оцінка антропогенно-техногенних навантажень
29. урбанізованих територій.
30. Креативність у просторовому плануванні.

ЛІТЕРАТУРА

Основна:

Андерсон В. М. Некономічні виклики глобалізації: нова економічна географія [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/258/1/5-13.pdf>

Андрусевич А.О. Оцінка впливу на довкілля в Україні: вирішення проблеми по-європейськи/ А. О. Андрусевич. – РАЦ «Суспільство і довкілля». – 2011. – 18 с.

Бортник С.Ю., Лаврук Т.М., Тимуляк Л.М., Олещенко А.В. Європейський досвід просторового планування. Фіз. геогр. та геоморфологія, 2017, Вип. 4 (88), С. 5 – 11

Білоконь Ю. М. Регіональне планування. Сутність та значення / Юрій Миколайович Білоконь. – К.: Укрархбудінформ, 2001.–106 с.

Білоконь Ю. М. Регіональне планування: теорія і практика / Юрій Миколайович Білоконь. – К. : Логос, 2003. – 246 с.

Варивода Є. О. Топологічний аналіз екологічного каркасу локальної екомережі / Є. О. Варивода, І. Г. Черваньов // Укр. геогр. журн. – 2010. – № 1. – С. 48 – 52.

Габрель М. М. Актуальні проблеми просторової організації території долини ріки Тиса Закарпатської області в зоні затоплення / М. М. Габрель, А. В. Гоблик // Містобудування та територіальне планування: Наук.-техн. збірник. – К.: КНУБА, 2003. – Вип. 14. – С. 37

Габрель М. М. Методологічні основи просторової організації містобудівних систем (на прикладі Карпатського регіону України) : автореф. дис. д.т.н. /М. М. Габрель. – К. : КНУБА, 2002. –36 с.

Генеральна схема планування території України. – К. : Державний науково-дослідний інститут проектування міст “Діпромісто”, 2000.

Гоблик А. В. Геоінформаційні технології у містобудівному проектуванні долинного простору ріки Тиси Закарпатської області / А. В. Гоблик // Проблеми теорії и истории архитектуры Украины : Сб. науч. тр. – Одесса : ОГАСА, 2003. – № 4. – С. 91– 96.

Гоблик А. В. Оцінка ефективності організації територіальних систем з використанням поняття потенціалу (на прикладі долинного простору ріки Тиси, що затоплюється у Закарпатській області) / А. В. Гоблик // Системний аналіз та інформаційні технології: Матеріали V Міжнар. науково-практ. конф. студ., асп. та мол. вч. (1-3 липня 2003 р., м. Київ). – К.: НТУУ “КПІ”, 2003. – С. 35 – 36.

Гродзинський М. Д. Ландшафтно-функціональний підхід до раціональної організації території / М. Д. Гродзинський, О. Ю. Верех // Вісник Київ. ун-ту. – Географія. – 1987. – Вип. 29. – С. 11 – 15.

- Гродзинський М. Д. Основи ландшафтної екології : підручник / Михайло Дмитрович Гродзинський. – К. : Либідь, 1993. – 224 с.
- Гродзинський М. Д. Пізнання ландшафту: місце і простір: [монографія] : у 2-х т. / Михайло Дмитрович Гродзинський. – К. : Вид.-поліграф. центр «Київський університет», 2005. – Т. 1. – 431 с.
- Гродзинський М. Д. Стійкість геосистем до антропогенних навантажень / Михайло Дмитрович Гродзинський. – К. : Лікей, 1995. – 233 с.
- Дідик В. В. Планування міст / В. В. Дідик, А. П. Павлів. – Львів: Львівська політехніка, 2006. – 407 с.
- Дрозд Ю. І. Особливості функціонального зонування міських територій / Ю. І. Дрозд // Містобудування та територіальне планування : наук.-техн. збірник. – К. : КНУБА, 2012. – Вип. 45. – Ч. І. – С. 260 – 264.
- Дубас Р. Г. Економіка природокористування : навч. посібник / Ростислав Григорович Дубас. – К. : КНТ, 2009. – 448 с.
- Екологічна безпека: екологічний стан та методи його моніторингу : навч. посібн. / І. С. Романченко, А. І. Сбітнєв, С. Г. Бутенко. – К., 2006. – 560 с.
- Екологія : підручник / С. І. Дорогунцов, К. Ф. Коценко, М. А. Хвесик [та ін.] – К. : КНЕУ, 2005. – 371 с.
- Ковальов О. П. Деякі риси організації геопростору та її відображення у територіальній структурі: теоретичний аспект / О. П. Ковальов, І. А. Борзенков // Укр. геогр. журнал. – К.: Вид-во НАН України, 1996. – № 1. – С. 3 – 9.
- Кожушко Л. Ф. Екологічний менеджмент : Підручник / Л. Ф. Кожушко, П. М. Скрипчук. – К. : Академія, 2007. – 430 с.
- Кузнецов С. Г. Територіальне планування і розвиток міст / С. Г. Кузнецов, І. І. Ананян, Л. М. Богак. – Донецьк : Норд-Прес, 2008. – 335 с.
- Куйбіда В. С. Регіональний розвиток та просторове планування територій: досвід України та інших держав-членів Ради Європи / В. С. Куйбіда, В. А. Негода, В. В. Толкованов. – К. : ТОВ «ПЦ «Крамар», 2009. – 176 с.
- Куйбіда В. С. Територіальне планування в Україні: європейські засади та національний досвід / В. С. Куйбіда, Ю. М. Білоконь. – К. : Логос, 2009. – 108 с.
- Ландшафтне планування: досвід впровадження в Україні (на прикладі «Ландшафтної програми Черкаської області») / Л. Г. Руденко, Є. О. Маруняк, С. А. Лісовський [та ін.] // Україна : географія цілей та можливостей : Зб. наук. праць. – К. : ВГЛ «Обрії», 2012. – Т. І. С. 291 – 295.
- Лоїк Г. К. Використання земель населених пунктів з основами містобудування / Г. К. Лоїк, І. Г. Тарасюк, Д. І. Солярчук. – Львів: ЛДАУ, 2000. – 58 с
- Мальчикова Д. С. Концептуальні основи геопланування сільського регіону / Д. С. Мальчикова // Вісник Київського нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. – Географія. – 2010. – № 57. – С. 23 – 26.

Мальчикова Д. Методи та підходи територіального планування на регіональному рівні [Електронний ресурс] / Д. Мальчикова. – Режим доступу: <http://www.geograf.com.ua/library/periodic/product/view/2/48>

Мальчикова Д. С. Планування території регіону: суспільно-географічна концептуалізація / Д. С. Мальчикова // Укр. геогр. журн. – 2012. – № 1. – С. 23–28.

Мальчикова Д. С. Територіальне планування сільської місцевості в контексті сучасних суспільних трансформацій / Д. С. Мальчикова // Культура народів Причорномор'я. – 2009. – № 162. – С. 20 – 23.

Містобудування: довідник проектувальника – К. : Укрархбудінформ, 2001. – 192 с.

Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування

Нудельман В. І. Просторові аспекти суспільного розвитку / В. І. Нудельман // Географія в інформаційному суспільстві. Зб. наук. праць. – К.: ВГЛ Обрії, 2008. – Т. I. – С. 168 – 181.

Олійник Я. Географічний простір як дослідницька парадигма в економічній і соціальній географії / Я. Олійник, А. Степаненко // Часопис соціально-економічної географії. – 2007. – Вип. 2 (1). – С. 5 – 27.

Павлов О. І. Сільські території України: історична трансформація парадигми управління : Монографія / О. І. Павлов. – Одеса : Астропринт, 2006. – 360 с.

Руденко Л. Г. Ландшафтне планування та його роль у вирішенні завдань сталого просторового розвитку України / Л. Г. Руденко, Є. О. Маруняк // Укр. геогр. журн. – 2012, № 1. – С. 2 – 8.

Топчієв О. Геопланування як напрям предметної та методологічної трансформації сучасної географії / О. Топчієв, А. Шашеро // Часопис соціально-економічної географії. – 2011. – Вип. 10(1). – С. 18 – 26.

Топчієв О. Г. Екологічна безпека і раціональна територіальна організація суспільства / О. Г. Топчієв // Укр. геогр. журнал. – 1993. – № 2. – С. 3 – 8.

Топчієв О. Г. Методологічні засади геопланування регіону / О. Г. Топчієв, А. М. Шашеро, Д. С. Мальчикова // Укр. геогр. журнал. – № 1, 2010. – С. 23 – 31.

Топчієв О. Г. Методологічні трансформації географії в інформаційному суспільстві / О. Г. Топчієв // Географія в інформаційному суспільстві: Зб. наук. праць. – К.: ВГЛ Обрії, 2008. – Т. I. – С. 284 – 291

Топчієв О. Методологічні трансформації у сучасній географії / О. Топчієв // Часопис соціально-економічної географії. Міжрегіональний зб. наук. праць. – Харків, ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2007. – Вип. 2. – С. 27 – 34.

Топчієв О. Г. Планування території – сучасний напрям конструктивної географії / О. Г. Топчієв // Укр. геогр. журнал. – 2008. – № 1. – С. 54 – 57.

Топчієв О. Г. Планування територій у контексті сталого розвитку регіонів / О. Г. Топчієв // Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення : Матер. наук. конф. – Херсон : ХДУ, 2005. – С. 118 – 123.

Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики : навч. посібник [для студ. геогр. та економ. спец.] / О. Г. Топчієв – Одеса : Астропринт, 2005. – 632 с.

Фомін І. О. Основи теорії містобудування / І. О. Фомін. – К., 1997.

Шевчук В. Я. Екологічне управління: підручник / В. Я. Шевчук, Ю. М. Саталкін, Г. О. Білявський [та ін.] – К. : Либідь, 2004. – 432 с.

Додаткова

Білоконь Ю. М. Управління розвитком територій / Юрій Миколайович Білоконь. – К. : Укрархбудінформ, 2002. – 148 с.

Білоконь Ю. М. Функція та структура форми в регіональному плануванні / Юрій Миколайович Білоконь. – К.: Укрархбудінформ, 2001. – 97 с.

Габрель. М. М. Просторова організація містобудівних систем / М. М. Габрель. – К. : АСС, 2004.

Досвід та перспективи розвитку міст України: Зб. наук. праць. – Вип. 3. Культурологія містобудування. – К. – 2002.

Ковальов О. П. Територія як область дії ключового процесу [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vkhnu/Gge/2009_882/Kovalev.pdf

Кучерявий В. П. Урбоекологія / Володимир Панасович Кучерявий. – Львів:Світ, 2001. – 440 с.

Нагірний П. Ю. Інформаційно-методичне забезпечення оновлення генеральних планів сільських населених пунктів на засадах сталого розвитку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. архітектури : спец. 05.23.20. – «Містобудування та територіальне планування» / П. Ю. Нагірний – Львів, 2012. – 19 с.

Регулювання використання і забудови територій населених пунктів (зонінг). / Довідник / В. Гусаков, У. Валетта, В. Нудельман, О. Вашкулат. – К., 1996. – 85 с.

Законодавчі та нормативно-правові акти

Водний кодекс України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://kodeksy.org.ua/vodn/18.htm>

Державні будівельні норми України. Планування і забудова сільських поселень. ДБН Б.2.4-1-94. – К.: Укрархбудінформ, 1994. – 94 с.

Державні будівельні норми України «Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні і будівництві

підприємств, будинків і споруд» (2003). ДБН А.2.2-1-2003 [Електронний ресурс]/ Режим доступу: http://www.innovation-group.com.ua/sprav/cd4/2_1_1.php

Державні будівельні норми України. Склад, порядок розроблення, погодження та затвердження проектної документації для будівництва. ДБН А.2.2-3:2012[Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://dbn.at.ua/load/normativy/dbn/1-1-0-184>

Державні санітарні правила планування та забудови населених пунктів [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://kislroda.net.ua/articles/view/68.html>

Закон України «Про архітектурну діяльність» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/687-14>

Закон України «Про Генеральну схему планування території України» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3059-14>

Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>

Закон України «Про державні цільові програми» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1621-15>

Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3038-17>

Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/annot/2850-15>

Закон України «Про охорону культурної спадщини» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>

Європейська хартія регіонального / просторового планування (Торремоліноська Хартія)

Керівні принципи сталого простого розвитку Європейського континенту [Електронний ресурс] / Рада Європи. – Режим доступу до документу: <http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/cemat/VersionPrincipes/Ukrainian.pdf>.

Порядок визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режим ведення господарської діяльності в них, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 8 травня 1996 року № 486 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/>

ДОДАТКИ

Додаток 1.

Табл. **Європейські конференції міністрів, відповідальних за регіональне/ просторове планування (СЕМАТ) та актуальні документи РЄ щодо просторового планування.**

Назва конференції	Дата	Місто, Країна	Найважливіші резолюції та Декларації
Перша	9-11 вересня 1970 р.	Бонн, Німеччина	-
Друга	25-27 вересня 1973 р.	Ла Гранде Мотте, Франція	-
Третя	21-23 жовтня 1976 р.	Барі, Італія	-
Четверта	5-7 жовтня 1978 р	Відень, Австрія	-
П'ята	21-22 жовтня 1980 року	Лондон, Велика Британія	-
Шоста	19-20 травня 1983 р	Торремолінос, Іспанія	Прийняття «Європейської хартії регіонального / просторового планування» (Торремолінська хартія)
Сьома	22-23 жовтня 1985 р	Гаага, Нідерланди	
Восьма	20-21 жовтня 1988 р	Лозанна, Швейцарія	Прийняття першого проекту «Європейської стратегії регіонального планування» (Лозаннська стратегія)
Дев'ята	4-5 листопада 1991 р	Анкара, Туреччина	-
Десята	6-7 вересня 1994 р	Осло, Норвегія	Асамблея висуває пропозиції про оновлення «Європейської стратегії регіонального планування», прийнятої в Лозанні у 1988 році
Одинадцята / «Сталий регіональний/ просторовий розвиток в Європі та захист водних ресурсів».	16-17 жовтня 1997 р	Лімасол, Кіпр	-

Дванадцята «Стратегія регіонального планування і сталий розвиток у Європі»	7-8 вересня 2000 р	Ганновер, Німеччина	Резолюція №1 стосовно 10 пунктів програми підвищення згуртованості серед регіонів Європи; Прийняття «основоположних принципів сталого просторового розвитку європейського континенту» (Ганноверський документ)
Тринадцята / «Реалізація стратегій і моделей сталого просторового розвитку європейського континенту»	16-17 вересня 2003 року	Любляна, Словенія	Резолюція №1 стосовно державно-приватного партнерства в реалізації політики територіального/ просторового розвитку; Резолюція №2 щодо підготовки кадрів, відповідальних за просторове планування; Резолюція №3 щодо запобігання повеням та покращення координації всіх дій, спрямованих на мінімізацію ризиків та наслідків стихійних повеней; Декларація про співпрацю в басейні річки Тиса
Чотирнадцята / «Мережеві структури для забезпечення сталого територіального розвитку на Європейському континенті: мости	26-27 жовтня 2006 року	Лісабон, Португалія	Лісабонська декларація «Мережеві структури для забезпечення сталого територіального розвитку на Європейському континенті: мости; • Резолюція № 1 «Поліцентричний розвиток: підтримка конкуренції , сприяння об'єднанню»; Резолюція № 2 «Територіальне управління: забезпечення повноважень через покращення координації »; Резолюція № 3 «Територіальний план дій Європейського Союзу
П'ятнадцята / «Завдання майбутнього: сталий просторовий розвиток Європейського континенту в світі, що змінюється»	8-9 липня 2010 року	Москва, Росія	Резолюція № 1 про внесок основних послуг в стійкий просторовий розвиток європейського континенту; Резолюція № 2 пан-Європейської хартії сільської спадщини: для сталого територіального розвитку. Московська декларація про майбутні завдання: сталий просторовий розвиток Європейського континенту в світі, що змінюється
Шістнадцята / «Територіальна	17 червня 2014 року	Напфліон, Греція	Резолюція № 1 про прийняття Напфліонської декларації :

<p>демократія: роль громадської участі в процесі сталого територіального розвитку європейського континенту»</p>			<p>заохочення територіальної демократії в просторовому плануванні; Резолюція №2 про внесок СЕМАТ у досягнення цілей Ради Європи; Резолюція № 3 про стан європейського співробітництва в галузі просторового планування</p>
---	--	--	--

Фрагменти Стратегічного плану економічного розвитку м. Коломия.

Організація процесу розробки стратегічного плану в Коломиї.

Навесні 2008 року лідери громади міста Коломия підтримали необхідність створення стратегії економічного розвитку міста. З цією метою міський голова запросив більше 30 представників місцевої бізнес спільноти, підприємницьких кіл, навчальних закладів, громадських організацій, провідних спеціалістів органів місцевого самоврядування утворити в місті Експертний комітет стратегічного планування (ЕК). Перед ЕК було поставлене завдання, дотримуючись певного структурованого процесу, розробити економічну стратегію розвитку міста. *Стратегічний план економічного розвитку міста Коломия створювався у співпраці з проектом «Економічний розвиток міст» Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), радники якого виконували функції консультантів ЕК.* Очолив експертний комітет заступник міського голови.

На першій стадії проекту було виконано «сканування середовища» – базовий аналіз. Працівники міської ради за участю консультантів підготували паспорт міста, який містив інформацію про демографічну ситуацію, трудові ресурси, зайнятість населення, аналіз економіки, розвиток бізнесу, комунальну та технічну інфраструктуру, основні параметри бюджету, стан довкілля та умови життя. Першоджерелом для такої інформації слугували дані, подані виконавчими органами міської ради, Центром зайнятості, районними органами, відділом статистики та іншими установами. За участю членів Експертного комітету було проведено опитування на 39 підприємствах різних за галузями та за організаційно правовим статусом. Було опитано представників великих, малих та середніх роботодавців, які працюють у промисловому секторі, сфері торгівлі й послуг. Опитування мало на меті дізнатися про ставлення респондентів до ситуації у місті, про проблеми, які вони вважають найсерйознішими, про їхні очікування та плани на майбутнє. Результатом проведених з бізнесом інтерв'ю став документ «Вивчення думки підприємців». Ці документи відіграло важливу роль у виборі пріоритетних напрямків (критичних питань) економічного розвитку міста, на яких зосередився стратегічний план, а саме: (1) розвиток малого і середнього підприємництва та розвиток туризму; (2) залучення інвестицій; (3) розвиток муніципальної інфраструктури.

Наступним важливим етапом було виконання SWOT-аналізу. Комітет проаналізував сильні та слабкі сторони, можливості та загрози з кожного критичного питання й оцінив позицію міста серед інших міст України, з якими Коломия конкурує за нові робочі місця та інвестиції. Члени ЕК сформулювали стратегічне бачення, яке стало початком стратегічного плану економічного розвитку. Члени ЕК за участю консультанта обговорили кожне з критичне

питання і досягли консенсусу щодо кроків, які має зробити влада, підприємства та інші партнери, щоб змінити ситуацію на краще в своїй території.

На підставі обговорень були підготовлені плани дій, які складаються зі стратегічних та оперативних цілей і завдань, спрямованих на вирішення проблем кожного критичного питання. Саме плани дій є стрижнем Стратегічного плану. Стратегічний план економічного розвитку міста Коломия є довгостроковим. План визначає кроки на покращення інвестиційного клімату та розширення інвестиційних можливостей міста, розвитку бізнесу, туризму, муніципальної інфраструктури. У плані робиться наголос на підвищення іміджу міста як сприятливого місця для інвестицій та бізнесу, на розвитку туризму, пошуку шляхів покращення якості життя, створення умов для активізації процесу цілеспрямованого залучення інвестицій, що принесуть сучасні технології, високі зарплати та нові робочі місця, але разом з тим забезпечать збереження довкілля.

З самого процесу планування в цілому та з остаточного стратегічного плану економічного розвитку міста випливає кілька важливих висновків.

По-перше, представники міської ради, місцеві громадські лідери та бізнес-спільнота відчули свою відповідальність за майбутнє міста.

По-друге, питання розвитку малого і середнього підприємництва, розвитку туризму, муніципальної інфраструктури, залучення інвестицій є взаємопов'язаними, тому вимагатимуть комплексного підходу до їх вирішення.

По-третє, місто має багато проблем, але має потенціал для розвитку. Хороша підготовка умов для інвестора, серйозна цілеспрямована промоція міста і співпраця можуть забезпечити реальне досягнення стратегічних цілей.

Стратегічний план міста Коломия складається із вступу, стратегічного бачення та результатів SWOT-аналізу, планів дій кожного (дерева цілей – стратегічні, оперативні цілі, завдання) кожного з критичних питань: розвиток МСП та туризму, залучення інвестицій, розвиток муніципальної інфраструктури, а також оцінки пріоритетів та організації управління впровадженням.

Стратегічний план доповнюється додатками – списком членів комітету стратегічного планування, паспортом міста, звітом про опитування бізнесу, а також проектними завданнями, які складаються на кожен оперативну ціль і є, практично, коротким резюме проекту з виконання даного завдання.

Стратегічне бачення

Формулювання стратегічного бачення містить ідеї, які члени ЕК (представники бізнесу, громадськості та міської влади) вважали найважливішими для майбутнього Коломиї :

- Коломия – ворота Гуцульщини, душа Галичини, місто-писанка, з давніми європейськими традиціями.

- Місто успішного ведення бізнесу та туризму із сприятливими можливостями для розвитку промислового потенціалу, привабливе для інвестора.

- Історичний, культурно-освітній центр західного регіону України зі збереженою архітектурною спадщиною.

- Найбезпечніше місто України, комфортне для життя, творчості та відпочинку, з високими екологічними стандартами.

SWOT-аналіз критичних питань

За своїм призначенням SWOT-аналіз є «інструментом» ЕК для підготовки реалістичних, вартих довіри планів дій, в яких поряд зі середньостроковими стратегічними цілями визначаються короткострокові оперативні цілі – власне проекти. Упровадження проектів повинно, з одного боку, усунути слабкості міста з одночасним посиленням його сильних сторін, а з другого – повною мірою скористатися сприятливими можливостями, які можуть виникнути завдяки дії зовнішніх сил. Основна увага ЕК приділялась слабким сторонам, подолання яких стало основою для підготовки плану дій, який розроблявся на наступному засіданні комітету.

Аналіз внутрішніх чинників: Критичне питання А: Розвиток малого і середнього підприємництва, розвиток туризму

Сильні сторони:

- Бажання малого і середнього бізнесу покращити ситуацію в місті
- Бажання влади поліпшити ситуацію
- Диверсифікація окремих галузей підприємництва
- Малий бізнес потужний самостійний сектор економіки
- Велика частка у формуванні місцевого бюджету (60%).
- Висока ділова активність та підприємливість населення
- Наявність вільних земельних ділянок і виробничих площ
- Туристична привабливість міста та збереження історичних традицій
- Великий туристично-рекреаційний потенціал
- Наявність історико-культурних пам'яток та музеїв
- Вигідне географічне розташування, наявність та зручне транспортні

шляхи

- Можливість організації туристичних маршрутів
- Наявність інфраструктури для розвитку туризму (готелі та заклади

громадського харчування)

Слабкі сторони:

- Відсутність інформаційних баз даних про наявні ресурси для бізнесу
- Відсутня система доступу до бізнес-орієнтованої інформації
- Бюрократичні перепони
- Недостатнє використання наявної інфраструктури бізнесу

- Обтяжлива схема дозвільних процедур та неефективна робота Дозвільного центру
- Відсутність наступності (після МТД) у фінансовій підтримці діяльності дозвільного центру та бізнес-центру
- Невідповідність організаційно правового статусу існуючого бізнес-центру сучасному етапу розвитку підприємництва
- Невизначена форма діяльності ФПП
- Недостатній рівень якості консалтингових та навчальних послуг у сфері МП
- Недостатня кваліфікована підготовка кадрів для бізнесу
- Відсутність системи стимулювання МСП на місцевому рівні
- Відсутність індустрії розваг, невпорядкованість та відсутність місць відпочинку
- Відсутня Довгострокова програма розвитку підприємництва
- Недостатність розвитку публічно-приватного партнерства
- Низький рівень знань і навичок у сфері туристичного підприємництва

Критичне питання В: Залучення інвестицій

Сильні сторони:

- Позитивне ставлення до інвесторів з боку міської влади та громади
- У Генплані (2004 р.) передбачені промислові зони
- Поблизу «грінфілдів» частково наявна інфраструктура
- Вигідне географічне розташування, наявність залізнично-транспортного сполучення
- Наявність земельних ресурсів для створення нових підприємств
- Можливість повернення кваліфікованої робочої сили у місто при створенні нових високооплачуваних робочих місць
- Велика освітня база для підготовки спеціалістів потрібних напрямків для потенційних інвесторів
- Наявна кадастрова та грошова оцінка земель

Слабкі сторони:

- Відсутність системи інформації про вільні земельні ділянки та приміщення
- Відсутність системного підходу до процесу залучення інвестицій та програми інвестування
- Відсутність консультативних послуг та структур, що супроводжують інвестора
- Відсутність спеціалістів, що професійно працюють з інвестором
- Незадовільна робота органів влади з залучення інвестицій та формування сприятливого інвестиційного клімату

- Відсутність сформованого інвестиційного продукту та промоції міста
- Поганий стан доріг
- Відсутність інвентаризації земель
- Відсутність встановлених меж між містом та районом (законодавчо)
- Відсутність плану забудови центральної частини міста
- Недостатня забезпеченість вільних ділянок промислової зони

необхідними комунікаціями

Критичне питання С: Розвиток комунальної інфраструктури

Сильні сторони:

- Потенційно цікава сфера для інвестора
- Водні ресурси наявні та доступні
- Розгалужена мережа міського автотранспорту
- Проведена інвентаризація майна комунальної власності
- Місто має програму реформування та розвитку ЖКГ
- Збільшується частка ОСББ в загальній кількості надавачів послуг

Слабкі сторони:

- Неспроможність структурних підрозділів на сучасному рівні забезпечувати життєдіяльність міста (освітлення, вивезення та захоронення сміття, утримання будівель та доріг)
 - Недостатнє залучення зовнішніх коштів на муніципальні потреби комунальної інфраструктури
 - Відсутність або недостатність фінансових ресурсів
 - Відсутність сучасної системи організації збору, перероблення, утилізації відходів
 - Відсутність системи поінформованості населення з проблем ЖКГ
 - Низькі темпи впровадження енергозберігальних технологій
 - Неповна сплата за комунальні послуги
 - Низька якість послуг у сфері ЖКГ
 - Відсутність дієвого громадського контролю за якістю надаваних комунальних послуг
 - У тарифах на послуги ЖКГ (крім послуг водопостачання та водовідведення) не закладено інвестиційну складову
 - Інвестиційна складова, закладена у послугах водопостачання та водовідведення, не використовується за цільовим призначенням
 - Недостатня кількість кваліфікованих кадрів у галузі
 - Низький рівень залучення інвестиційних коштів у комунальну сферу. Неefективне використання коштів у житлово-комунальній сфері через відсутність контролю реалізації програмно-цільового методу

- Недостатня поінформованість та мотивація громадян щодо створення ОСББ, приватних ЖЕКів

- Невідповідність структури органу місцевого самоврядування сучасним вимогам управління містом

Аналіз зовнішніх чинників: Критичне питання А: Розвиток малого і середнього підприємництва, розвиток туризму

Сприятливі можливості:

- технічний прогрес у галузі енергетики (поширення альтернативних видів енергії) - глобалізація (позитивні аспекти)

- можливі позитивні зміни в законодавстві

- реформа місцевих фінансів і територіально-адміністративна реформа (позитивні наслідки)

- розвиток освітньої інфраструктури та якості освіти

- активізація місцевого лобі в органах державної влади та управління

Загрози:

- глобалізація (негативні аспекти)

- подорожчання енергоносіїв та пального (і, як наслідок, комунальних послуг та витрат на транспортування)

- можлива нестабільність політичної ситуації, нестабільне й непередбачуване законодавство

- можливі аварії техногенного характеру

- нестабільність валюти (особливо для експортерів – падіння курсів іноземних валют)

- агресивна конкуренція сусідніх міст (створять кращі умови для ведення бізнесу)

- регресивні зміни законодавства, зокрема, до Бюджетного, Податкового, Митного і Земельного кодексів

Критичне питання В: Залучення інвестицій

Сприятливі можливості:

- вступ України до СОТ, НАТО, ЄС (позитивні аспекти)

- зростання іміджу, посилення інтересу до України

- великий потенціал ринку збуту в Україні

- глобалізація (рух інвесторів на Схід)

- позитивне ставлення державної влади до інвесторів

- прийняття прогресивних змін до законодавства України у сферах підприємницької діяльності, землекористування та містобудування

- розробка та активне впровадження стратегій розвитку і залучення інвестицій на національному та регіональному рівнях

- децентралізація управління

- стабільність гривні

Загрози:

- відсутність перспективи вступу України до СОТ, НАТО, ЄС
- складні митні процедури (корупція, бюрократія)
- відсутність національної системи залучення та гарантування інвестицій
- подорожчання енергоносіїв та пального
- реформа місцевих фінансів і територіально-адміністративна реформа (можливі негативні наслідки)
- відтік людських ресурсів, молодь залишає місто через відсутність перспектив подальша централізація державного управління
- погіршення іміджу держави численні невдалі приклади інвестування в Україну.

Критичне питання С: Розвиток муніципальної інфраструктури

Сприятливі можливості:

- участь комунальних підприємств міста у загальнодержавних програмах
- позитивні зміни у законодавстві створення конкуренції на ринку комунальних послуг
- отримання зовнішніх фінансових ресурсів на впровадження європейських екологічних проектів та модернізацію комунальної сфери

Загрози:

- складний механізм доступу до централізованих капіталовкладень
- низький рівень оплати у комунальній сфері
- складні механізми іпотечного кредитування
- високі позикові ставки («дорогі» кредити) у фінансових установах
- інфляція та подорожчання енергоносіїв
- запровадження високих норм та стандартів у галузі екології без фінансових компенсаторів

4. Плани дій:

Стратегічний план економічного розвитку є продуктом спільного вибору комітету на основі досягнутого консенсусу. План ґрунтується на баченні майбутнього зростання міста і на трьох ретельно відібраних критичних питаннях: 1.Розвиток малого і середнього підприємництва та туризму. 2.Залучення інвестицій. 3.Розвиток муніципальної інфраструктури. Для кожного з цих питань були складені окремі плани дій, що розроблялися членами комітету, а до створення механізмів (заходів) їх конкретної реалізації залучалися відповідні виконавчі органи міської ради, особи, які мають професійні знання чи досвід.. Розвиток МСП та туризму, залучення інвестицій належать до універсальних чинників, що обумовлюють розвиток місцевої економіки. Критичне питання, пов'язане з залученням інвестицій, віддзеркалює очікуваний

високий потенціал зростання, який має генерувати успішне впровадження стратегії . Розвиток комунальної інфраструктури забезпечує умови проживання людей у місті і є важливою складовою успіху, базою розвитку підприємництва та зростання інвестиційної привабливості міста.

Вибір стратегічних акцентів: 1. Створення конкурентної економіки, що базується на концепції сталого розвитку 2. Відродження громади 3. Готовність відповідати зростаючим соціальним потребам 4. Стратегічне управління територією з наявною інфраструктурою, що зберігає природну та культурну спадщину.

**План зонування території
м. Коломия**

**Пояснювальна записка
Львів, 2015**

ФОП Лопушанський М.Р.

Замовник:

Коломийська міська рада

Графічні матеріали:

1. Схема зонування території за функціональним регламентом (базове зонування) М 1 : 5 000 Лист № 1;
2. Схема зонування за планувальним регламентом М 1:15 000 Лист № 2;
3. Схема зонування за санітарно-гігієнічним регламентом М 1:15 000 Лист № 3;
4. Схема зонування за історико-архітектурним регламентом М 1:10 000 Лист № 4;
5. Схема зонування за природно - заповідним регламентом М 1 :15 000 Лист № 5;
6. Схема зонування за інженерно - геологічним регламентом М 1 :15 000 Лист № 6.

ВСТУП

План зонування території м. Коломиї розроблений в складі генплану міста на замовлення Коломийської міської ради у відповідності з:

- Законом України «Про регулювання містобудівної діяльності»,
- Національним стандартом України «Настанова про склад та зміст плану зонування території (зонінг) ДСТУ-Н Б Б. 1 -1 – 12: 2011.

Результатом запровадження зонінгу буде підвищення ефективності реалізації генплану, раціонального використання території міста в ринкових умовах з узгодженням приватних, громадських та державних інтересів, а також забезпечення інформованості потенційних інвесторів щодо можливостей реалізації їх намірів і прозорості управлінських рішень в сфері містобудування, що стимулюватиме інвестиційну активність фізичних та юридичних осіб.

РОЗДІЛ 1. Загальні принципи зонування міста Коломия

1.1. Види регламентів і зонування

Основною задачею плану зонування є визначення меж зон і підзон однорідних видів та умов використання території міста і встановлення диференційовано по зонах містобудівних регламентів, які є найбільш дійовим інструментом регулювання в сфері містобудівної діяльності.

Містобудівні

регламенти є єдиними для кожної зони і формуються як інтегральні показники системи регламентів за окремими факторами. Система регламентів формується функціональним (базовим) регламентом, який охоплює всю територію міста і локальними регламентами обмежень в межах зон дії відповідних факторів.

На основі генплану, з врахуванням проекту змін до нього та за оцінкою планувальних обмежень для м. Коломиї приймаються наступні регламенти:

- функціональний регламент – **базовий**, об'єднує території з однаковим функціональним призначенням за генпланом міста;

- регламент (обмеження) за планувальними умовами – враховує містобудівну якість та коефіцієнти цінності міської території, згідно додатку 2.1. ДБН 360-92**;

- регламент (обмеження) за вимогами охорони здоров'я та захисту життя – визначається санітарно-гігієнічними нормами;

- регламент (обмеження) за вимогами охорони культурної спадщини – визначається матеріалами історико - архітектурного опорного плану, проектами зон охорони та меж історичного ареалу, затвердженими в установленому порядку;

- регламент (обмеження) за природоохоронними вимогами – визначається на підставі Закону України «Про природно-заповідний фонд», даних управління охорони природного середовища, інших матеріалів, затверджених в установленому порядку;

- регламент (обмеження) за інженерно-геологічними умовами визначається за узагальненими матеріалами генплану і уточняється за даними інженерно - геологічних вишукувань.

Основна схема зонування виконується за базовим функціональним регламентом, в якому визначаються дозволені для кожної зони види забудови та іншого використання ділянок за функціональним призначенням і параметри забудови в об'ємі вимог «Порядку надання містобудівних умов та обмежень забудови земельної ділянки, їх склад та зміст» затвердженого наказом Міжрегіонбуду України № 103 від 07.07.2011 р.

Допоміжні схеми зонування виконуються за регламентами планувальних обмежень, з визначенням меж підзон, при накладці яких на основну схему визначаються ареали, в яких до параметрів забудови вносяться відповідні уточнення.

1.2. Принципи поділу території міста на зони за переважними і допустимими видами забудови та іншого використання території (базове зонування). Визначення меж зон.

1.2.1. Поділ території м. Коломиї на зони здійснений на основі:

- визначення існуючих та пріоритетних для даного міста перспективних видів забудови та іншого використання території;

- формування несуперечливих за соціальними, економічними, екологічними, інженерно-технічними і містобудівними характеристиками та взаємо-доповнюючими один одного видами забудови та іншого використання території, сукупностей цих видів;

- встановлення меж розташування вказаних сукупностей на частинах території міста, які характеризуються однаковими умовами і обмеженнями забудови та іншого використання земельних ділянок.

1.2.2. При формуванні та територіальній “прив’язці” вказаних сукупностей з урахуванням існуючих (на забудованих територіях) та прогнозованих генеральним планом (на незабудованих чи передбачених для зміни функціонального використання території) в кожній зоні виділені дозволені і допустимі види забудови та іншого використання земельних ділянок, які поділяються на:

- **переважні та супутні** – тобто найпоширеніші в даній зоні види забудови та іншого використання земельних ділянок;

- **допустимі** – тобто сумісні з переважними, за певних умов, види забудови та іншого використання земельних ділянок.

1.2.3. Межами зон на схемі зонування прийняті:

- існуюча межа міста;

- червоні лінії вулиць і магістралей по краях зон;

- межі земельних ділянок, які знаходяться на краях зон;

- межі мікрорайонів, житлових кварталів по червоних лініях вулиць;

- межі відведення залізниці;
- офіційно встановлені межі об'єктів природно - заповідного фонду;
- природні рубежі (річки, струмки) тощо.

1.3. Принципи встановлення єдиних містобудівних умов і обмежень забудови та іншого використання земельних ділянок

1.3.1. Єдині умови і обмеження забудови та іншого використання земельних ділянок для кожної зони за функціональним регламентом (базове зонування) встановлюються даним проектом, тільки для переважних і супутніх видів використання території виходячи з:

- специфічного для кожної зони переліку переважних і супутніх видів забудови земельних ділянок;

- врахування характеру забудови та іншого використання земельних ділянок, які склалися на час розроблення зонінгу і не суперечать завданням розвитку міста Коломиї;

- забезпечення спрощення процедури вибору фізичною, юридичною особою земельної ділянки для розміщення об'єктів містобудування;

- завдань захисту добросусідства, гарантування сусідам недопущення знецінення їх земельних ділянок та розташованих на них об'єктів містобудування.

1.3.2. Умови, обмеження та параметри забудови для кожної ділянки формуються за даними для базової зони та підзон, в яких знаходиться ділянка. При розбіжності умов, обмежень та параметрів базової зони і підзон регламент встановлюється з врахуванням показників підзон.

1.3.3. Параметри для допустимих видів забудови приймаються згідно погодженого в порядку встановленому п.1.4.2. даного документу, містобудівного розрахунку, в рамках дозволених для даної зони значень.

1.4. Порядок забудови та іншого використання земельних ділянок у відповідності з містобудівними регламентами

1.4.1. Дозволені (переважні і супутні) види забудови земельних ділянок здійснюються суб'єктами містобудування на основі і з дотриманням вимог вихідних даних, отриманих в порядку згідно ст. 26, 27, 29 та 30 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» і відповідних підзаконних актів.

1.4.2. Допустимі види забудови земельних ділянок здійснюються на основі і з дотриманням вихідних даних, які видаються управлінням архітектури і містобудування (УАМ) в термін до 7 робочих днів від дати отримання позитивного висновку управління архітектури і містобудування, управління охорони історичного середовища, розробника генплану міста, або архітектурно-містобудівної ради щодо матеріалів містобудівного розрахунку (ескізу намірів забудови), які подаються замовником. Перелік організацій, які на просьбу замовника надають висновки щодо матеріалів містобудівного розрахунку (ескізу намірів забудови) надається УАМ в термін до 7 робочих днів. Умови підготовки і надання висновку визначаються договором замовника з організацією- виконавцем висновку.

Термін розгляду вказаних матеріалів зазначеними організаціями – до 30-ти календарних днів від дати подачі заяви.

1.4.3. Наміри щодо забудови, які не відповідають встановленим містобудівним регламентом видам дозволеного використання земельних ділянок, не допускаються.

1.5. Порядок забудови та іншого використання земельних ділянок, які набули статусу невідповідного використання

1.5.1. До територій невідповідного використання відносяться земельні ділянки:

- розташовані в межах червоних ліній вулиць;
- на яких розташовані існуючі об'єкти містобудування, що за функціональним використанням території не відповідають встановленим,

містобудівними регламентами, переважним і допустимим видам використання земельних ділянок в певній зоні;

- параметри забудови яких не відповідають встановленим містобудівним регламентом для даної зони єдиним умовам і обмеженням забудови;

- на яких розташовані виробничі та інші об'єкти, негативний вплив яких на довкілля (забруднення навколишнього середовища та ін.) перевищує нормативно визначені зони обмежень, функціонування яких порушує норми добросусідства і завдає шкоду власникам прилеглих земельних ділянок, небезпечне для життя і здоров'я людей, для природного і історико-культурного середовища.

1.5.2. Вказаним земельним ділянкам надається статус невідповідного використання і їх подальше використання та реконструкція, здійснюється за процедурою для допустимих видів забудови тільки при відсутності негативного впливу на здоров'я людей та довкілля і без подальшого збільшення ступеню невідповідності.

1.5.3. Земельні ділянки або їх частини, об'єкти нерухомості, що розташовані в межах червоних ліній, які встановлені затвердженою відповідно до законодавства містобудівною документацією для прокладки вулиць, проїздів, інженерно-транспортних комунікацій, можуть бути відчужені (вилучені) органами місцевого самоврядування відповідно до частини 3 статті 21 Закону України "Про основи містобудування", статей 146, 149 Земельного кодексу України.

1.5.4. Об'єкти нерухомості, які розташовані на земельних ділянках, що набули статусу невідповідного використання, можуть використовуватися надалі без встановлення терміну приведення цих об'єктів до відповідності з містобудівними регламентами, подальше їх існування та експлуатація, якщо не створює загрози життю та здоров'ю людей, а також природному та історико-культурному середовищу. Для об'єктів з негативним впливом на людей і середовище міською радою встановлюється термін приведення їх до відповідності з містобудівними регламентами.

1.5.5. Забороняється будівництво нових містобудівних об'єктів на земельних ділянках, які набули статусу невідповідного використання, якщо ці об'єкти не відповідають дозволеним в зоні розташування цих ділянок видам забудови.

1.5.6. Перебудова (реконструкція) об'єктів із статусом невідповідності дозволяється тільки за умови, що ці зміни призводять до підвищення рівня відповідності містобудівним регламентам земельних ділянок, на яких розташовані вказані об'єкти. Ремонт цих об'єктів дозволяється, якщо він не призведе до збільшення рівня невідповідності.

1.5.7. Якщо внаслідок пожежі або стихійного лиха відбулося руйнування об'єктів нерухомості, розташованих на земельних ділянках, які набули статусу невідповідного використання, відновлення цього об'єкту або спорудження нового можливе лише за умови відповідності містобудівним регламентам.

1.6. Забезпечення державних, громадських та приватних інтересів, відкритості та доступності плану зонування

1.6.1. Для забезпечення державних і громадських інтересів планом зонування передбачені відповідні види забудови та іншого використання земельних ділянок (для органів державного управління та місцевого самоврядування, об'єктів ландшафтно-рекреаційного, курортного, природоохоронного, історико-культурного призначення, комунального господарства, оборони, зовнішнього транспорту тощо) та додержання державних будівельних та відповідних галузевих норм; для забезпечення приватних інтересів – надання фізичним та юридичним особам рівних можливостей набувати у власність або у користування земельні ділянки, їх забудови та іншого використання відповідно до містобудівних регламентів, захисту майнових прав, безпечного функціонування об'єктів нерухомості, а також недопущення знецінення нерухомого майна.

Для забезпечення цього гарантується відкритість та доступність всієї інформації, яка міститься в документації зонінгу, щодо забудови та іншого використання земельних ділянок.

1.6.2. Виконавчий орган міської ради забезпечує фізичним та юридичним особам можливості ознайомлення з матеріалами зонінгу шляхом:

- публікації схеми зонування та переліку зон з переважними, супутніми та допустимими видами забудови та іншого використання ділянок та відкритого продажу їх примірників всім заінтересованим особам;

- розміщення матеріалів плану зонування на сайті Коломийської міської ради.

- створення умов для безперешкодного ознайомлення потенційних інвесторів з матеріалами зонінгу у повному обсязі картографічних та текстових матеріалів, одержання в установленому порядку в міському управлінні містобудування та архітектури фізичними та юридичними особами містобудівних умов і обмежень забудови окремої земельної ділянки.

1.6.3. Громадяни мають право приймати участь у прийнятті рішень щодо забудови та іншого використання території міста відповідно до законодавства та процедур, встановлених законом і відповідними підзаконними актами.

1.7. Процедура внесення змін і уточнень в план зонування та порядок розроблення детального плану території при наявності затвердженого зонінгу

В план зонування можуть вноситись зміни та уточнення.

Зміни в план зонування вносяться у випадку внесення змін в генплан міста, на підставі затвердженого проекту внесення змін в генплан, а також згідно п.6.7. ДСТУ-НББ.1-1-12:2011 «Настанова про склад та зміст плану зонування території (зонінг)».

Уточнення плану зонування території здійснюється при розробленні ДПТ.

При наявності зонінгу детальні плани розробляються з метою уточнення для конкретних ділянок єдиних містобудівних умов та обмежень їх забудови, визначених планом зонування узагальнено, для зони в цілому. В процесі розроблення ДПТ, може виникати необхідність уточнення рішень генплану міста та плану зонування.

Вказані детальні плани території обов'язково розробляються у наступних випадках:

1. Для територій комплексної забудови або комплексної реконструкції забудови згідно ст. 33 ЗУ «Про регулювання містобудівної діяльності», в тому числі:

- на квартали нової житлової та громадської забудови, передбаченої генпланом міста Коломий на вільних від забудови територіях;

- на реконструкцію територій колишніх підприємств та кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду, що передбачає зміну їх функціонального призначення або зміну основних техніко-економічних і містобудівних показників;

- на реконструкцію територій колишніх підприємств, що передбачає

- розподіл територій між двома та більше власниками нерухомого майна.

2. При розміщенні об'єктів, комплексів державного та загальноміського значення, об'єктів зовнішнього та комунального транспорту, тощо.

3. При коригуванні (уточненні) трасування вуличної мережі із зміною габаритів червоних ліній.

4. При необхідності, за згодою і за кошти забудовника, розроблення спеціального обґрунтування можливості відхилень, які відображають наміри забудовника, від граничних параметрів об'єкту містобудування, встановлених зонінгом. За результатами розгляду та громадських слухань можливий негативний результат, тому фінансування таких ДПТ відноситься до фонду ризику забудовника і не створює жодних зобов'язань для органу місцевого самоврядування.

Необхідність внесення уточнень в “зонінг” обумовлюється в завданні на розроблення детального плану території.

Уточнені матеріали зонування території та містобудівних регламентів у складі ДПТ проходять процедуру громадських слухань, погоджуються управлінням архітектури та розробником плану зонування території міста Коломиї і затверджуються на сесії міської ради.

Затверджений в установленому порядку ДПТ з матеріалами уточнення зонування та містобудівних регламентів стає невід'ємною частиною містобудівної документації (генплан, зонінг), реєструється як уточнення генплану (зонінгу) і вноситься в установленому порядку в містобудівний кадастр.

РОЗДІЛ 2. Перелік зон, встановлених на території міста Коломиї за переважними, супутніми і допустимими видами забудови та іншого використання земельних ділянок. Визначення переважних і допустимих видів забудови та іншого використання земельних ділянок в межах встановлених зон

Планом зонування встановлюється поділ території міста Коломиї на зони за переважними, супутніми і допустимими видами забудови та іншого використання земельних ділянок, дозволеними у кожній зоні.

На земельних ділянках кожної зони, після запровадження містобудівних регламентів, вільно здійснюється у порядку згідно ст. 26 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» будь-який або кілька з наведених нижче переважних і супутніх видів забудови та іншого використання, встановлених для цієї зони.

Допустимі види забудови та іншого використання земельних ділянок дозволяються на підставі погодженого містобудівного розрахунку, в якому беззаперечно доказується, що дані види забудови і використання ділянки не створять перешкод і незручностей для здійснення переважних і супутніх видів забудови і використання, території зони відповідають діючим нормам і правилам та вимогам щодо ефективного використання міських земель.

2.1. Перелік зон за переважними, супутніми і допустимими видами забудови та іншого використання земельних ділянок.

Нижче наведений повний перелік зон за переважними і допустимими видами забудови та іншого використання земельних ділянок.

Позначення кожної зони у вигляді буквеного та цифрового індексу відповідає позначенню цієї зони на Kartі (плані) зонування території міста Коломиї, яка є невід'ємною складовою частиною даного проекту.

Громадські зони:

Г1– зона загальноміського центру.

Г2– зона центру ділової, громадської діяльності місцевого значення.

Г3 – навчальні зони.

Г3.1. –зона дитячих дошкільних установ та загальноосвітніх шкіл.

Г4 - культурні та спортивні зони.

Г5 - лікувальні зони.

Г6 - торгівельні зони.

Житлові зони:

Ж 1 –зона садибної забудови.

Ж 3– зона змішаної багатоквартирної та громадської забудови.

Ландшафтно- рекреаційні зони:

Р-1 – зони об'єктів природно-заповідного фонду.

Р-2 – рекреаційні зони активного відпочинку.

Р-3– рекреаційні зони озеленених територій загального користування.

Р-4– рекреаційні зони обмеженого користування (колективні сади, дачі).

Ландшафтні зони:

Л-1 – озеленені території (неужитки, СЗЗ, круті схили).

Зони транспортної інфраструктури:

ТР1 – зони транспортної інфраструктури (об'єкти зовнішнього транспорту).

ТР-2 – зони транспортної інфраструктури (вулична мережа).

Зони інженерної інфраструктури:

ІН1 -об'єкти електромережі.

ІН2 - об'єкти інженерних мереж.

Комунально - складські зони:

КС1 - зони розміщення об'єктів 2-го класу санітарної класифікації (нормативна СЗЗ – 500 м).

КС2 - зони розміщення об'єктів 3-го класу санітарної класифікації (нормативна СЗЗ – 300 м).

КС3 -зони розміщення об'єктів 4-го класу санітарної класифікації (нормативна СЗЗ – 100 м).

КС4 - зони розміщення об'єктів 5-го класу санітарної класифікації (нормативна СЗЗ – 50 м).

Виробничі зони:

В2 -зони підприємств II класу шкідливості (нормативна СЗЗ - 500 м).

В3 -зони підприємств III класу шкідливості (нормативна СЗЗ - 200 м).

В4 -зони підприємств IV класу шкідливості (нормативна СЗЗ - 100 м).

В5 -зони підприємств V класу шкідливості (нормативна СЗЗ - 50 м).

Спеціальні зони:

С1 - спецтериторії.

С2 - кладовища.

Зона земель сільськогосподарських підприємств, установ та організацій:

СВ2-сільськогосподарські підприємства

2.2. Перелік переважних і допустимих видів забудови та іншого використання земельних ділянок у кожній зоні.

Громадські зони - Г:

Г1—зона загальноміського центру виділена для забезпечення правових умов використання земельних ділянок і будівництва нерухомості з широким спектром ділових, громадських, культурних, обслуговуючих і комерційних видів використання переважно регіонального і загальноміського значення.

Переважні види забудови та іншого використання земельних ділянок:

- організації і установи органів представницької, виконавчої і судової влади;

-готелі, будівлі для прийому гостей, центри обслуговування туристів;

-музеї, виставкові зали;

-танцювальні зали, дискотеки;

-театри, концертні зали, кінотеатри;

-бібліотеки, архіви, інформаційні центри;

-магазини, торгові комплекси;

-виставки товарів;

-підприємства громадського харчування (їдальні, кафе, закусочні, бари, ресторани);

-офіси, контори різних організацій, фірм, компаній;

-редакційні офіси;

-банки, відділення банків;

-суди, нотаріальні контори, інші юридичні установи;

-спортзали (з басейном або без), басейни, спортклуби;

-зали рекреації;

-зали, клуби, центри спілкування і занять багатоцільового і спеціалізованого призначення;

- комп'ютерні центри;
- аптеки;
- консультативні поліклініки.

Супутні види забудови та іншого використання:

- відділення зв'язку, поштові відділення, телефонні і телеграфні станції;
- відділення, дільничі пункти міліції;
- громадські туалети;
- парковки перед об'єктами ділових, культурних, обслуговуючих і комерційних видів використання;
- алеї, сквери;
- об'єкти пожежної охорони;
- багатоповерхові гаражі і автостоянки, підземні гаражі і автостоянки, вбудовані і на окремих земельних ділянках;
- об'єкти інженерного забезпечення.

Г2–торгово-ділові зони районного рівня.

Зони центрів обслуговування і комерційної діяльності районного і місцевого значення Г-2 виділені для забезпечення правових умов формування місцевих (локальних) центрів з широким спектром комерційних і обслуговуючих функцій, орієнтованих на задоволення повсякденних і періодичних потреб населення.

Переважні види забудови та іншого використання земельних ділянок:

- організації і установи органів представницької, виконавчої і судової влади районів міста;
- магазини, торгові комплекси;
- виставки товарів;
- підприємства громадського харчування (їдальні, кафе, бари, ресторани);
- офіси, контори різних організацій, фірм, компаній;
- банки, відділення банків;
- рекламні агентства;
- зали, клуби, центри спілкування і занять багатоцільового і спеціалізованого призначення;
- аптеки, пункти надання першої медичної допомоги;
- приймальні пункти пралень і хімчисток;
- пошивочні ательє, ремонтні майстерні побутової техніки, перукарні і інші об'єкти обслуговування;
- лазні, сауни;
- комп'ютерні центри;
- сквери, бульвари;
- універсальні спортивні і розважальні комплекси;
- культові споруди;
- ринки відкриті і закриті;
- кіоски, ятки, тимчасові павільйони торгівлі і обслуговування населення.

Супутні види забудови та іншого використання:

- відділення зв'язку, поштові відділення, телефонні і телеграфні станції;
- відділення, дільничі пункти міліції;
- громадські туалети;
- вбудовані в будівлі гаражі і автостоянки;

- парковки перед об'єктами ділових, культурних, обслуговуючих і комерційних видів використання;
- багатоповерхові підземні і наземні гаражі, автостоянки на окремих земельних ділянках;
- об'єкти пожежної охорони;
- об'єкти інженерного забезпечення.

Г3 - навчальні зони

призначаються для розташування вищих навчальних закладів та закладів середньої спеціальної освіти. Такі зони встановлюються з метою концентрації освітніх і супутніх до них функцій: навчальних, інформаційних, спортивних.

Переважні види забудови та іншого використання земельних ділянок:

- вищі учбові заклади;
- середні спеціальні учбові заклади.

Супутні види забудови та іншого використання:

- науково-дослідні установи, проектні організації та конструкторські бюро;
- бібліотеки, архіви;
- інформаційні, комп'ютерні центри;
- учбово-лабораторні, науково-лабораторні корпуси, учбово-виробничі майстерні;
- спортзали, плавальні басейни;
- конференц-зали, клуби багатоцільового і спеціалізованого призначення;
- музеї, виставкові зали;
- господарські будівлі для обслуговування учбових і наукових комплексів (гаражі, майстерні, тощо);
- алеї, сквери, майданчики відпочинку;
- тимчасові автостоянки, наземні і підземні, для об'єктів учбового, наукового, обслуговуючого та комерційного призначення;
- громадські вбиральні;
- об'єкти пожежної охорони;
- об'єкти інженерної інфраструктури.

Г31 - зона дитячих дошкільних установ та загальноосвітніх шкіл. Призначаються для розташування дитячих дошкільних установ та загальноосвітніх шкіл. Такі зони встановлюються з метою концентрації освітніх і супутніх до них функцій: навчальних, інформаційних, спортивних.

Переважні види забудови та іншого використання земельних ділянок:

- загальноосвітні школи;
- дитячі дошкільні установи.

Супутні види забудови та іншого використання:

- дитячі ігрові та спортивні майданчики;
- господарські об'єкти для обслуговування закладу.

Г4 - культурні та спортивні зони.

Призначаються для розташування великих спортивно-видовищних комплексів, концертних залів, театрів, кінотеатрів, стадіонів тощо.

Переважні види забудови та іншого використання земельних ділянок:

- універсальні спортивні і розважальні комплекси (з трибунами);
- концертні зали, театри, кінотеатри;
- стадіони, криті спортивні арени (з трибунами);
- велотреки;

- спортивні зали, плавальні басейни, аквапарки (криті і відкриті);
- спортивні майданчики.

Супутні види забудови та іншого використання:

- спортивні школи;
- спортивні клуби;
- господарські будівлі для обслуговування спортивно-видовищних закладів;
- парки, сквери, бульвари, алеї.
- ігрові комплекси з розміщенням атракціонів;
- спортмайданчики, тенісні корти;
- парки, сквери, бульвари, алеї;
- громадські вбиральні;
- автостоянки підземні, наземні і багатоповерхові для об'єктів спортивно-видовищного призначення;
- об'єкти пожежної охорони;
- об'єкти інженерної інфраструктури.

Г5 - лікувальні зони. Призначаються для розташування лікарень, поліклінік, амбулаторій.

Переважаючі види забудови та іншого використання земельних ділянок:

- лікарні, госпіталі стаціонари усіх типів для дітей та дорослих із допоміжними будинками і спорудами;
- поліклініки, амбулаторії, диспансери без стаціонару, діагностичні і процедурні центри, консультативні поліклініки, тощо;
- поліклініки;
- реабілітаційні центри.

Супутні види забудови та іншого використання:

- аптеки;
- станції швидкої допомоги;
- тимчасові автостоянки, наземні і підземні для об'єктів оздоровчого, обслуговуючого та комерційного призначення;
- об'єкти пожежної охорони;
- об'єкти інженерної інфраструктури;
- алеї, сквери, майданчики відпочинку.

Г6 - торгівельні зони. Призначаються для розташування магазинів, торговельних центрів, ринків.

Переважаючі види забудови та іншого використання земельних ділянок:

- магазини;
- торговельні центри;
- ринки.

Супутні види забудови та іншого використання:

- заклади громадського харчування (їдальні, кафе, ресторани, бари);
- автостоянки відкриті для легкового автотранспорту;
- гаражі підземні і надземні багатоповерхові для легкового автотранспорту;
- пункти надання першої медичної допомоги;
- відпочинкові майданчики;
- відділення, дільничні пункти міліції;
- відділення зв'язку, поштові відділення;
- громадські туалети;
- об'єкти пожежної охорони;

- інженерні споруди.

Житлові зони - Ж :

Ж-1 – зона садибної житлової забудови.

Зона індивідуальної житлової забудови виділена для забезпечення правових умов формування житлових районів низької щільності забудови – окремо стоячих житлових будинків садибного типу і блокованих житлових будинків поверховістю не вище 3-х поверхів з земельними ділянками, з мінімально дозволеним набором послуг місцевого значення.

Переважні види забудови та іншого використання земельних ділянок:

- Одноквартирні житлові будинки окреmostоячі, з присадибною ділянкою;
- Одноквартирні житлові будинки зблоковані, з присадибною ділянкою.

Супутні види забудови та іншого використання:

- Дитячі дошкільні заклади;
- Загальноосвітні школи;
- Гаражі, вбудовані в житлові будинки (одноквартирні);
- Магазины товарів першої необхідності, вбудовані і окреmostоячі;
- Заклади громадського харчування до 25 посадочних місць, вбудовані і окреmostоячі;
- Аптеки;
- Пошивочні Ательє, ремонтні майстерні побутової техніки, перукарні, інші об'єкти побутового обслуговування;
- Майданчики дитячі, спортивні, відпочинкові, господарські;
- Сквери, алеї;
- Гостьові (тимчасові) автостоянки;
- Сади, городи;
- Квітники, палісадники.

Ж 3 – зона змішаної багатоквартирної та громадської забудови.

Зона змішаної житлової забудови Ж-3 виділена для формування житлових районів середньої щільності з розміщенням окремо стоячих односімейних і блокованих житлових будинків з ділянками, багатоквартирних житлових в 4-10 поверхів.

Дозволений повний спектр послуг місцевого значення і окремих об'єктів загальноміського значення некомерційних комунальних підприємств, а також майданчики для відпочинку, ігор, спорту, сквери.

В цій зоні можуть діяти підприємства місцевого значення в перших поверхах житлових будинків (при наявності у даних підприємств окремого від житлової частини входу).

Торговельні і обслуговуючі підприємства місцевого значення повинні відповідати вимогам завантаження, організації під'їздів і паркування.

Переважні види забудови та іншого використання земельних ділянок:

- Багатоквартирні житлові будинки до 4 поверхів включно;
- Багатоквартирні житлові будинки до 3-х поверхів.;
- Одноквартирні житлові будинки окреmostоячі, з присадибною ділянкою;
- Одноквартирні житлові будинки зблоковані, з присадибною ділянкою.

Супутні види забудови та іншого використання:

- Дитячі дошкільні заклади;
- Загальноосвітні школи;
- Магазины товарів першої необхідності, вбудовані і окреmostоячі;

- Заклади громадського харчування до 25 посадочних місць, вбудовані і окремостоячі;
- Аптеки;
- Пошивочні ательє, ремонтні майстерні побутової техніки, перукарні, інші об'єкти побутового обслуговування;
- Приміщення для фізкультурно-оздоровчих занять (вбудовані);
- Приміщення для культурно-масової роботи і аматорської діяльності (вбудовані);
- Майданчики дитячі, спортивні, відпочинкові, господарські;
- Сквери, алеї;
- Гостьові (тимчасові) автостоянки;
- Квітники, палісадники;
- Об'єкти і будівлі інженерної інфраструктури;

Ландшафтно-рекреаційні зони - Р:

Р-зони об'єктів природно-заповідного фонду. Призначаються для забезпечення збереженості унікальних природних ландшафтів з особливими умовами використання. Мета організації зони полягає у збереженні цінних природних особливостей і ландшафтів;

Планувальні містобудівні заходи мають здійснюватися з мінімальним впливом на вразливі елементи природного середовища.

Переважні види використання земельних ділянок:

- лісові масиви;
- лісопарки, лугопарки;
- елементи дизайну, скульптурні композиції, об'єкти декоративного мистецтва, малі архітектурні форми.

Супутні види забудови та іншого використання:

- громадські вбиральні;
- відпочинкові, спортивні і ігрові майданчики;
- об'єкти пожежної охорони;
- регульована вирубка лісу (санітарна і в порядку догляду за лісовими насадженнями).

Р-2 – рекреаційні зони активного відпочинку. Призначаються для виконання активних рекреаційних функцій. До них належать міські території загального користування з відповідними об'єктами для активного відпочинку населення, громадсько-рекреаційні центри. Ці території мають бути забезпечені високим рівнем благоустрою, належним переліком постійних споруд для активного відпочинку, тимчасових споруд та інших об'єктів супутніх видів діяльності.

Переважні види використання земельних ділянок:

- спеціалізовані парки (спортивні, для любителів альпінізму, мотоспорту, стендової стрільби, гольфу і т.п.);
- розважальні заклади;
- атракціони.

Супутні види забудови та іншого використання:

- парковки;
- громадські вбиральні;
- пункти надання першої медичної допомоги;
- пункти прокату ігрового і спортивного інвентаря;
- заклади громадського харчування;
- об'єкти інженерної інфраструктури.

Р-

3 – рекреаційні зони озелених територій загального користування. Призначаються для повсякденного відпочинку населення і включають парки, сквери, сади, бульвари, міські ліси, водойми, лугопарки, лісопарки, гідропарки, меморіальні парки.

Переважає види використання земельних ділянок:

- парки;
- бульвари;
- доріжки та алеї;
- майданчики для відпочинку;
- елементи дизайну, скульптурні композиції, об'єкти декоративно-монументального мистецтва, малі архітектурні форми.

Супутні види забудови та іншого використання:

- дільничні пункти міліції;
- громадські вбиральні;
- парковки.

Р-

4 – рекреаційні зони обмеженого користування. Призначаються для розміщення дач, колективних садів.

Зона колективних садів виділена для забезпечення правових умов формування територій, які використовуються з метою задоволення потреб населення у вирощуванні фруктів і овочів, а також відпочинку при збереженні наступних видів і параметрів дозволеного використання нерухомості.

Переважає види забудови та іншого використання земельних ділянок:

- садові будинки;
- сади, городи;
- вирощування сільськогосподарських культур: овочів, фруктів, квітів.

Супутні види забудови та іншого використання:

- господарські будівлі для зберігання садового інвентаря, городньої продукції і інш.;
- надвірні вбиральні;
- приміщення для охорони колективних садів;
- майданчики для сміттєзбірників;
- громадські резервуари для зберігання води;
- протипожежні водоймища;
- парковки (в межах особистих земельних ділянок без порушення принципів добросусідства);
- відкриті тимчасові автостоянки.

Ландшафтні зони - Л:

Л-1 – озеленені території (неужитки, СЗЗ, круті схили).

Зона зелених насаджень спеціального призначення, виділена для забезпечення правових умов створення і збереження спеціальних зелених насаджень як фактору захисту навколишнього середовища від негативного антропогенного впливу та умов функціонування зеленого господарства міста.

Переважає види забудови та іншого використання земельних ділянок:

- озеленення (посадка дерев, кущів, газонів) санітарно-захисних зон (СЗЗ) підприємств, шумових зон об'єктів транспорту, охоронних зон повітряних ліній електропередачі, коридорів та інших комунікацій, зон санохорони об'єктів водопостачання, територій зсувів, тощо. Площа озелених територій – не менше 60 % території зони.

Зони транспортної інфраструктури - ТР:

ТР-1 – зони транспортної інфраструктури (об'єкти зовнішнього транспорту).

Відносяться території смуг відводу залізниць, залізничних і автовокзалів, морських і річкових вокзалів, терміналів, транспортних вузлів, автомобільного транспорту. Особливістю зони є поєднання технологічних процесів транспортного вузла і об'єктів обслуговуючого, культурного і комерційного видів використання.

Переважає види забудови та іншого використання земельних ділянок:

- вокзали, аеропорти.

Супутні види забудови та іншого використання:

- об'єкти технологічного призначення транспортного вузла;

- колійне господарство;

- довідкові бюро;

- каси;

- зали для пасажирів;

- громадські туалети;

- об'єкти пожежної охорони;

- об'єкти інженерного господарства.

ТР - 2 – зони транспортної інфраструктури (вулична мережа).

Відносяться території вулиць, майданів (у межах червоних ліній) доріг.

Переважає види забудови та іншого використання земельних ділянок:

- проїзна частина;

- тротуари

- розділювальні і технічні смуги;

- велодоріжки;

- лінії громадського транспорту.

Супутні види забудови та іншого використання:

- засоби регулювання вуличного руху (дорожні знаки, світлофори, бар'єрне засоби освітлення вулиць;

- підземні інженерні комунікації і споруди;

- наземні пішохідні переходи;

- зупинки громадського транспорту.

Зони інженерної інфраструктури – ІН:

ІН

1 - об'єкти електромережі; трансформаторні і розподільчі підстанції, повітряні і кабельні лінії електропередачі, господарські споруди для обслуговування системи.

ІН - 2 - об'єкти інженерних мереж.

Відносяться об'єкти тепломережі, котельні, магістральні мережі водопостачання, каналізації, дощової каналізації, та газопостачання, споруди водозаборів, водоочистки, насосні станції, КОС, очисні споруди дощових стоків, ГРС, ГРП, господарські споруди для обслуговування систем.

Комунально - складські зони - КС:

КС-2 - зона, передбачена для розміщення каналізаційних очисних споруд (КОС). Фактор впливу на навколишнє середовище – можливість забруднення підземних вод і водойм та водопотоків, а також, забруднення атмосфери продуктами розпаду органічних речовин, наявних в побутових стоках.

Переважає види забудови та іншого використання земельних ділянок:

- каналізаційні очисні споруди в технологічному об'ємі, який забезпечує очистку всіх стоків, що поступають на КОС до нормативного рівня;

- споруди для обробки і переробки твердого осаду (мулу) після очистки;

- насосні станції;

- зливна станція для приймання стоків неканалізованої забудови, обладнаної водонепроникними вигребами.

Супутні види забудови та іншого використання:

- приміщення для обслуговуючого і чергового аварійного персоналу та охорони;
- автостоянки;
- об'єкти, що технологічно пов'язані з очисткою каналізаційних стоків і утилізацією осаду;
- території для стоянки асенізаційного транспорту;
- об'єкти інженерного забезпечення.

КС-3, КС-4 - зони передбачені для підприємств та споруд IV-V класу шкідливості, які є джерелом шуму, тяжких запахів, пилу, вібрації і інших явищ, які можуть вплинути на навколишнє середовище.

Для максимального зменшення негативного впливу на прилеглі райони види використання повинні відповідати вимогам щодо допустимого рівня шкідливих викидів і захисту навколишнього середовища, для яких вимагається організація санітарно-захисних зон радіусом 100 м і 50 м від джерел шкідливого впливу, в залежності від класу підприємства. Перелік дозволених видів діяльності в єдиній зоні можливий тільки при умові забезпечення нормативних санітарних вимог.

Переважаючі види забудови та іншого використання земельних ділянок:

- комунальні та автотранспортні підприємства;
- склади;
- виробничі бази будівельних та ремонтних організацій.

Супутні види забудови та іншого використання:

- адміністративні організації, офіси, контори;
- приміщення для обслуговуючого персоналу та охорони;
- автостоянки всіх видів;
- об'єкти, що технологічно пов'язані з переважними видами діяльності;
- заклади громадського харчування, пов'язані з обслуговуванням персоналу;
- спортмайданчики, майданчики для відпочинку персоналу;
- магазини з товарами першої необхідності;
- аптеки;
- об'єкти пожежної охорони;
- об'єкти інженерної інфраструктури.

Виробничі зони - В:

В-2 - зона промислових підприємств і технологічних об'єктів та установок

II-го класу за санітарною класифікацією (нормативна $C33 \leq 500$ м).

Зона В-2 передбачена для підприємств, виробництв та споруд II-го класу шкідливості, які є джерелом шуму і забруднення навколишнього середовища. Переважне розташування підприємств біля основних транспортних шляхів, які забезпечують подачу сировини і вивіз продукції.

За впливом на прилеглі території дозволені види використання повинні відповідати вимогам щодо допустимого рівня шкідливих викидів, для яких вимагається організація санітарно-захисних зон радіусом від 50 м до 500 м від джерел шкідливого впливу. Включення в перелік дозволених видів діяльності в даній зоні можливе тільки при умові виконання нормативних санітарних вимог.

Переважаючі види забудови та іншого використання земельних ділянок:

- виробничі і промислові підприємства, технологічні об'єкти та установки II-го класу шкідливості: харчові, хімічні, машинобудівні та металообробні, текстильні підприємства і виробництва, виробництва будівельної промисловості, виробництва по обробці деревини, виробництва по обробці тваринних продуктів, санітарно-технічні споруди та установки комунального призначення;

- підприємства, окремі будівлі і споруди з виробництвами меншого класу шкідливості відносно основного виробництва для даної зони (крім складів продовольства і продовольчої сировини, підприємств харчової, медичної та легкої промисловості).

Супутні види забудови та іншого використання земельних ділянок:

- адміністративні організації, офіси, контори;
- приміщення обслуговуючого персоналу, чергового аварійного персоналу, охорони підприємств;
- виробничо-лабораторні корпуси, науково-дослідні, проектні і конструкторські організації, пов'язані з обслуговуванням підприємств;
- об'єкти технічного та інженерного забезпечення підприємств;
- підприємства громадського харчування (кафе, їдальні, буфети), пов'язані з безпосереднім обслуговуванням виробничих і промислових підприємств;
- зелені насадження спеціального призначення (озеленення СЗЗ);
- відкриті стоянки короткотермінового зберігання автомобілів, майданчики транзитного транспорту з місцями зберігання автобусів, вантажних і легкових автомобілів;
- об'єкти пожежної охорони;
- спортмайданчики, майданчики для відпочинку персоналу підприємств.

В-3 - зона промислових підприємств і технологічних об'єктів та установок III-го класу за санітарною класифікацією (нормативна СЗЗ – 300-200 м).

Зона В-3 передбачена для підприємств, виробництв та споруд III-го класу шкідливості, які є джерелом шуму, тяжких запахів, пилу, вібрації та інших явищ, які можуть вплинути на навколишнє середовище. Можуть бути дозволені деякі некомерційні послуги, які сприяють розвитку виробничої діяльності.

За негативним впливом на прилеглі райони дозволені види використання повинні відповідати вимогам щодо допустимого рівня організації санітарно-захисних зон радіусом більше 200 м і до 300 м від джерел шкідливого впливу. Включення в перелік дозволених видів діяльності в даній зоні можливе тільки при умові виконання нормативних санітарних вимог.

Переважні види забудови та іншого використання земельних ділянок:

-виробничі і промислові підприємства III-го класу шкідливості: хімічні, металообробні, текстильні підприємства і виробництва, виробництва будівельної промисловості, виробництва по обробці деревини, виробництва по обробці тваринних продуктів, харчових продуктів, смакових речовин, підприємств легкої промисловості.

Супутні види забудови та іншого використання земельних ділянок:

- адміністративні організації, офіси, контори; приміщення обслуговуючого персоналу, чергового аварійного персоналу, охорони підприємств;
- виробничо-лабораторні корпуси, науково-дослідні, проектні і конструкторські організації, пов'язані з обслуговуванням підприємств;
- підприємства громадського харчування (кафе, їдальні, буфети), пов'язані з безпосереднім обслуговуванням виробничих і промислових підприємств;
- зелені насадження спеціального призначення (озеленення СЗЗ);
- відкриті стоянки короткотермінового зберігання автомобілів, майданчики транзитного транспорту з місцями зберігання автобусів, вантажних і легкових автомобілів;
- об'єкти пожежної охорони;
- спортмайданчики, майданчики для відпочинку персоналу підприємств

В-4 - зона промислових підприємств і технологічних об'єктів та установок IV-го класу за санітарною класифікацією (нормативна СЗЗ - 100 м).

Зона В-4 передбачена для підприємств, виробництв та споруд IV-го класу шкідливості, які є джерелом шуму, тяжких запахів, пилу, вібрації та інших явищ, які можуть вплинути на навколишнє середовище. Можуть бути дозволені деякі некомерційні послуги, які сприяють розвитку виробничої діяльності.

За негативним впливом на прилеглі райони дозволені види використання повинні відповідати вимогам щодо допустимого рівня організації санітарно-захисних зон радіусом більше 50м і до 100м від джерел шкідливого впливу. Включення в перелік дозволених видів діяльності в даній зоні можливе тільки при умові виконання нормативних санітарних вимог.

Переважаючі види забудови та іншого використання земельних ділянок:

- виробничі і промислові підприємства IV-го класу шкідливості: хімічні, металообробні, текстильні підприємства і виробництва, виробництва будівельної промисловості, виробництва по обробці деревини, виробництва по обробці тваринних продуктів, харчових продуктів, смакових речовин, підприємств легкої промисловості.

Супутні види забудови та іншого використання земельних ділянок:

- адміністративні організації, офіси, контори;
- приміщення обслуговуючого персоналу, чергового аварійного персоналу, охорони підприємств;
- виробничо-лабораторні корпуси, науково-дослідні, проектні і конструкторські організації, пов'язані з обслуговуванням підприємств;
- підприємства громадського харчування (кафе, їдальні, буфети), пов'язані з безпосереднім обслуговуванням виробничих і промислових підприємств;
- зелені насадження спеціального призначення (озеленення СЗЗ);
- відкриті стоянки короткотермінового зберігання автомобілів, майданчики транзитного транспорту з місцями зберігання автобусів, вантажних і легкових автомобілів;
- об'єкти пожежної охорони;
- спортмайданчики, майданчики для відпочинку персоналу підприємств зв'язку.

В-5 - зона промислових підприємств і технологічних об'єктів та установок V-го класу за санітарною класифікацією (нормативна СЗЗ - 50 м).

Зона В-5 передбачена для підприємств, виробництв та споруд V-го класу шкідливості, які є джерелом шуму, тяжких запахів, пилу, вібрації та інших явищ, які можуть вплинути на навколишнє середовище. Можуть бути дозволені деякі некомерційні послуги, які сприяють розвитку виробничої діяльності.

За негативним впливом на прилеглі райони дозволені види використання повинні відповідати вимогам щодо допустимого рівня організації санітарно-захисних зон радіусом до 50м від джерел шкідливого впливу. Включення в перелік дозволених видів діяльності в даній зоні можливе тільки при умові виконання нормативних санітарних вимог.

Переважаючі види забудови та іншого використання земельних ділянок:

- виробничі і промислові підприємства V-го класу шкідливості: хімічні, металообробні, текстильні підприємства і виробництва, виробництва будівельної промисловості, виробництва по обробці деревини, виробництва по обробці тваринних продуктів, харчових продуктів, смакових речовин, підприємств легкої промисловості.

Супутні види забудови та іншого використання земельних ділянок:

- адміністративні організації, офіси, контори;
- приміщення обслуговуючого персоналу, чергового аварійного персоналу, охорони підприємств;
- виробничо-лабораторні корпуси, науково-дослідні, проектні і конструкторські організації, пов'язані з обслуговуванням підприємств;
- підприємства громадського харчування (кафе, їдальні, буфети), пов'язані з безпосереднім обслуговуванням виробничих і промислових підприємств;
- зелені насадження спеціального призначення (озеленення СЗЗ);
- відкриті стоянки короткотермінового зберігання автомобілів, майданчики транзитного транспорту з місцями зберігання автобусів, вантажних і легкових автомобілів;

- об'єкти пожежної охорони;
- спортмайданчики, майданчики для відпочинку персоналу підприємств.

Спеціальні зони - С:

С-1 - спецтериторії.

Призначені для розташування військових містечок, пенітенціарних установ, об'єктів комунального господарства зі спеціальними інженерними спорудами, місць поховань відходів, місць складування та зберігання енергоносіїв, хімікатів та інших матеріалів високої вибухопожежної небезпеки.

С-2 - кладовища.

Переважні види забудови та іншого використання земельних ділянок:

- діючі кладовища (за умови забезпечення санітарно-захисної зони 300 м);
- кладовища, закриті на період консервації;
- меморіальні кладовища, кладовища-музеї;
- меморіальні парки;
- алеї, сквери.

Супутні види забудови та іншого використання:

- господарські будівлі для обслуговування кладовищ;
- майстерні по виготовленню ритуальних засобів;
- громадські вбиральні;
- тимчасові автостоянки;
- об'єкти інженерної інфраструктури;
- культові споруди.

Зона земель сільськогосподарського призначення - СВ :

СВ-2 - зона земель сільськогосподарських підприємств, установ та організацій.

Використовуються для науково-дослідних, навчальних цілей, ведення товарного сільськогосподарського виробництва.

Переважні види забудови та іншого використання земельних ділянок:

- сільськогосподарські підприємства – для ведення товарного сільськогосподарського виробництва;
- підприємства тваринницького виробництва;
- науково-дослідні та навчальні установи сільськогосподарського профілю;
- особисті селянські та фермерські господарства.

Супутні види забудови та іншого використання земельних ділянок:

- підприємства по переробці с/г сировини;
- склади для зберігання с/г сировини та продукції її переробки;
- об'єкти інженерного забезпечення.

РОЗДІЛ 3. Обмеження забудови та іншого використання земельних ділянок за природними та антропогенними чинниками (регламенти за окремими факторами)

Згідно з вимогами законодавства про охорону здоров'я, охорону культурної спадщини, природоохоронного законодавства, норм безпечної експлуатації технічних об'єктів на частинах території міста Коломия встановлені обмеження на забудову та інше використання земельних ділянок, які формують систему підзон, диференційованих по видах факторів впливу. Такі обмеження включаються до переліку єдиних умов та обмежень використання земельних ділянок, встановлених для кожної зони, якщо їх дія поширюється рівним чином на всю територію відповідної зони.

Якщо дія таких обмежень стосується частини території певної зони, зазначені обмеження встановлені лише для земельних ділянок тієї частини зазначеної зони, яка віднесена до відповідної підзони

Територіальні границі впливу обмежень на забудову та інше використання земельних ділянок відображені на Схемах зонування за відповідними регламентами, які є невід'ємною складовою частиною плану зонування.

Позначення обмежень у вигляді спеціального індексу відповідає позначенню територій їх дії на Схемах.

Планом зонування м. Коломиї визначено наступні обмеження, які впливають на забудову та інше використання територій, для яких встановлюються відповідні регламенти і підзони:

- Пл** - підзони за планувальним регламентом;
- САН** - підзони за санітарно-гігієнічним регламентом;
- ІА** - підзони за історико-архітектурним регламентом;
- ЕКО** - підзони за екологічним регламентом;
- ГЕО** - підзони за інженерно-геологічним регламентом.

За результатами розроблення в подальшому наступних стадій містобудівної документації – детальних планів території, в яких будуть опрацьовані питання формування архітектурно-просторової композиції забудови міста, план зонування може бути доповнений ще однією групою підзон «А» за архітектурним регламентом.

3.1. Обмеження забудови та іншого використання земельних ділянок за планувальними умовами (планувальний регламент, індекс Пл.)

3.1.1. Планувальний регламент і зонування за планувальним регламентом встановлюється на підставі диференціації цінності міської території згідно додатку 2.1 ДБН 360-92**, з урахуванням матеріалів грошової оцінки земель м. Коломиї, з метою підвищення ефективності використання міських земель.

3.1.2. У відповідності з вищевказаними документами територія міста поділена на 4 підзони, для яких встановлюється наступні коефіцієнти цінності:

- Підзона Пл. - 1 – 1.75
- Підзона Пл. – 3 – 1.25
- Підзона Пл. – 4 – 0.87

Вказані коефіцієнти можуть бути зменшені або збільшені експертним шляхом у 0,5 – 2 рази з урахуванням локальних факторів історико-культурної, середовищної і містоформуючої цінності ділянок.

3.1.3. Коефіцієнти цінності можуть застосовуватись при визначенні показників щільності забудови в складі зональних містобудівних регламентів.

3.1.4. Зонування за планувальним регламентом може застосовуватись при розрахунках кількості машиномісць для постійного зберігання автомобілів, з наступним приведенням до категорій табл. 7.4а ДБН 360 – 92**:

- центральна зона - підзона Пл. - 3
- серединна зона - підзона Пл. – 4

3.2. Обмеження забудови та іншого використання земельних ділянок за вимогами охорони здоров'я та захисту життя (санітарно-гігієнічний регламент, індекс - САН).

3.2.1. Обмеження на забудову та інше використання земельних ділянок існують в межах санітарно-захисних зон промислових, сільськогосподарських, транспортних, комунальних, складських підприємств і об'єктів, транспортних магістралей, АЗС, а також, випромінюючих споруд телерадіостанцій, радіорелейних ліній, базових станцій стільникового зв'язку радіолокаторів.

До основних санітарно-гігієнічних факторів відносяться:

- підзона САН – 1- санітарно-захисні зони підприємств з умов забруднення повітряного басейну;
- підзона САН – 2 - санітарно-захисні зони з умов шуму (вулиці, залізниця, аеропорту);

- підзона **САН – 3**- санітарно-захисні зони та зони обмеження забудови з умов електромагнітного випромінювання (охоронні зони повітряних ЛЕП, радіостанції, радіолокатор, базові станції стільникового зв'язку);
- підзона **САН – 4**- санітарно-захисні зони з умов забруднення підземних вод (кладовища, сміттєзвалище).

3.2.2. В підзоні **САН-1**, санітарно-захисних зонах підприємств *не допускається* розміщувати:

- житлові будинки;
- дитячі дошкільні заклади;
- загальноосвітні школи;
- установи охорони здоров'я та відпочинку;
- спортивні споруди;
- сади, парки.

В межах санітарно-захисних зон підприємств *допускається* розміщувати:

- підприємства, їх окремі споруди з виробництвом меншого класу шкідливості, ніж виробництво, для якого встановлена санітарно-захисна зона при умові аналогічного характеру шкідливості;
- пожежні депо, лазні, пральні, гаражі, склади і бази (крім продовольчих);
- будинки управлінь, конструкторських бюро, учбових закладів, магазинів, підприємств громадського харчування, поліклінік, науково-дослідських лабораторій, пов'язаних з окремим, або групою підприємств;
- приміщення для чергового та аварійного персоналу, стоянки для громадського та індивідуального транспорту, місцеві та транзитні комунікації ЛЕП, нафто-газопроводи, артсвердловини для технічного водопостачання, водоохолоджувачі споруди, інші технічні споруди, розсадники декоративних рослин.

Площа озелененої частини СЗЗ повинна складати не менше 50% площі всієї СЗЗ.

3.2.3. В підзоні **САН-2**, в межах санітарно-захисних зон від залізниць, аеропорту, магістральних вулиць та доріг *не допускається* розміщувати:

- житлові будинки;
- дитячі дошкільні заклади;
- загальноосвітні школи;
- установи охорони здоров'я та відпочинку;
- спортивні споруди;
- парки.

В межах СЗЗ від залізниць, шумових зонах від аеропорту та магістральних вулиць і доріг *допускається* розміщувати наступні об'єкти:

- підприємства, їх окремі споруди;
- пожежні депо, лазні, пральні, гаражі;
- склади і бази;
- сади і городи;
- стоянки для громадського та індивідуального транспорту;
- місцеві та транзитні комунікації ЛЕП;
- артсвердловини;
- інші технічні споруди;
- розсадники декоративних рослин.

Площа озелененої частини СЗЗ повинна складати не менше 50% площі всієї СЗЗ.

3.2.4. В підзоні САН-3, в межах охоронних зон повітряних ліній електропередачі (ПЛ) забороняється будівництво:

- житлових, громадських та дачних будинків;
- автозаправних станцій та сховищ, пально-мастильних матеріалів;
- спортмайданчиків, стадіонів, ринків, зупинок громадського транспорту.

В охоронних та санітарно-захисних ПЛ напругою до 330 кВ дозволяється:

- розміщення виробничих будинків та споруд;
- колективних гаражів і відкритих стоянок легкових транспортних засобів.

При цьому відстань по горизонталі від проекції крайніх проводів при їх найбільшому відхиленні до найближчих частин будинків повинна становити:

Для ПЛ до 20 кВ - 2 м; ПЛ 35 кВ, 110 кВ - 4 м.

В охоронних зонах ПЛ напругою 110-220 кВ допускається за технічними умовами власників цих мереж та органів державної пожежної охорони :

- розташування колективних гаражів легкових транспортних засобів;
- розташування виробничих будинків та споруд, виконаних з вогнетривких матеріалів та під'їзд до них в межах всієї охоронної зони, в тому числі під проводами ПЛ.

3.2.5. В підзоні САН-3, в межах санітарно-захисних (СЗЗ) та зон обмеження забудови (ЗОЗ) радіотехнічних об'єктів (РТО) не допускається розміщувати :

- житлову та громадську забудову з параметрами, які не дозволяються за технічним регламентом РТО;
- іншу забудову з тривалим перебуванням людей, яка не відповідає технічним регламентам РТО.

3.2.6. В межах санітарно-захисних зон кладовищ, сміттєзвалищ та інших об'єктів, що забруднюють підземні води (САН-4), забороняється розміщення житлової та громадської забудови, використання підземних вод для питного та технічного використання.

3.2.7. В межах САН-4 можуть розміщуватись виробничі зони та комунально-складські об'єкти з тимчасовим перебуванням людей, обладнані централізованим водопостачанням, при цьому не менше 50% зони повинно бути озеленено.

Примітка до підрозділу 3.2. При застосуванні технічних та технологічних засобів захисту межі СЗЗ та інших обмежень можуть бути змінені за погодженням з органами державного контролю за приналежністю питань.

3.3. Обмеження забудови та іншого використання земельних ділянок за вимогами охорони культурної спадщини (історико - архітектурний регламент, індекс ІА).

3.3.1. До основних історико-культурних факторів, які створюють певні обмеження для містобудівної діяльності відносяться:

- підзона ІА -1 - території пам'яток;
- підзона ІА -2 - охоронні зони пам'яток;
- підзона ІА -3 - комплексна охоронна зона;
- підзона ІА -4 - територія історичного ареалу;
- підзона ІА -5 - зона регулювання забудови;
- підзона ІА -7 - території з історичним культурним шаром.

Межі територій і зон вказаних факторів визначаються згідно історико-архітектурного опорного плану, виконаного Науково-дослідним інститутом пам'ятко-охоронних досліджень м. Київ у 2006 році.

3.3.2. В межах територій пам'яток, їх охоронних зон, історичних ареалів і комплексних охоронних зон пам'яток культурної спадщини (підзони: ІА-1, ІА -2, ІА -3, ІА-4); поширюється принцип регенерації середовища.

В межах підзон передбачається збереження історичного планування та забудови, історичного середовища і ландшафту, виведення промислових підприємств, майстерень, складів та інших дисгармонуючих споруд, які наносять фізичну та естетичну шкоду пам'яткам та їхньому середовищу.

В межах підзон не допускається:

- прокладання комунікацій для транзитного транспорту;
- підземних інженерних мереж загальноміського значення;
- улаштування повітряних ліній електропередачі;
- встановлення торговельних кіосків, рекламних щитів та інших споруд, що порушують сприймання пам'яток і навколишнє історичне середовище.

Слід передбачати тільки відновлювально-реставраційні роботи, консерваційні та ремонтні заходи, роботи щодо використання пам'яток і навколишньої історичної забудови, благоустрій території.

Нове будівництво може здійснюватись у межах завдань щодо доповнення характеру середовища, що склалося історично, у тісному планувальному, масштабному погодженні з оточенням.

Висота забудови у вказаних зонах обмежується і встановлюється не більше 15 м. Відхилення можливе за процедурою допустимих видів забудови (п. 1.4.).

Для забудови у вказаній підзоні в склад містобудівних умов та обмежень забудови ділянки необхідно включати вимоги щодо архітектурних рішень, на підставі Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності, ст.29 п.6».

3.3.3. В межах зони регулювання забудови, (підзона ІА-5) поширюється принцип реконструкції з обмеженим, частковим і активним перетворенням середовища.

Режим реконструкції залежить від історико-архітектурної цінності території, її розташування в структурі міста. В межах зони передбачається збереження історичного планування (або його елементів), цінної забудови і ландшафту, умов зорового сприйняття пам'яток, знесення дисгармонійних споруд.

Нове будівництво регламентується по висоті і довжині будинків, за композиційними прийомами, матеріалами, кольором і стильовими характеристиками; регулюється також благоустрій, озеленення та інші складові середовища.

Висота забудови регламентується не вище 18 м.

Відхилення можливе за процедурою допустимих видів забудови (п. 1.4.).

Для забудови у вказаній підзоні в склад містобудівних умов та обмежень забудови ділянки необхідно включати вимоги щодо архітектурних рішень, на підставі Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності, ст.29 п.6».

3.3.4. На територіях з історичним культурним шаром (підзона ІА-7) слід враховувати необхідність проведення археологічних досліджень. При виявленні у процесі досліджень унікальних археологічних пам'яток (фундаментів стародавніх храмів, давніх похоронних споруд, печер, житлових комплексів і оборонних систем тощо) при відповідному обґрунтуванні треба передбачати їх музеєфікацію.

3.4. Обмеження забудови та іншого використання земельних ділянок за природоохоронними вимогами (екологічний регламент, індекс - ЕКО).

3.4.1. До основних екологічних факторів, які створюють певні обмеження для містобудівної діяльності, відносяться:

- підзона **ЕКО-1** - території природоохоронних об'єктів (заказник, дендропарк, ботанічний сад, парки пам'ятки садово-паркового мистецтва);
- підзона **ЕКО-3** - прибережно – захисні смуги;

- підзона ЕКО-4 - ландшафти, що підлягають охороні.

3.4.2. Підзона ЕКО-1 - об'єкти природно – заповідного фонду підлягають безумовній охороні. Забудова на вказаних територіях не допускається, окрім будівель і споруд, призначених для обслуговування даного об'єкту.

3.4.3. В підзоні ЕКО-3 - в межах прибережних захисних смуг вздовж річок забороняється:

-розорювання земель (крім підготовки ґрунту для залуження і заліснення), а також садівництво і городництво;

-зберігання та застосування пестицидів та добрив;

-влаштування літніх таборів для худоби;

- будівництво будь-яких споруд (крім гідротехнічних, гідрометричних та лінійних, у тому числі баз відпочинку, дач, гаражів та стоянок автомобілів);

- влаштування звалищ сміття, гноєсховищ, накопичувачів рідких і твердих відходів виробництва, кладовищ, скотомогильників, полів фільтрації тощо;

- миття та обслуговування транспортних засобів.

Об'єкти, що знаходяться у прибережній захисній смузі, можуть експлуатуватися, якщо при цьому не порушується її режим.

В межах міста в прибережній захисній смузі допускається за погодженням із органами охорони природи, розміщення окремих об'єктів виробничої та соціальної сфери, обладнаних централізованою

каналізацією та очисткою поверхневих стоків перед їх скиданням в водотоки.

3.4.4. В підзоні ЕКО-4 – у зонах ландшафту, що охороняється, слід передбачити збереження й регулювання рослинності, заходи щодо зміцнення берегових територій, схилів, ярів, усунення будинків і споруд, які спотворюють історичний ландшафт. Проектування нових житлових районів, промислових та інших об'єктів у їх межах виключається.

У цих зонах можлива господарська діяльність, яка не спотворює ландшафт, не потребує зведення будівель (польові, городні роботи, сінокіс, випас худоби тощо), використання зони для відпочинку населення з мінімальним благоустроєм (улаштування пішохідних доріг і майданчиків, освітлювальної арматури, місць відпочинку тощо).

3.5. Обмеження забудови та іншого використання земельних ділянок за вимогами інженерно-геологічних умов (інженерно-геологічний регламент, індекс «ГЕО»).

3.5.1. До основних інженерно-геологічних факторів, які створюють певні обмеження для містобудівної діяльності, відносяться:

- підзона ГЕО–3 - затоплення повеневими водами 1% забезпеченості (1 раз у 100 років);

- підзона ГЕО–4 - круті схили з ухилом більше 15%;

- підзона ГЕО–5 - високий рівень ґрунтових вод, менше 3 м від поверхні землі.

Всі фактори, зазначені на схемі зонування за інженерно-геологічним регламентом, підлягають уточненню при проведенні вишукувань.

3.5.2. Підзона ГЕО-3 - території, що затоплюються повеневими водами 1% забезпеченості (1 раз на 100 років) відносяться до малосприятливих і несприятливих для забудови.

Будівництво на таких територіях без захисних заходів не допускається.

При застосуванні захисних заходів необхідно забезпечити перевищення над горизонтом високих вод:

- підсипаної території - не менше 0,5 м;

- гребеня дамби обвалування – в залежності від класу споруди.

На територіях, що затоплюються повеневими водами 10% забезпеченості (1 раз на 10 років) можливе влаштування парків і площинних спортивних споруд.

3.5.3. Підзона ГЕО-4

- забудова на крутих схилах допускається за умови забезпечення стійкості споруд і застосування протиерозійних заходів.

3.5.4. Підзона ГЕО-5 – забудова на територіях з високим рівнем ґрунтових вод допускається за умови застосування заходів щодо водопониження.

РОЗДІЛ 5. Порядок підготовки містобудівних умов і обмежень забудови та іншого використання земельних ділянок у кожній зоні

5.1. Підготовка містобудівних умов і обмежень забудови та іншого використання земельних ділянок здійснюється органом архітектури та містобудування після ідентифікації ділянки на базовому плані зонування, визначення зони, в якій вона знаходиться, переліку переважних, супутніх та допустимих видів використання території в межах зони і відповідності намірів замовника функціональним регламентам в даній зоні.

В залежності від категорії виду забудови та іншого використання ділянки подальший розгляд заяви замовника і підготовка містобудівних умов і обмежень здійснюється за процедурою згідно п.1.4 пояснювальної записки зонінгу.

Містобудівні умови та обмеження забудови ділянки в установлений законом термін готуються тільки для дозволених (переважних і супутніх) видів використання території.

Єдині умови і обмеження забудови та іншого використання земельних ділянок у кожній зоні встановлюються за формою згідно Порядку, затвердженого Наказом Мінрегіонбуду України № 109 від 07.07.2011р.

5.1.1. Розділ «Загальні дані» формується за інформацією, приведеною в містобудівному розрахунку. При формуванні розділу орган архітектури і містобудування перевіряє правильність приведеної інформації щодо цільового і функціонального призначення земельної ділянки і їх відповідності генплану та даному плану зонування.

Техніко-економічні показники приймаються за містобудівним розрахунком. Всі показники є орієнтованими і можуть уточнитись на наступних стадіях проектування.

5.1.2. Розділ «Містобудівні умови і обмеження» формується після ідентифікації ділянки на схемах планувальних обмежень, визначення підзон, в яких знаходиться ділянка і регламентів обмежень в межах кожної підзони. Основні кількісні показники містобудівних умов та обмежень (п.1,2,3 форми, приведені в розділі 7 даної пояснювальної записки, відображають найбільш поширену типову ситуацію і можуть уточнитись в залежності від конкретних умов.

5.1.3. Висота забудови приймається в стінах, за показниками, наведеними в функціональному регламенті, але не більше:

- вказаної в регламентах підзон **ІА - 2** та **ІА - 3** для ділянок, розташованих в даних підзонах;

- вказаної в регламенті для ділянок, розташованих в підзоні **ЕКО-2**;

- вказаної в регламенті підзони **ГЕО-1**.

Для ділянок, розташованих в декількох вказаних підзонах, приймається мінімальне значення висоти забудови.

5.1.4. Максимальний відсоток забудови ділянки

Максимальний

відсоток забудови громадських зон приймається диференційовано, максимальна щільність встановлюється для зон загальноміського центру, центрів районного значення і торгових комплексів (**Г -1, Г - 2 і Г - 6**). Для вказаних зон додатково рекомендується застосування коефіцієнту ефективності використання території Кеф, який визначається відношенням загальної площі будівель на ділянці до площі ділянки.

5.1.6. Містобудівні умови та обмеження, п.4-14 форми, визначаються за регламентами підзон і конкретними умовами розміщення ділянки.

5.2. Для допустимих видів забудови та іншого використання території здійснюється ідентифікація ділянки на схемах планувальних обмежень, визначення підзон, в яких знаходиться ділянка і регламентів обмежень в межах кожної підзони для підготовки переліку організацій, з якими необхідно погодити допустимий вид забудови згідно намірів замовника.

5.2.1. Орган архітектури і містобудування в термін до 7 робочих днів надає висновок щодо категорії виду використання території і перелік попередніх регламентів обмежень згідно плану зонування та організацій, з якими необхідно погодити намір забудови.

5.2.2. Замовник подає для погодження організаціям згідно вищевказаного переліку містобудівний розрахунок. Розгляд і підготовка висновків даними організаціями в межах їх компетенції здійснюється в термін не більше 30 календарних днів, на договірних засадах.

5.2.3. Після отримання висновків організацій згідно переліку замовник подає їх в орган архітектури і містобудування для підготовки містобудівних умов і обмежень в установленій законом термін, або висновку про відмову у випадку відсутності позитивних висновків вищевказаних організацій і невідповідності намірів містобудівним регламентом.

Здійснення контролю за виконанням плану зонування

(згідно із підпунктом 3 пункту б статті 31 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні»).

6.1.1. Державний контроль за виконанням плану зонування в частині:

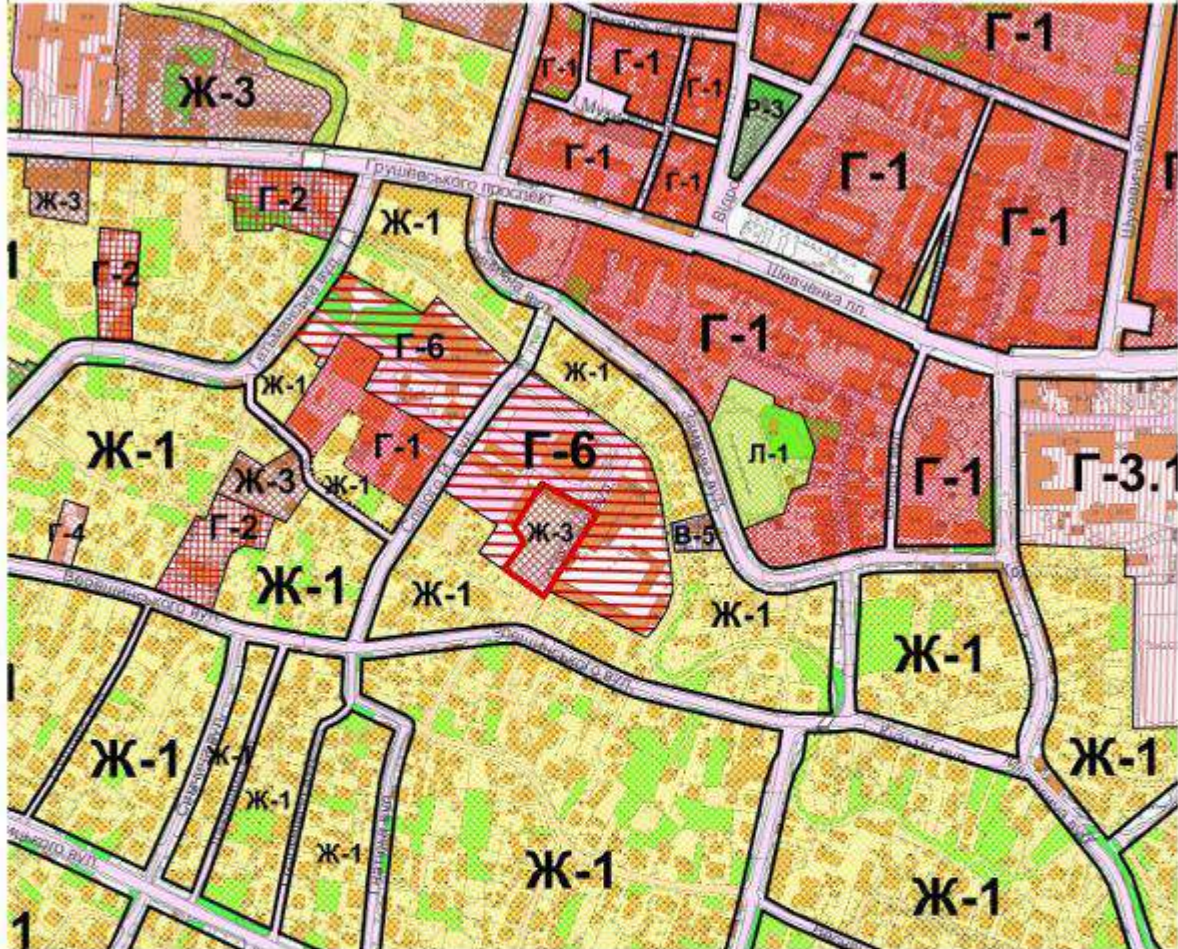
- додержання встановленого ними поділу території міста на зони за переважними і допустимими видами забудови та іншого використання земельних ділянок, та додержання всіма суб'єктами видів забудови та іншого використання земельних ділянок, встановлених для кожної зони;

- додержання всіма суб'єктами єдиних умов та обмежень використання земельних ділянок;

- **6.1.3.** Громадський контроль за виконанням вимог, встановлених зонінгом здійснюється об'єднаннями громадян, створеними згідно з вимогами законодавства, та всіма членами територіальної громади, обізнаними у цих вимогах.

<http://ww2.if.gov.ua/kolomiyskiy/ua/publication/content/39079.htm>

Проект внесення змін до плану територіального
зонування м. Коломиї М 1:5 000

ЖИТЛОВІ ЗОНИ

- Ж-1 зона садибної забудови
- Ж-3 зона змішаної багатоквартирної житлової та громадської забудови

ЛАНДШАФТНО - РЕКРЕАЦІЙНІ ЗОНИ

- Р-3 зона озеленених території загального користування
- ЛАНДШАФТНІ ЗОНИ**
- Л-1 озеленені території (неужитки, СЗЗ, тощо)

ГРОМАДСЬКІ ЗОНИ

- Г-3.1 зона дитячих дошкільних установ та загальноосвітніх шкіл
- Г-4 культурні та спортивні зони
- Г-6 торговельні зони

 МЕЖА ДПТ

SWOT – АНАЛІЗ

	ПОЗИТИВНИЙ ВПЛИВ	НЕГАТИВНИЙ ВПЛИВ
ВНУТРІШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ	<p>Сильні сторони:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Близькість районного центру та великих міст сусідньої області; -Розташування на березі річки; - Сприятливі природно-кліматичні умови; -Наявність запасів граніту та значної кількості лісових та земельних ресурсів; -Присутність військової частини; -Присутність промислових підприємств – паперова фабрика, гранітний кар'єр, швейна фабрика, ГЕС; -Соціальна інфраструктура - три школи та дитячий садок, система медичних установ, мережа закладів обслуговування населення, підтримка розвитку спорту, робота з талановитою молоддю; -Наявність архітектурних пам'яток та краєзнавчого музею; -Розвинена транспортна інфраструктура – густа мережа доріг, дві залізничні станції, автостанція; -Телекомунікації; -Газопостачання; -Патріотизм населення 	<p>Слабкі сторони:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Низька частка населення працездатного віку; -Старіння населення; -Наявність етнічних та релігійних конфліктів; -Високий міграційний відтік населення працездатного віку; -Низький рівень залучення промисловості з розвинутою технологією; -Значний спад промислового виробництва, застарілість і високий рівень зносу промислового обладнання; -Недостатній розвиток бізнесу; -Недостатній розвиток інфраструктури; -Відсутність функціонального зонування; -Присутність військового полігону; -Розташування недалеко від селища робочого кар'єру; -Низька якість доріг; -Застаріла інженерна мережа -Забрудненість річки, довкілля; -Відсутність системи збору та переробки відходів; -Неосвоєність рекреаційних ресурсів; -Недостатній рівень благоустрою водойм для туристичних потреб;

ЗОВНІШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ	<p style="text-align: center;">Можливості</p> <ul style="list-style-type: none"> -Розвиток сільськогосподарського господарства; -Розвиток малого та середнього бізнесу; -Розбудова селища; -Створення центрів рекреації; -Підвищення рівня інфраструктури. -Вирішення екологічних проблем. 	<p style="text-align: center;">Загрози</p> <ul style="list-style-type: none"> -Погіршення екологічного стану довкілля; -Погіршення демографічного стану; -Зменшення кількості об'єктів соціальної інфраструктури; -Підвищення рівня безробіття; -Зростання алкоголізму та злочинності -Зростання еміграції (неповернення молоді в місто, відтік кваліфікованих спеціалістів);
--------------------------------	---	--

Навчальне видання

**Бортник Сергій Юрійович
Лаврук Тетяна Миколаївна
Олещенко Анастасія В'ячеславівна
Тимуляк Любов Миколаївна**

Просторове та ландшафтне планування

Навчальний посібник